Lier kommune

Handlingsprogram 2018-2021

Rådmannens beslutningsgrunnlag

Innhold

1 OM DOKUMENTET 3

2 KOMMUNEPLAN OG PRIORITERTE MÅL FOR PERIODEN 5

3 BEFOLKNINGEN OG UTVIKLINGSTREKK 6

4 HOVEDOMRÅDER 10

4.1 Lier som egen kommune – livskraftig, innovativ og fremtidsrettet 10

4.2 Samfunn 10

4.3 Tjenesteområder 15

4.3.1 Skole 15
4.3.2 Barnehage 20
4.3.3 Helse og omsorg 24
4.3.4 Velferd 29
4.3.5 Kultur 36
4.3.6 Infrastruktur – Bygg, Vann og Avløp, Vei 42
4.3.7 Plan og samfunn, områdeutvikling 45
4.3.8 Ledelse, politikk og konserntjenester 51

4.4 Organisasjon og medarbeidere 56

4.5 Økonomi og investering 59

4.5.1 Økonomiske forutsetninger 61
4.5.2 Budsjettforutsetninger 64
4.5.3 Huseiergebyrer - selvkostområdene 65
4.5.4 Eierskap og selskapsstyring 67
4.5.5 Investeringer 68
4.5.6 Regjeringens forslag til statsbudsjett 2018 82

Vedlegg 1 – Sentral budsjettering 83
Vedlegg 2 - Vedtatte inv. HP 2017-2020 for 2018-2021 med prisstigning og endringer 84
Vedlegg 3 – Handlingsrommet 87
Vedlegg 4 – Utvalgsoversikt 90
Vedlegg 5 - Oversikt over vedtak i utvalgene 91
Vedlegg 6 - Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger 94
Vedlegg 7 – Kommunale tilskuddssatser for ordinære ikke-kommunale barnehager 104
Vedlegg 8 – Obligatoriske oversikter 105
Vedlegg 9: Oversikt over interkommunale selskaper og flerkommunale samarbeid 109
Vedlegg 10 Leseveiledning for dokumentet 112

1. Rådmannens innledning

Grønne Lier har mye av sin identitet i et aktivt og pulserende idretts og friluftsliv, og et folkehelsearbeid som fremmer en god livsmestring.

Livsmestring er en av hovedsatsingene for 2018. En hovedsatsing som bygger videre på det arbeidet som er gjort i "Sunne og aktive liunger", ved etableringen av Ungdomshjelpa, i opptrappingsplanen for psykisk helse og rus og "Et godt liv livet ut".
Livsmestring handler om å bistå våre innbyggere slik at hver og en av oss mestrer livene våre bedre.

Kommunereformen med etableringen av nye Asker og nye Drammen er i gang. Etableringen av nye kommuner betyr at både nåværende Hurum, Røyken, Svelvik og Nedre Eiker avvikles. Kommunene i Drammensregionen har flere samarbeid og selskaper som nå vil endre form. Noen tjenester vi tidligere har hatt selskaper eller samarbeid om, vil de nye kommunene ha i egen regi. Dette krever en fullstendig gjennomgang, også av våre selskaper.

Vår robuste økonomi utfordres.
Lier kommune har gjennom flere år hatt en forutsigbar og robust økonomi. Når Lier sammenligner seg med andre fremstår, vi med et nøkternt forbruk innen alle tjenesteområder og lave administrasjonskostnader.
Gjennom 2017 har økonomien blitt utfordret gjennom en behovsvekst. Når behovene vokser mer enn inntektene, krever det en omstilling.
Alle virksomhetene får et krav om én prosent effektivisering. Noen av virksomhetene løser dette gjennom å bygge opp budsjettene på nytt med objektive kriterier. Andre må hente ut gevinster av pågående effektiviseringsprosesser.
Det betyr at vi som kommune må jobbe smartere og mer effektivt. Et av tiltakene for å jobbe smartere er **digital dialog**. Digital dialog skal løftes frem som en av hovedsatsingene i 2018. Et lite eksempel på digital dialog er digitaliseringen av innmeldingen til første klasse på skolen. Andre eksempler er kommunikasjonen med innbyggere og næringsliv gjennom digitale postkasser.

De «store» planene krever sin kommune

Arbeidet med arealdelen av Kommuneplanen er for mange kjernen i det lokalpolitiske arbeidet. Det skal tas stilling til små og store innmeldte tiltak. I 2018 skal kommunestyret sluttbehandle kommuneplanen. Kommuneplanen skal være førende for de valg man tar med hensyn til bruk av areal i kommunen vår. Viktige kommunedelplaner for Gullaug og for Rv 23 Linnes -E18 skal politisk behandles. Disse har igjen stor betydning for utviklingen av Fjordbyen, der områderegulering og kommunedelplan samferdsel står på agendaen i 2019.

For å fatte gode beslutninger må man ha oversikt og innsikt. Oversikt nok til at de ulike planene støtter opp om hverandre, og innsikt nok til at vi får fremtidsrettede løsninger.

1 Om dokumentet

Styrende dokumenter
Kommuneplanen er kommunens viktigste strategiske styringsdokument, og inneholder overordnede målsetninger og retningsvalg for kommunens utvikling.

Det er også vedtatt og planlagt temaplaner som angir utvikling for følgende områder:

- Kvalitetsplan for lierskolen 2016 – 2020
- Kvalitetsplan for barnehager
- Helse, omsorg og velferd 2017 – 2025
- Boligsosial handlingsplan 2016 – 2019
- Kommunal plan for idrett og fysisk aktivitet
- Anleggsplan for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet
- Temaplan om fysiske kulturminner og kulturmiljøer
- Energi- og klimaplan for Lier kommune
- Rusmiddelpolitisk handlingsplan
- Hovedplan vann- og avløp
- Plan for flomberedskap og overvannshåndtering (under utarbeidelse)
- Hovedplan vei (under utarbeidelse)
- Trafikksikkerhetsplan
    - Trafikksikkerhetsplan - prioritering kommunale veier
    - Trafikksikkerhetsplan - prioritering riks- og fylkesveier
- Landbruksplan for Lier kommune
- Sykkelplan for Lier kommune
- Strategisk næringsplan (Under utarbeidelse)
- Rammeplan for kulturskolen i Lier

I tillegg er det utarbeidet Arbeidsgiverpolitisk plattform for 2012 – 2020 med tittel «Arbeidsglede, stolthet og muligheter», som gir bakgrunn for strategier innen kompetanseutvikling, rekruttering, ledelse og medarbeiderskap.

Handlingsprogrammet skal bidra til å realisere kommuneplanens og temaplanenes målsetninger, og inneholder mål, tiltak og økonomiske rammer for kommende fireårsperiode, samt budsjett for kommende år.

Tre i ett - om dokumentet

Handlingsprogrammet er tre forskjellige dokumenter i ett:

- *Økonomiplanen* er obligatorisk og skal være fireårig.
- *Årsbudsjettet* er også lovpålagt og gjelder det første året etter vedtak.
- *Handlingsprogrammet* knytter økonomiske størrelser sammen med mål og rammebetingelser.

I Lier kommune praktiseres en ordning der rådmannen utarbeider et grunnlag for den politiske behandlingen. Formannskapet former forslag til vedtak og lager innstilling til kommunestyret.

Handlingsprogrammet for Lier kommune omfatter fire hovedområder:

- *Samfunn*
- *Tjenester*
- *Organisasjon og medarbeidere*
- *Økonomi*

Områdene er omtalt i hvert sitt kapittel med sentrale utfordringer og tiltak. Under de enkelte tjenestene fremkommer mål og driftsbudsjettet for tjenesteområdene.

2 Kommuneplan og prioriterte mål for perioden

Lier kommunes visjon

Grønne Lier – for alle innbyggere
Landlig og livskraftig

Visjonen gir både uttrykk for vårt særpreg i dag og det Lier-samfunnet vi vil utvikle videre; en grønn kommune nær byen, med en livskraftig befolkning, og et innovativt landbruk og næringsliv.

Ut fra visjonen skal kommunens arbeid bygge på følgende:

- Det gode liv for alle
- Natur og kultur som ressurs
- Langsiktig miljøutvikling

Hovedprioriteringer i handlingsprogrammet 2018-2021

Handlingsprogrammet 2018-2021 har tre hovedprioriteringer som legges til grunn i arbeidet på de ulike hovedområdene:

Livsmestring for alle
Lier kommune skal fremme god livsmestring og trivsel for alle innbyggere.

Grønn utvikling og infrastruktur
Lier kommune skal arbeide aktivt for å nå målet om å bli en klimanøytral kommune innen 2030.

Digital dialog
Lier kommune skal sikre god dialog med innbyggerne, brukere og medarbeidere gjennom bruk av smarte digitale løsninger i hele kommuneorganisasjonen.

3 Befolkningen og utviklingstrekk

Folketilveksten er synkende

Ved utgangen av 2. kvartal 2017 hadde Lier kommune en befolkning på 25 859 personer. Dette er en økning på 119 personer fra nyttår. Befolkningsøkningen i 2016 var på ni personer. Den årlige folketilveksten varierer en god del fra år til år, men har i siste tiårsperiode i snitt ligget på 350 personer. Dette tilsvarer en årlig folketilvekst på 1,4 prosent. Den stiplede linjen i figuren under viser at den prosentvise folketilveksten er svakt synkende.

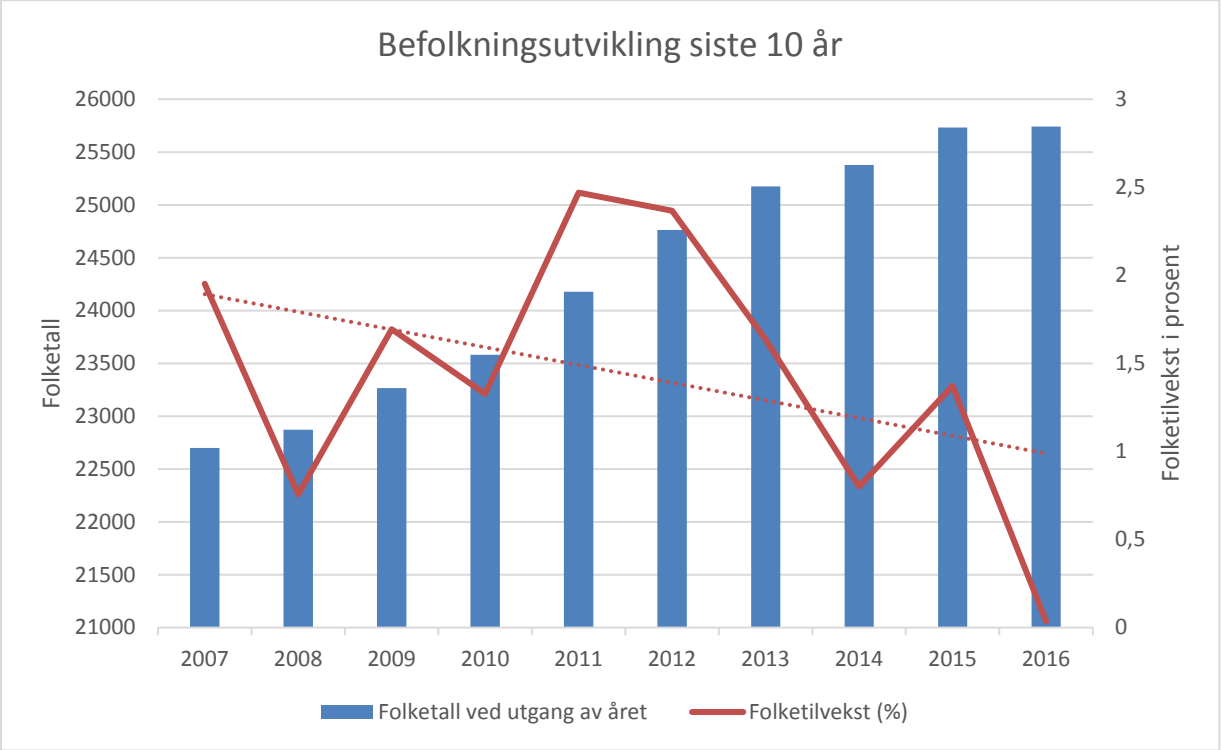

Innvandring har betydd mest for folketilveksten

Fødselsoverskuddet i kommunen ligger relativt stabilt på 60 - 100 personer per år. Dette betyr at den årlige variasjonen i folketilvekst i stor grad avhenger av innenlands innflytting og innvandring. 2016 skiller seg ut i siste tiårsperiode med en svært lav folketilvekst. Dette skyldes både en negativ nettoinnflytting, og lav innvandring. I tillegg var fødselsoverskuddet svært lavt. Netto innvandring har gått ned hvert år siden 2012, og var i 2016 for første gang i tiårsperioden lavere enn fødselsoverskuddet.

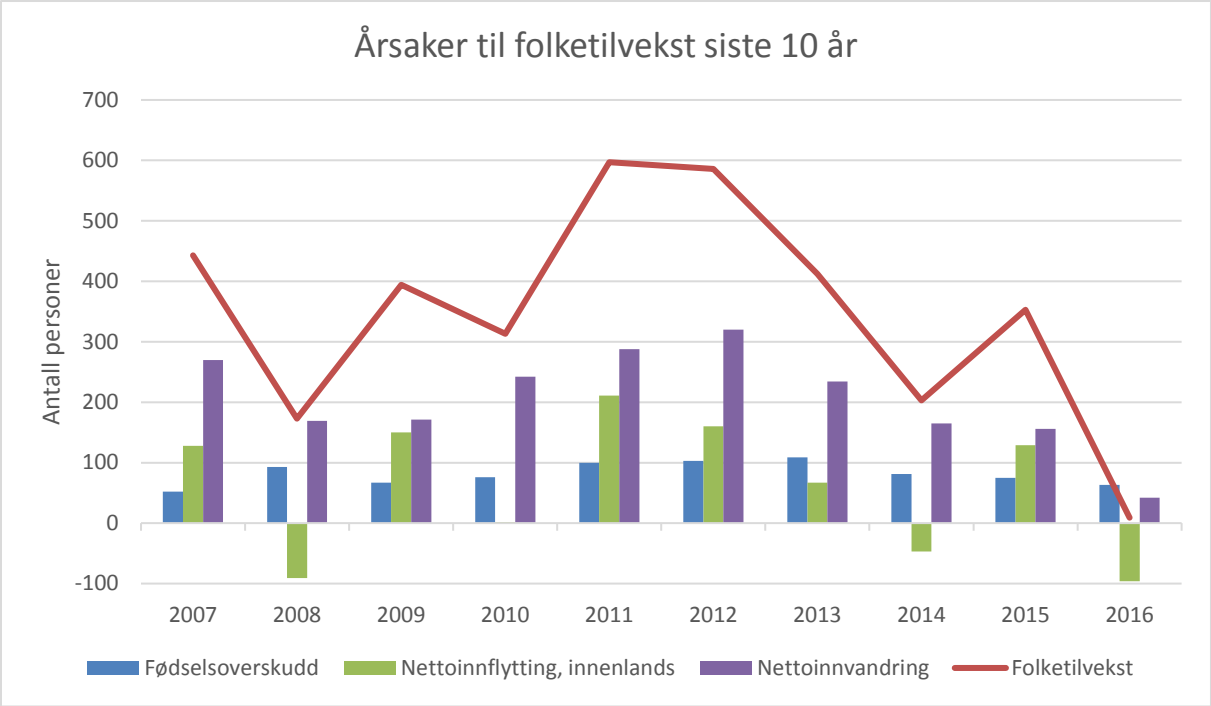

Befolkningen i Lier øker og eldes

Byene og kommunene som ligger nær storbyene forventes å vokse kraftig fremover. Derfor forventes det sterk befolkningsvekst også i Lier kommune. Hovedalternativet i Statistisk sentralbyrås (SSB) framskrivning viser en befolkning på 31 000 personer i 2030, og 34 000 i 2040. Dette er en økning på henholdsvis ca. 5 000 og 8 500 innbyggere. Når byutviklingen i ytre Lier igangsettes, må det forventes at befolkningsveksten øker ut over prognosene.

Befolkningen øker i alle aldersgruppene vist i figurene under fram mot 2040. I prosentandel av befolkningen er bildet et noe annet. Både i aldersgruppen 0-5, 6-15 og 16-66 år, reduseres andelen. Kun aldersgruppen 67 år og eldre vil øke i prosentandel. Dette innebærer at andelen eldre i befolkningen vil stige betydelig i årene framover.

På kort sikt – fram mot 2021 – øker befolkningen årlig både i antall og i prosent. Likevel kan vi se samme tendens også i denne fireårsperioden. Det er i de eldste aldersgruppene befolkningsveksten er sterkest.

	Registrert	Prognose				Snitt vekst per år		Vekst i perioden	
	2017	2018	2019	2020	2021	antall	prosent	antall	Prosent
0-5 år	1829	1864	1851	1843	1868	1	0,1	4	0,2
6-15 år	3425	3552	3606	3627	3617	16	0,5	65	1,8
16-66 år	16886	17421	17699	17968	18234	203	1,2	813	4,7
67-79 år	2723	2859	2905	2971	3030	43	1,5	171	6,0
80 år og eldre	877	893	944	992	1025	33	3,7	132	14,8
Total	25740	26589	27005	27401	27774	296	1,1	1185	4,5

SSB prognose (hovedalternativ), tall per 1.1.

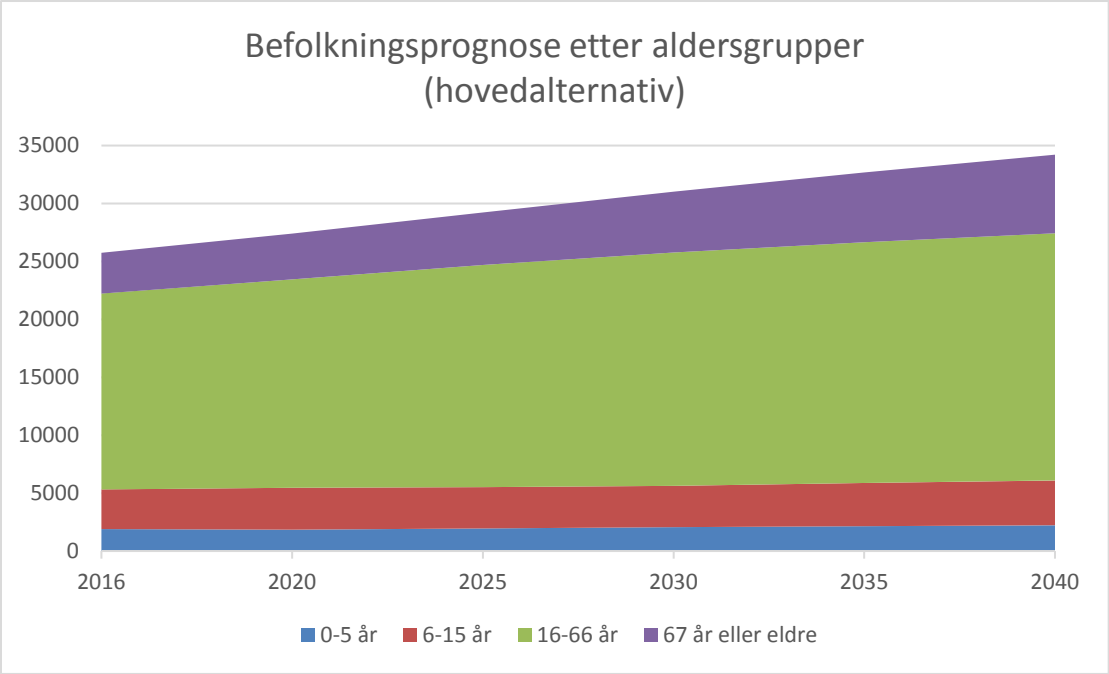

Stabil boligbygging

Boligbyggingen i Lier har de siste ti årene ligget mellom 60 og 150 nye boenheter årlig. Det tilsvarer et gjennomsnitt nær 100 boenheter. Boligbyggingen i kommende fireårsperiode ventes å stige noe. Stoppenkollen, Engersand Havn, Lier Hageby, Nordal og Ekeberg er blant boligprosjektene som ventes å gi størst utslag på boligbyggingen i kommunen.

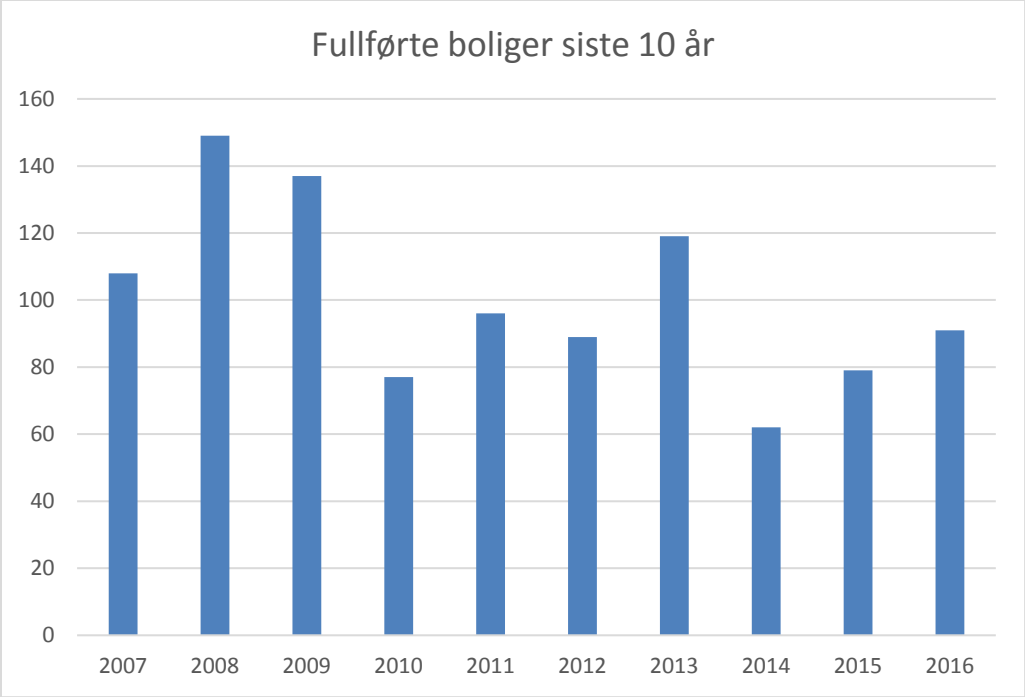

Lave kostnader og lave inntekter
Lier sammenlikner seg med andre kommuner både på kvalitet i tjenestene og på kostnader. For at kostnadssammenlikningene skal bli relevante, er det viktig å justere for hvor mange barn det er i skolen, og hvor mange eldre som kan være på sykehjem ol. Denne korrigeringen kaller vi behovskorrigering.

Selv om driftsresultatet i 2016 var sterkt, hadde kommunens tjenester samlet et merforbruk i forhold til budsjett.

Lier kommune driver de fleste tjenester med moderate kostnader sammenliknet med flertallet av kommunene vi vanligvis sammenlikner oss med. Skole og sosialtjenester har høyere kostnader. For skole vet vi at det er kostnader til mye og nye lokaler som trekker kostnadene mest opp, og Lier har fortsatt mange langtidsmottakere av sosialhjelp.

Liungene blir eldre, og det blir færre på alder med Hedda (6 mnd.).

4 Hovedområder

Handlingsprogrammet har disse fire hovedområdene:

- Samfunn
- Tjenester
- Organisasjon og medarbeidere
- Økonomi

4.1 Lier som egen kommune – livskraftig, innovativ og fremtidsrettet

Lier er en stor og sentral næringslivskommune i Norge med en tydelig og troverdig posisjon. Den har alle år siden 2000 ligget blant de 20 beste på NHO's Kommune-NM. Kommunen har også vært attraktiv for boligsøkere, trolig både på grunn av godt tilbud på arbeidsplasser lokalt i kommunen og regionen. I tillegg er forholdene for å pendle mot Oslo gode. Visjonen «Grønne Lier – for alle innbyggere» og kommunens miljø- og klimaprofil bygger opp under denne posisjonen. Det samme gjelder kommunens størrelse, nærhet til hovedstadsområdet og det innovative og moderne landbruket. Dette er viktige elementer å bygge videre på i arbeidet med å synliggjøre kommunen som en attraktiv kommune.

Flere av nabokommunene våre skal gjennom kommunesammenslåing slik at kommunekartet rundt oss endres. Visjonen er også viktig i arbeidet for ytterligere å styrkeposisjonen Lier kommune ønsker å ha som attraktiv og fremtidsrettet.

Det ligger et potensial for Lier kommune i ytterligere å styrke sin identitet og troverdighet langs denne grønne aksen, som skal gjenspeiles i kommunens planarbeid.

Kommunereformen fører også til at de «nye» kommunene vurderer fremtidig organisering av forvaltningsoppgaver og tjenesteproduksjon. Flere kommuner kommer til å vedta endringer, også endringer som vil berøre samarbeider som Lier kommune er en del av.

4.2 Samfunn

Fjordbyutvikling
Lierstranda er kommunens og regionens utviklingsområde på lang sikt. Hovedparten av fremtidig bolig og næringsvekst i Lier konsentreres hit. Hensikten er å utnytte mulighetene området gir for attraktiv utvikling med miljøvennlige transportløsninger. Behov for investeringer i ny jernbanestasjon og annen infrastruktur tilsier også stor og konsentrert utbygging i et område som er ca. 1000 daa, og ca. 2,5 km. langt.

Strategisk plattform med masterplan for fjordby på Lierstranda og Brakerøya ble utarbeidet i fellesskap av Lier og Drammen kommuner. Strategisk plattform med masterplan for fjordby på Lierstranda og Brakerøya ble utarbeidet i fellesskap av Lier og Drammen kommuner. Den

har mål om å realisere en energi- og klimanøytral fjordby med inntil 10 – 15 000 boliger og 20 – 30 000 arbeidsplasser.

Utviklingen av Fjordbyen skjer i hovedsak to perspektiv eller spor: Samfunnsmessig utvikling, og utvikling av kommunens privatrettslige interesser som følge av eierskapet i Eidos AS. Den samfunnsmessige utviklingen styres gjennom utarbeidelse og vedtak av planer. Den privatrettslige utviklingen skjer i regi av Eidos AS (som også har andre aksjonærer/eiere). Styringen av Eidos AS følger alminnelige regler for styring av aksjeselskap; generalforsamling, styret og daglig leder. Strategien for eierskapet i Eidos AS er dels å sikre kommunen størst mulig del av gevinsten som ligger i utviklingen av Lierstranda, og dels å sikre samfunnsmessige formål ved utviklingen.

Bruk av teknologi vil bli en viktig del av transportløsningene i Fjordbyen, med nye løsninger for enklere og smartere mobilitet. Et nytt knutepunkt for kollektivtrafikk skal etableres, nært både arbeidsplasser, boliger og nytt sykehus.

Politiske føringer:
Lier og Drammen kommuner har sammen lagt hovedlinjene for utviklingen gjennom Strategisk plattform med Masterplan (2014). Den er et felles politisk fundament for planlegging og realisering av fjordbyen på Lierstranda og Brakerøya. Den inneholder visjon, mål og retningslinjer for utviklingen, men er ikke bindende.

De to kommunene har inngått en avtale om plansamarbeid for utvikling av Lierstranda og Brakerøya. Med denne som grunnlag, ble revidert samarbeidsmodell for plansamarbeidet om fjordbyen vedtatt i 2016.

Kommuneplanutvalget vedtok 7. april 2016 at det skal utarbeides en områdereguleringsplan for arealene avsatt til byutviklingsformål i kommuneplanen. Arbeidet skal skje gjennom plansamarbeidet med Drammen kommune. En områdereguleringsplan for nytt sykehus på Brakerøya ble i 2016 vedtatt i Drammen og Lier kommune. Det er den første planen innenfor byutviklingsområdet. Samarbeidet videreføres nå i detaljreguleringen av sykehustomten.

Videre planprosesser:
Oppstart av områderegulering med konsekvensutredning og høring av planprogram for Fjordbyen er gjennomført. Bystyret i Drammen behandlet høringsuttalelse til planprogrammet 26. september 2017. Planprogrammet er ventet å bli fastsatt i Lier kommunestyre innen utgangen av 2017.

Lier og Drammen har også besluttet å utarbeide en kommunedelplan med konsekvensutredning for samferdselsinfrastruktur og kollektivknutepunkt/kollektivtrasé. Planprogrammet ventes lagt ut til ettersyn innen utgangen av 2017.

De overordnede planene skal fastlegge krav og føringer til videre planlegging i form av detaljregulering.

Andre prosesser som har innvirkning:
Det arbeides videre med planlegging av Drammen sykehus på Brakerøya. Oppstart av detaljregulering er igangsatt og er forutsatt ferdigstilt i løpet av ett år.

Kommunedelplan forriksvei.23 Linnes – E18. Planprogram ble fastsatt 5. september 2017. Planforslaget med konsekvensutredning forventes fremmet til førstegangs behandling januar/februar 2018. Planprogram for kommunedelplan for Gullaug med konsekvensutredning ble godkjent i kommunestyret 19. mai 2015.

Utfordringer i planprosessene:
Det er knyttet flere utfordringer til de parallelle planprosessene og det videre utviklingsarbeidet, noen av disse er:

- Få til parallell planlegging av kommunedelplan for riksvei 23 og kommunedelplan for samferdselsinfrastruktur. Infrastruktur må planlegges i sammenheng.
- Sikre at kommunedelplan for Gullaug bygger opp under utviklingen av fjordbyen.
- Rekkefølge av hvilke områder man utvikler vil være av stor betydning og må vurderes nøye som en del av planleggingen fremover.

Knutepunkt. Illustrasjon: Juul Frost Arkitekter

Grønn utvikling og infrastruktur
Ny energi- og klimaplan for Lier kommune (2017-2020) ble vedtatt i mars 2017. Her er det satt et nytt overordnet mål om at Liersamfunnet skal være klimanøytralt innen 2030. Planen inneholder tiltak for å redusere klimagassutslipp både for kommunens organisasjon og for Liersamfunnet. Planen inneholder også tiltak for å tilpasse kommunen ventede klimaendringer. Tiltakene gir konsekvenser for mange av kommunens tjenesteområder, i tillegg til å gi retning for rulleringen av kommuneplanen.

Det er satt ambisiøse miljø- og klimamål for realiseringen av Fjordbyen: En energi- og klimanøytral by, med smarte løsninger, der det er godt å leve. Å gjøre de riktige valgene for utviklingen av Fjordbyen er en viktig del av hvordan Lier skal bli et lavenergi- og lavutslippssamfunn. Det er utarbeidet en energi- og klimautredning for Fjordbyen, og en sentral oppgave vil være å bruke funnene i utredningen videre inn i arbeidet med planene for Fjordbyen.

Klimagassutslipp fra energibruk i bygg skal reduseres så mye som mulig ved å bruke nye fornybare energikilder, bygge bærekraftige bygg med klimavennlige materialer, og legge til rette for smart bruk av energi i bygg. Klimautslipp fra transport skal reduseres tilsvarende, der mest mulig av persontransport skal være gange, sykkel og kollektiv.

Fjordbyen alene vil ikke gjøre Lier til et lavutslippssamfunn. Vi som kommune må ta vår del av ansvaret og bruke de virkemidlene vi har i klimaarbeidet. Hvor og hvordan det bygges, og hvordan legger til rette for miljøvennlig transport i Liersamfunnet, vil være helt avgjørende. Like viktig er det å informere og engasjere innbyggere og næringsliv til klimainnsats om energibruk, valg av transportmidler, og forbruk av varer og tjenester.

I tillegg til å gjøre tiltak for å redusere klimagassutslippene, må vi også tilpasse oss et klima i endring. Det gjelder de endringene vi ser i dag gjennom flere ekstremværhendelser, og de endringene man forventer vil komme.

Livsmestring – fremme psykisk helse og redusere sosiale helseforskjeller

Et hovedmål i HP 2018-2021 er god livsmestring og trivsel for alle. Det innebærer et helsefremmende liersamfunn med robuste liunger som takler hverdagen og er rustet for fremtidige utfordringer. Folkehelserapporten fra 2016 gir en oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer i Lier kommune. Den viser at om vi skal lykkes med å nå hovedmålet, er det behov for en tydeligere prioritering av helsefremmende tjenester og «grønne» lavterskeltilbud, jfr. Lier kommunes «folkehelsetrapp».

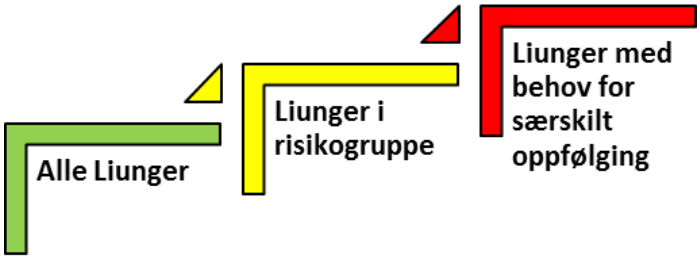

Det er dyrt å reparere og billig å forebygge. Vi må derfor velge tydelige helsefremmende og forebyggende tiltak for å unngå store utgifter i fremtiden. Forskning og erfaring viser at grønn folkehelsesatsing er smart både for den enkelte liungs livskvalitet, og for kommuneøkonomien.

Lier kommune har fire innsatsområder for folkehelsearbeidet: Sosiale ulikheter, psykisk helse, barn og unge, samt levevaner. I denne HP-perioden prioriteres spesielt grønne lavterskeltilbud som fremmer livsmestring og trivsel for alle.

Sunn næringsutvikling i grønne Lier

Strategisk næringsplan 2017-2028 ble vedtatt i desember 2016. Planen har en konkret handlingsplan fram mot 2020. Næringsplanen er ikke en plan for næringslivet, men en plan for kommunens tilrettelegging for næringslivet. Planen bygger videre på mulighetene i «Grønne Lier» og vektlegger tilrettelegging for nye arbeidsplasser og kommunen som god samarbeidspartner for næringslivet. Næringsplanen benyttes som grunnlag for revisjon av kommuneplanen.

4.3 Tjenesteområder

4.3.1 Skole

Skole omfatter:

- Gullaug skole
- Hegg skole
- Egge skole
- Oddevall skole
- Nordal skole
- Hallingstad skole
- Hennummarka skole
- Heia skole
- Lierbyen skole (8.-10.-trinn)
- Tranby skole (8.-10.-trinn)
- Høvik skole (1.-10.trinn)
- Sylling skole (1.-10.trinn)
- Kulturskolen (Mål og indikatorer, se tjenesten kultur)
- Pedagogisk psykologisk tjeneste

Visjon: Lierskolen – fundament for livet, springbrett til verden

Innledning

Lierskolen har ansvar for 3 434 elever i kommunale grunnskoler. Det var en økning på 63 elever fra høst 2016 til høst 2017. Størst økning hadde Høvik skole, med 59 elever. Prognosene for elevutvikling på den enkelte skole er svært ulike. Det er i dag både under- og overkapasitet på skolene. Denne problemstillingen vil inngå i rulleringen av ny kommuneplan 2019-28 og i skolebehovsanalysen som utarbeides høsten 2017.

Skolens viktigste oppgave er å gi elevene kunnskap, ferdigheter og holdninger til å mestre eget liv. Sosialt fellesskap og støtte er viktig for den enkeltes trivsel, livsmestring og følelse av egenverd. Det vil bidra til å utjevne sosiale forskjeller, forebygge frafall i videregående skole og være et viktig grunnlag for god psykisk helse videre i livet. Lierskolen har nulltoleranse når det gjelder mobbing og krenkelser, og jobber systematisk med forebygging og oppfølging. PP-tjenesten bistår skole og barnehage i dette arbeidet og er organisert som egen tjeneste.

Elevene i lierskolen skal rustes til å håndtere morgendagens utfordringer. De jobber med fag, fordypning og forståelse gjennom dybdelæring. Slik vil de kunne tilegne seg fremtidens kompetanser som omhandler kritisk tenkning, problemløsning, kommunikasjon, samarbeid, kreativitet og lære å lære. Grunnleggende digitale ferdigheter er en viktig forutsetning for å kunne håndtere fremtidens kompetanser.

Skolene bruker ulike digitale verktøy for å ha en god dialog med foresatte, for eksempel om lekser og tilbakemeldinger fra lærer.

Konsentrerte elever ved Lierbyen skole.

Mål
Lierskolen skal gi den enkelte elev de beste muligheter for faglig og sosial utvikling.

Utfordringer

- Opprettholde elevenes motivasjon for læring gjennom hele læringsløpet.
- Skape helhet og sammenheng i undervisning med vekt på dybdelæring.
- Økende antall elever med psykiske problemer og for mange elever som opplever mobbing og krenkelser.
- Stor variasjon i elevenes bakgrunn

Temaplaner
Kvalitetsplan for lierskolen 2016 – 2020.
Digitalisering av lierskolen. Planen skal være klar innen utgangen av 2017.

Tiltak

Dybdelæring som metode
Dybdelæring handler om elevenes gradvise utvikling av forståelse av begreper, metoder og sammenhenger innenfor et fagområde. Det er vesentlig å skape helhet og sammenheng i opplæringen. Det gjøres gjennom å se kompetansemålene for fag i sammenheng, både innenfor og på tvers av fagene. Metoden skal også skape motivasjon for læring, mestringsforventning og faglige resultater.

Bedre tilpasset opplæring
Opplæringen skal tilpasses elevenes evner og forutsetninger slik at de opplever mestring og fremgang i sin faglige og sosiale læring. Det er viktig at elevene får tilstrekkelig med faglige utfordringer.

Arbeide for et trygt og godt skolemiljø
Hver skole har en sosial læreplan som bygger på de fem prinsippene: empati, samarbeidsferdigheter, selvhevdelse, selvkontroll og ansvarlighet.

Beredskapsteam mot mobbing
Fortsatt videreutvikling av det tverrfaglige beredskapsteamet mot mobbing. Teamet bistår skoler med å løse kompliserte mobbesaker og bidrar til økt kompetanse.

Implementere Sunne og aktive liunger-modellen (SAL-modellen)
Alle skolene i Lier skal innføre SAL-modellen i løpet av 2019. Skolen skal jobbe systematisk og målrettet med folkehelse og livsmestring ved å sette fokus på et trygt og godt skolemiljø og bevegelsesglede og sunne matvaner.

Kompetanseheving for medarbeidere
Kurs, videreutdanning, nettverk på tvers av skolene og utviklingsorienterte ledersamlinger. Skolene er også med i kurs og nettverk for dybdelæring; Deep Learning Society.

Digitalisering av lierskolen
Digitalisering av lierskolen innebærer 1:1-dekning av digitale enheter, bruk av teknologi i undervisningen og å sikre godt nettvett blant elevene.

Skolebehovsplan
Arbeidet består av to deler. Første del er en skolebehovsanalyse som presenteres i desember 2017. Videre arbeid med planen ferdigstilles i 2018.

Måleindikatorer

Oppvekst

Område	Måleindikator	Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	2018 Godt nok	2021 Mål
O 1						
Elevenes resultater	O 1,1 Lesing 5.trinn	Nasjonale prøver	51	52	50	52
	O 1,2 Regning 5. trinn	Nasjonale prøver	51	51	50	52
	O 1,3 Engelsk 5.trinn	Nasjonale prøver	49	51	50	52
	O 1,4 Lesing 8 trinn	Nasjonale prøver	51	51	50	52
	O 1,5 Regning 8.trinn	Nasjonale prøver	52	51	50	52
	O 1,6 Engelsk 8.trinn	Nasjonale prøver	50	51	50	52
	O 1,7 Lesing 9. trinn	Nasjonale prøver	56	54	53	55
	O 1,8 Regning 9. trinn	Nasjonale prøver	54	55	54	55
O 2						
Elevenes resultater på skriftlig eksamen	O 2,1 Engelsk	Eksamen	3,7	3,8	3,7	3,9
	O 2,2 Matematikk	Eksamen	3,4	3,5	3,4	3,6
	O 2,3 Norsk	Eksamen	3,6	3,7	3,6	3,8
	O 2,4 Norsk sidemål	Eksamen	3,4	3,4	3,3	3,4
O 3						
Grunnskolepoeng	O 3,1 Grunnskolepoeng	KOSTRA	42,2	42,5	42	43
O 4						
Spesialundervisning	O 4,1 Andel elever som har spesialundervisning	KOSTRA	9 %	9 %	10 %	8 %
O 5						
VGS	O 5,1 Direkte overgang til VGS	KOSTRA	98 %	99 %	98 %	99 %
O 6						
Sunne og aktive liunger	O 6,1 Motivasjon/trivsel	Elevundersøkelsen	59 %	61 %	59 %	65 %
	O 6,2 Mobbing på skolen	Elevundersøkelsen	5 %	0 %	0 %	0 %
O 7						
Miljø	O 7,1 Miljøfyrtårnsertifisert	antall skoler	9	12	12	12
O 8						
Digitale ferdigheter	O 8,1 På skolen bruker vi digitale verktøy for å lære	Elevundersøkelesen	4,4	4	3,9	4,0
	O 8,2 Lærer å bruker informasjon fra internett	Elevundersøkelesen	4,1	4	3,9	4,0
	O 8,3 Antall PC og nettbrett i skolen pr elev	Egen telling 2016	0,86	0,86	0,8	0,9

Økonomi

Driftsbudsjett:

Grunnskole og PPT	Regnskap 2016	Vedt. Bud 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	336 600	325 625	330 963	332 738	333 738	333 738	333 738
30 Inntekter	-47 611	-36 790	-42 128	-37 884	-37 884	-37 884	-37 884
Netto ramme	288 988	288 835	288 835	294 854	295 854	295 854	295 854
			Endring pr. år	*6 019*	*1 000*	*0*	*0*
			% endringfra forrige år	*2,08 %*	*0,34 %*	*0,00 %*	*0,00 %*

Rammeendringer:

	Grunnskole og PPT	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
	Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
1	Pris- og lønnsvekst	4 972	0	0	0	4 972
2	Skolefordelingsmodell	2 200	0	0	0	2 200
	Sum konsekvensjusteringer	*7 172*	*0*	*0*	*0*	*7 172*
	Nye tiltak					
3	Rammeøkning skolemodell	1 720	0	0	0	1 720
4	Digitale enheter 1:1 i lierskolen	0	1 000	0	0	1 000
	Sum nye tiltak	*1 720*	*1 000*	*0*	*0*	*2 720*
	Innsparing/omstilling					
5	1% kutt	-2 873	0	0	0	-2 873
	Sum innsparing/omstilling	*-2 873*	*0*	*0*	*0*	*-2 873*
	Sum Grunnskole og PPT	**6 019**	**1 000**	**0**	**0**	**7 019**

Forklaringer:

1. Generell pris og lønnsvekst.
2. Helårseffekt for 2018 av elevtallsvekst høst 2017 (ref. HP 2017-2020).
3. Skole får et kutt på 2,873 mill. kr (ref. punkt 6). Vi antar en elevtallsvekst fra høst 2018 på 42 elever, noe som utløser 2 nye klasseressurser, i tillegg til elevressursen. Beregnet effekt av elevtallsøkning høst 2018 er 0,75 mill. kr (1,65 mill. kr i helårsvirkning). På bakgrunn av økningen i elevtall og kutt på 1 %, er det foreslått en økning i skolemodellen på 1,72 mill. kr.
4. Det gjøres et løft i lierskolen ved å innføre 1 til 1 dekning av digitale enheter. Dette vil ha en årlig merkostnad i forhold til dagenes nivå på 1 mill. kr per år fra 2019. Det forutsettes da at oppstartskostnad på 2,6 mill. kr i 2018 vedtas som en investering (se «Oversikt over investeringsprosjektene som ligger til grunn for rådmannens beslutningsgrunnlag», punkt 38).
5. Alle tjenesteområder har fått et oppdrag om omstilling tilsvarende én prosent av lønnsrammen. I pleie og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Innføring av bemanningsnorm i barnehagene gjør at tjenesteområdet får økte rammer.

   Annet:
   Regjeringen foreslår i statsbudsjettet en økning i satsingen på tidlig innsats i barnehage og skole. Dette utgjør 200 mill. kr av veksten i frie inntekter, hvorav Lier sin andel utgjør 967.000 kr. Dette er lagt under «nye tiltak» for barnehageområdet.

4.3.2 Barnehage

Virksomheter:

- Dambråtan barnehage
- Hennummarka barnehage
- Linnesstranda barnehage
- 21 private barnehager
- 3 private familiebarnehager

Visjon: Lierbarnehagene – Sammen om kvalitet

Innledning:
Rundt 1500 barn har barnehageplass i Lier. Kommunen kjøper også 30 barnehageplasser i andre kommuner. 52 barn fra andre kommuner har barnehageplass i Lier. Dette er plasser hjemkommunen betaler for.

Barnehagene har felles kompetanseplan og en kvalitetsplan med rapporteringsrutiner. Det gjennomføres tilsyn i tråd med barnehageloven i ca. 12 barnehager hvert år.

Hovedmål for barnehagene i Lier er at barna skal lære å være glad i fysisk aktivitet, at de skal utvikle godt språk, og lære gjennom lek.

Sosialt fellesskap og støtte er viktig for den enkeltes trivsel, livsmestring og følelse av egenverd.

Barnehagene skal jobbe videre med digital dialog.

Utfordringer

- God språkutvikling for alle.
- Gjøre «Sunne og aktive liunger» og «Være sammen» til en del av barnehagenes hverdag.
- Overkapasitet i enkelte barnehager.

Hovedmål for tjenesteområdet

- Lek som læringsarena.
- Språklig kompetanse.
- Glade barn i fysisk aktivitet.
- God pedagogisk ledelse.

Tiltak

<u>Kompetansebygging i egen barnehage</u>
«Være sammen» og «Sunne og aktive liunger – bevegelsesglede og sunne matvaner» skal implementeres. Barnehagene og skolene har felles aktivitetsplan for kompetanse og utvikling. Det hever kvaliteten på barnehagetilbudet med økt andel barnehagelærere og barne- og ungdomsarbeidere.

Forebygge diskriminering og mobbing
Barnehagene legger til rette for et inkluderende miljø for å oppnå et positivt mangfold. Mestring av sosialt samspill er en forutsetning for videre læring. Barnehagene forebygger, stopper og følger opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre.

Språkveileder i hver barnehage
Barnehagene legger vekt på et godt språkmiljø for alle barn. Det er et mål å få barn fra språklige minoriteter tidlig inn i barnehagen. Slik legges det til rette for tidlig språkutvikling og sosial utjevning. For å bedre språkopplæringen, ønsker vi å revitalisere språknettverkene hvor barnehagene har hver sin språkveileder.

Barnehagebehov
Det er nødvendig å lage en barnehagebehovsanalyse som grunnlag for vurdering av behov for barnehageutbygging. Denne gjennomføres i løpet av 2018.

Temaplaner
Kvalitetsplan for barnehager 2015-2018

Måleindikatorer

Barnehage

Område	Måleindikator	Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	2018 Godt nok	2021 Mål
B 1						
Brukerundersøkelsen	B 1.1 Kommunale bhg.	Bedre kommune 2017 *	Gjennomføres annehvert år	5,2	5	5,3
	B 1.2 Private bhg.			5,2	5	5,3
B 2						
Fagutdanning	B 2.1 Andel styrere og ped. ledere med godkjent barnehagelærerutdanning	KOSTRA	89,4 %	97 %	95 %	100 %
	B 2.2 Andel med dispensasjon fra utdanningskravet i kom. barnehager.	personer	0	0	0	0
	B 2.3 Andel med dispensasjon fra utdanningskravet i private barnehager.	personer	11	5	10	0
B 3						
Dekningsgrader	B 3.1 Venteliste med rett til plass	egen telling	0	0	0	0
	B 3.2 Andel barn 3-5 år som går i barnehage	KOSTRA	97,2 %	98 %	96 %	100 %
	B 3.3 Andel barn 1-2 år i barnehage	KOSTRA	87,1 %	92 %	90 %	95 %
B 4						
Tilrettelagte tilbud	B 4.1 Andel barn som får ekstra ressurser til styrket tilbud (alle bhg)	KOSTRA	22,8 %	10 %	15 %	10 %
B 5						
Bemanning	B 5.1 Andel menn i barnehager	KOSTRA	7,8 %	10 %	7,5 %	15 %
	B 5.2 Antall barn per ansatt i kommunale barnehager.	KOSTRA	6,4	6,0	6,1	6,0
	B 5.3 Antall barn per ansatt i private barnehager.	KOSTRA	6,3	6,1	6,2	6,0

*Brukerundersøkelsen er gjort i 2017

Økonomi

Driftsbudsjett:

Barnehage	Regnskap 2016	Vedt. Bud 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	214 619	214 521	214 521	222 421	225 571	228 921	228 921
30 Inntekter	-16 384	-14 287	-14 287	-14 658	-14 658	-14 658	-14 658
Netto ramme	198 235	200 234	200 234	207 763	210 913	214 263	214 263
			Endring pr. år	*7 529*	*3 150*	*3 350*	*0*
			% endringfra forrige år	*3,76 %*	*1,52 %*	*1,59 %*	*0,00 %*

Rammeendringer:

	Barnehage	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
	Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
1	Pris- og lønnsvekst	4 783	0	0	0	4 783
	Sum konsekvensjusteringer	*4 783*	*0*	*0*	*0*	*4 783*
	Nye tiltak					
2	Bemanningsnorm barnehage	1 580	3 150	3 350	0	8080
3	Statsbud - Tidlig innsats i barnehagen og skolen.	967	0	0	0	967
4	Statsb.- Tidleg innsats - overgang barnehage/skule	97	0	0	0	97
5	Statsb. - innlemming tilskot til fleire barnehagelærarar	2 330	0	0	0	2330
6	Statsb. - Økte barnehageutgiftar butidskrav for kontantstø	89	0	0	0	89
7	statsb.- Red barnehageutgifter auka kontantstøtte	-618	0	0	0	-618
8	Statsb.- Auka inntektsgrense, gratis kjernetid	38	0	0	0	38
9	Statsb. - Auka foreldrebetaling	-1 457	0	0	0	-1457
	Sum Nye tiltak	*3 026*	*3 150*	*3 350*	*0*	*9 526*
	Innsparing/omstilling					
10	1% kutt Barnehager	-280	0	0	0	-280
	Sum innsparing/omstilling	*-280*	*0*	*0*	*0*	*-280*
	Sum Barnehage	**7 529**	**3 150**	**3 350**	**0**	**14 029**

Forklaringer:

1. Generell lønns- og prisvekst.
2. Ny bemanningsnorm barnehage er beregnet å koste 1,3 mill. kr i 2018. Ny norm innføres fra 1.august 2018. Det er ikke tatt høyde for økte tilskudd til private barnehager i 2018. Det kommunale tilskuddet til private barnehager vil øke som en følge av økt bemanning i de kommunale barnehagene (beregnes ut fra to år gamle regnskap). Total kostnad for kommunen er beregnet til 7,8 mill. kr fra 2020.
   Det signaliserte kuttet på 1 % i barnehage er ikke gjennomførbart, da de kommunale barnehagene skal *øke* bemanningen i henhold til ny pedagog- og bemanningsnorm. Kuttet på 0,28 mill. kr er derfor foreslått bevilget opp. Total rammetilførsel barnehage i 2018 blir derved 1,3 mill. + 0,28 mill. = 1,58 mill. kr.
3. Regjeringen foreslår i statsbudsjettet en økning i satsingen på tidlig innsats i barnehage og skole. Dette utgjør 200 mill. kr av veksten i frie inntekter, hvorav Lier sin andel utgjør 967.000 kr. Dette tiltaket legges inntil videre hos barnehage.

4. Regjeringen foreslår en plikt for eiere av barnehage og skole til å samarbeide om overgang fra barnehage til skole og SFO. Rammetilskuddet økes med 20 mill. kr, hvorav Lier sin andel utgjør 0,097 mill.
5. Regjeringen har innført et økt krav til pedagogisk bemanning i barnehager fra august 2017. Dette gir en økt ramme til kommunen på 2,33 mill. (helårseffekt).
6. Regjeringen korrigerer i statsbudsjettet rammen grunnet botidskrav for kontantstøtte. Helårseffekt utgjør for Lier 0,089 mill. kr.
7. Regjeringen korrigerer i statsbudsjettet rammen på grunn av økt kontantstøtte. Helårseffekt av dette utgjør for Lier et trekk på 0,618 mill. kr.
8. Regjeringen korrigerer i statsbudsjettet for at inntektsgrensen for å motta gratis kjernetid i barnehage er økt. Helårseffekt av dette er for Lier 0,038 mill. kr.
9. Regjeringen har foreslått å øke prisen i barnehage fra 2.730 kr per måned til 2.910 kr per måned. Økt foreldrebetaling/økt inntekt gir et trekk i ramme for barnehage på 1,457 mill. kr.
10. Alle tjenesteområder har fått et oppdrag om omstilling tilsvarende én prosent av lønnsrammen. I pleie og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Innføring av bemanningsnorm i barnehagene gjør at tjenesteområdet får økte rammer. (se også punkt 2).

4.3.3 Helse og omsorg

Virksomheter

- Hjemmetjenesten
- Fosshagen
- Liertun
- Nøstehagen
- Sentralkjøkkenet
- Vedtakskontoret

Visjon

Rett hjelp- på rett sted -til rett tid

Innledning
Vi har 111 plasser fordelt på Nøstehagen, Fosshagen og Liertun. Det har ikke vært økning i antall plasser med heldøgnsomsorg i 2017. Hjemmetjenesten gir tjenester til personer fra 0 – 100. Antall timer hos brukere som mottar hjemmetjenester har økt fra 815 timer pr uke (januar 2016) til 1506 timer pr uke (april 2017).

Endret utskrivingspraksis fra sykehus, flere brukere og økt behov for helsetjenester er noen av årsakene til økningen. På institusjonene opplever vi at beboerne omsorgsbehov har blitt mer komplekst og ressurskrevende.

Helse- og omsorgstjenestene har hatt lave kostnader sammenlignet med andre kommuner. Behovet for tjenester har økt mer enn tilførsel av nye ressurser de siste årene. Utfordringen er å se ressursfordelingen i sammenheng med endret brukerbehov.

Vi må i større grad enn tidligere ha fokuset rettet mot livsmestrende tiltak. Derfor legges det til rette for økt bruk av forebyggende tiltak, blant annet gjennom synliggjøring av aktiviteter som allerede finnes.

Utfordringer

- Sterkt økende behov for hjemmetjenester.
- Vri tjenestetilbudet til mer forebyggende og rehabiliterende tiltak.
- Økende forekomst av psykiske lidelser, rusproblematikk og demenssykdom i befolkningen (dobbeltdiagnoser).
- Møte endringene som samhandlingsreformen medfører, spesielt innen psykisk helse.
- Institusjonene har i dag et forbruk ut over eksisterende rammer.

Hovedmål for helse og omsorg
Bistå og tilrettelegge slik at våre brukere opplever livsmestring hele livet. Dette skal gjøres ved å sikre alle innbyggere nødvendig helsehjelp på en faglig forsvarlig måte.

Temaplaner
Temaplan for Helse, omsorg og velferd er under utarbeiding og skal vedtas i 2018.

Tiltak
<u>Kompetanseheving</u>

Det utarbeides en målrettet kompetanseplan som svarer på tjenestenes behov. Kompetanseplanen skal sørge for systematisk og strategisk utvikling av personalgruppens samlede faglige kunnskap. Dette skal sette oss i stand til å ivareta også de mest komplekse pasientgruppene. Dette løses i dag i en del tilfeller ved kjøp av kostnadsdrivende ekstern plasser. Særskilte satsningsområder vil være Avansert kliniske sykepleiespesialister samt kompetanse på dobbeltdiagnoser (demens og psykiatri).

Innføring av velferdsteknologi og digital dialog

Videre satsing på velferdsteknologi gjennom aktivt å starte med implementering av løsninger i daglig pasientomsorg. En prosjektleder vil ha ansvar for å videreføre eksisterende prosjekt, og ta dette fra utprøvning til drift. Muligheten for digital dialog er allerede tatt i bruk innenfor enkelte områder. Det gjelder f.eks. elektronisk meldinger mellom kommune og sykehus. Helse og omsorg vil ta i bruk mulighetene for videre digitalisering av tjenestene (e-helse, en innbygger – en journal) og digital dialog slik det er anbefalt i nasjonalt program.

Sikre rett type tilbud på heldøgns omsorg

Det vil bli foretatt en gjennomgang av tjenestetilbudet for heldøgns omsorg for å tilpasse tilbudet på de enkelte plassene til brukergruppens behov. Målet er å gi tilbud til den enkelte beboer ut ifra personens helseutfordringer og omsorgsbehov. Dette vil kunne medføre behov for økt kompetanse hos enkelte ansatte og det ivaretas gjennom kompetanseplanen.

Omsorg på lavest mulig nivå. Livsmestring og grønne tjenester.

Fysioterapitjenesten og hjemmetjenesten vil sammen jobbe systematisk med hverdagsrehabilitering og hverdagsmestring. Dette har som mål å gjøre flest mulig i stand til å ta vare på egen helse og oppleve livsmestring. Det skal videre jobbes frem et mer helhetlig og lett tilgjengelig tilbud av forebyggende tiltak for den eldre gruppen av befolkningen.

Innføring av ny ressursfordelingsmodell for institusjonstjenesten

Ny modell har som målsetning og fordele de økonomiske ressursene likt mellom kommunens institusjoner i forhold til brukergruppen. En omfordeling innenfor eksisterende rammer vil kreve økonomisk tilpasning for alle virksomhetene.

Statsrådbesøk på Fosshagen.

Måleindikatorer

Helse og omsorg

Område	Måleindikator	Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	2018 Godt nok	2021 Mål
H 1						
Kvalitet	H 1,1 Legetimer pr. uke. Pr. beboer i sykehjem	Ansatte ÅV	0,67	0,67	0,50	0,67
	H 1,2 Antall tilbudte fellesaktiviteter på institusjonene	Snitt pr. mnd.	40	50	35	60
H 2						
Struktur på tjenestene, ink. ikke lovpålagt	H 2,1 Rett pasient på rett plass	Rapport vedtakskontoret	51 %	80 %	65 %	90,0 %
	H 2,2 Betalingsdøgn på sykehuset i snitt pr. mnd	Rapport Vestre Viken	7,50	1,5	2,5	1,5
	H 2,2 Andel over 80 år som er hjemmeboende	KOSTRA 2016	90,8 %	93 %	91 %	95 %
H 3						
Kompetanse	H 3,1 Andel med høyskoleutdanning	Årsrapport 2016	26,9 %	28 %	27 %	30 %
	H 3,2 Andel ufaglærte	Årsrapport 2016	20,5 %	20 %	21 %	17 %
H 4						
Forebyggende helsearbeid	H 4,1 Andel personer over 80 år som ikke mottar vedtaksfe	Kostra 2016	57 %	65 %	55 %	70 %
	H 4,2 Aktive seniorer, antall som deltar på treningstilbud i	Snitt pr. uke	|160	180	150	200
	H 4,2 Antall solgte middager til hjemmeboende fra sentral	Snitt pr. mnd.	1950	2000	1970	2100

Økonomi

Driftsbudsjett:

Helse og omsorg	Regnskap 2016	Vedt. Bud 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	278 597	265 803	278 277	282 192	282 328	282 328	282 328
30 Inntekter	-29 986	-24 370	-24 370	-24 670	-24 670	-24 670	-24 670
Netto ramme	248 611	241 433	253 907	257 522	257 658	257 658	257 658
			Endring pr. år	*16 089*	*136*	*0*	*0*
			% endringfra forrige år	*6,66 %*	*0,05 %*	*0,00 %*	*0,00 %*

Rammeendringer:

	Helse og omsorg	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
1	Overføring mellom ansvar	300	0	0	0	300
	Pris- og lønnsvekst	6 047	0	0	0	6 047
2	HP 16-19 Kreftsykepleieren Bortfall av tilskud	136	136	0	0	272
3	Eksisterende tilbud i Bratromveien 11 vurdere	-5 000	0	0	0	-5 000
4	Alternativt tilbud dagens beboere på Bratromv	4 000	0	0	0	4 000
	Sum konsekvensjusteringer	*5 483*	*136*	*0*	*0*	*5 619*
	Nye tiltak					
5	Styrkning av hjemmetjenesten	6 006	0	0	0	6 006
6	Legevaktsøkning underskudd 2017	2 800	0	0	0	2 800
7	Styrkning til institusjonsmodellen	1 800	0	0	0	1 800
	Sum Nye tiltak	*10 606*	*0*	*0*	*0*	*10 606*
	Innsparing/omstilling					
8	-	0	0	0	0	0
	Sum innsparing/omstilling	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*
	Sum Helse og omsorg	**16 089**	**136**	**0**	**0**	**16 225**

Forklaringer:

1. Det er overført midler til bemanning fra psykisk helse til Vedtakskontoret.
2. Kreftforeningen har gitt tilskudd for å dekke deler av kreftkoordinator stilling i kommunen. Kreftforeningen har varslet at de trapper ned tilskuddet. Kreftkoordinatorstillingen ønskes videreført og bortfall av tilskudd kompenseres.
3. I HP 2017-2020 ble det vedtatt å vurdere tjenestetilbudet ved bofellesskap for personer med demens. Det består av et bygg i 2 etasjer (Bratromveien 7 og 9) og et bygg (Bratromveien 11). Bygningsmassen gjør at kostnaden for bemanning blir høy. Rådmannen vil vurdere å avvikle tjenestetilbudet på Bratromveien 11 (separat bygg med 7 plasser) for å gjøre det mulig å få til mer kostnadseffektiv drift på de resterende 14 plassene. Virksomheten hadde en aktivitet som var 1,5 mill. kr utover eksisterende ramme. Vedtaket la opp til å redusere kostnadene med 2,5 mill. kr i 2017 og ytterligere 1 mill. kr. i 2018 (total tilpasning på 3,5 mil. kr).
   Bofellesskap for personer med demens. består av ett bygg i 2 etasjer (Bratromveien 7 og 9) og ett separat bygg (Bratromveien 11). Bygningsmassen gjør at kostnaden for bemanning blir høy. Rådmannen vil vurdere å avvikle tjenestetilbudet på Bratromveien 11 (separat bygg med 7 plasser), er det mulig å få til mer kostnadseffektiv drift på de resterende 14 plassene. Virksomheten hadde en aktivitet som var 1,5 mill. kr utover eksisterende ramme. Vedtaket la opp

til å redusere kostnadene med 2,5 mill. kr i 2017 og ytterligere 1 mill. kr. i 2018 (total tilpasning på 3,5 mil. kr).

Slik situasjonen med boliger og sykehjem er i dag er det utfordrende å finne alternative løsninger for bofellesskapet på kort sikt. I arbeidet med å bygge opp budsjettene fra bunn er det arbeidet med en fordelingsmodell for sykehjem og omsorgsboliger. I dette arbeidet er utfordringen på 3,5 mill. kr tatt inn i modellen. Tjenesten tilpasses de eksisterende rammer med en omfordeling utfra en modell som sikrer likhet i tjenestetilbudet.

4. Se pkt 3. Etablering av alternativt tilbud for avviklede plasser.
5. I løpet av 2016 og inn i 2017 har det vært en sterk vekst i vedtak om hjemmesykepleie. Hjemmetjenesten har måttet øke aktiviteten vesentlig, og har et overforbruk i 2017. I 1. tertial 2017 ble det bevilget opp 2 årsverk til Hjemmetjenesten, dette har ikke vært nok i forhold til den faktiske veksten. Rådmannen foreslår å bevilge opp 6 mill. kr. Dette forutsetter en nedgang i den totale oppdragsmengden i hjemmetjenesten utfra nivå høsten 2017.
6. Legevakten gikk med underskudd i 2016 og i 2017. Underskuddene er belastet eierkommunene. Rådmannen bevilger opp midler slik at budsjettet tar høyde for nivået i 2017.
7. For å redusere tilpasningsbehovet foreslår rådmannen å styrke institusjonstjenesten med 1,8 mill. kr som legges inn i rammene til institusjonsmodellen.
8. Det er ikke lagt inn innsparing på tjenesteområdet Helse og omsorg utover det som tidligere er vedtatt. Området består i hovedsak av sykehjem, bemannede boliger og hjemmetjenesten. Sykehjem og bemannede boliger for eldre har et tilpasningskrav på 3,5 mill. kr som søkes løst gjennom ny fordelingsmodell. Det vil være svært krevende å få til ytterligere reduksjoner. Hjemmetjenestens vekst i oppdrag gjør det urealistisk med innsparinger på området. Den rammeøkningen som er foreslått i rådmannens beslutningsgrunnlag krever en nedgang i oppdragsmengden i forhold til dagens nivå.

4.3.4 Velferd

Virksomheter

- Barnevernstjenesten
- Psykisk helse og rus, voksne
- Habilitering - funksjonshemmede barn
- Flyktninger
- Funksjonshemmede voksne
- Voksenopplæringen
- Helsetjenesten barn og unge
- Nav

Visjon : *Bidra til gode liv og utviklingsmuligheter for innbyggerne i Lier kommune*

Hovedmål for tjenesteområdet:
Innbyggerne i Lier kommune skal oppleve en helhetlig og effektiv tjeneste.

Innledning:

Velferd består i dag av åtte ulike virksomheter. I Hp 2018-2021har vi valgt å rette fokuset mot de områdene hvor det er størst press, og vekst i kostnader. Tidlig innsats og livsmestring er førende for arbeidet i velferd.

Bolig er en av de 4 grunnpilarene i velferdspolitikken, sammen med arbeid, utdanning og helse. Tiltakene som er vedtatt i boligsosial handlingsplan bidrar til å realisere boligpilaren.

Arbeidet med å ha gode sammenhengende tjenester for barn-, unge-, og voksne med funksjonsnedsettelse er et satsningsområde i 2017 og videreføres i 2018. Antall unge/voksne med funksjonsnedsettelse er økende.

Det mangler differensierte tjenestetilbud til de som har behov for heldøgnsomsorg. Dette gjelder personer med alvorlige psykiske lidelser kombinert med store vedvarende rusutfordringer. Brukerne er ofte yngre mennesker som har oppfølging i et livsløp.

Utfordringer:

- Mangler differensierte tilbud i tjenestetrappen
- Flere unge brukere
- Samhandlingsreformen for psykisk helse og rus har ført til endret utskrivningspraksis fra spesialisthelsetjenesten som utløser flere ressurser fra kommunen
- Ikke tilstrekkelig samsvar mellom eksisterende kommunal boligmasse og brukernes behov.

Temaplaner
Temaplan for Helse, omsorg og velferd er under utarbeiding og skal vedtas i 2018.

Tiltak

Opprette Glitre bofellesskap for beboere med behov for ressurskrevende tjenester

Arbeidet med å realisere Glitre bofellesskap (Gifstadbakken 9) er godt i gang. I prosessen er brukerpere/pårørende godt involvert. Bofellesskapet blir et kompetansesenter for mennesker som har autisme. Videre er arbeidet med å legge til rette for gode aktiviteter i nærmiljøet i gang. Bygget er planlagt ferdigstilt sensommer 2018.

Vestsideveien 100

Arbeidet med å ha gode sammenhengende tjenester for barn-, unge-, og voksne med funksjonsnedsettelse er et satsningsområde. Vestsideveien 100 ombygges og det skal etableres avlastnings døgntilbud og botilbud til ungdom og unge voksne med funksjonsnedsettelse.

Prosjekteringen av ombyggingen har tatt lengre tid enn forventet, og sannsynligvis vil de første brukerne kunne tas imot senhøstes 2018. Hele bygget blir tatt i bruk i 2019.

Helhetlig helsehjelp til barn og familier 0-13 år

Vi har igangsatt et eget prosjekt som skal ivareta bedre, raskere og riktigere helsehjelp til barn og familier i risiko. De har ofte behov for et sammensatt tjenestetilbud. Målet er å komme tidlig inn i disse familiene. Ved å jobbe godt tverrfaglig, vil familiene unngå unødige belastninger, og kommunens ressurser utnyttes på best mulig måte.

Virksomhet psykisk helse og rus

I 2018 skal det etableres heldøgns bemannete boliger i egen regi. På sikt vil behovet for kjøp av plasser bli redusert. Dette er viktig i arbeidet med å finne frem til riktig tjeneste og nivå på tjenesten. I tillegg vil vi utrede muligheten for å ha en bemannet base på utsatte områder. Prosjekt mestringsteam vil bli utvidet med to nye ansatte som er ansatt på tilskudd. Teamet vil da bestå av seks personer, fire av disse er på tilskudd med plan om implementering i fast drift via rusopptrappingsmidler (frem til 2020).

Boligsosialt arbeid

I Lier har vi som mål at alle skal ha et godt sted å bo og at de som trenger det skal få hjelp til å mestre boforholdet. Vi ønsker også at så mange som mulig skal kunne eie sin egen bolig. Vi er inne i det første hele året i Husbankens by- og tettstedsprogram, kommuneprogrammet. Her jobber vi med å iverksette målene i vår boligsosiale handlingsplan, få en mer differensiert boligmasse, og at flere skal bli boligeiere.

I 2018 skal vi utrede muligheten for å ha heldøgns bemannete boliger i egen regi, og på sikt redusere behovet for kjøp av plasser. Dette blir viktig i arbeidet med å finne frem til riktig tjeneste og nivå på tjenesten.

Mestringsteamet bidrar til at brukere kan bo i egne hjem. Mestringsteamets funksjon skal videreutvikles.

Tiltakene som er beskrevet vil bidra til et mer differensiert tilbud og bedre livsmestring for brukerne.

Digitale løsninger
Ved rehabilitering og oppføring av nye bygg, legges grunnlaget for å ta i bruk digitale løsninger. (jmf. Prosjekt velferdsteknologi)

Vi tar i bruk e-dialog (Svar ut). I 2018 vil det dessuten bli mulig å benytte digitale innbyggertjenester ved NAV (Digisos).

Omstilling i velferd
Det har de siste årene vært en betydelig vekst av tjenester. Den store veksten krever en aktivitet og omstilling tilpasset rammene. Vi har valgt å rette fokuset mot de områdene hvor det er størst press, og vekst i kostnader. Vi iverksetter tiltak i 2018 som er identifisert og vil bli effektuert innen området psykisk helse og rus og tjenester til voksne med funksjonsnedsettelse.

Annet

Enslige mindreårige flyktninger
Statsbudsjettet for 2017 gav endrede økonomiske rammer for refusjonsordningen for enslige mindreårige flyktninger. Tilskuddssatsene er satt til 1,2 millioner kroner for barn til og med 16 år, og 0,75 millioner for barn fra 17-20 år. Tidligere fikk kommunen refusjon på 80 prosent av faktiske kostnader. Nå er ordningen endret til en fast tilskuddssats pr. barn.

På grunn av endrede økonomiske rammer, ble et bofellesskap for enslige mindreårige lagt ned i 2017. I dag er det to bofelleskap som driftes. Forutsetningene og behovet for plasser er endret, og som en konsekvens må vi vurdere ytterligere tiltak. Det legges fram en egen politisk sak.

For å sikre at arbeidsoppgaver og rutiner knyttet til bosetting og oppfølging gjøres optimalt, er det er etablert arbeidsgrupper og tverrfaglig møteplass. Her møtes representanter fra Flyktningetjenesten, helse, NAV og skole som jobber med flyktninger og asylsøkere Vi ønsker å være bedre forberedt på å ta imot familier med ulike problemstillinger og behov, og sikre at kommunens ressurser utnyttes best mulig. Samtidig skal som de som bosettes oppleve at de får rask og riktig hjelp.

Voksenopplæring
Voksenopplæringen i Lier gir lovpålagte tjenester til en bred gruppe innbyggere, og behovet for opplæring blant innbyggerne endrer seg. For skoleåret 2017/2018 opplever vi en økning i søkere innenfor grunnskoleopplæring for voksne. Det samme gjelder for spesialundervisning for voksne. Voksenopplæringen må øke kapasiteten og bruke mer tid og ressurser på grunnskoleopplæring. Grunnen er økningen i antall søkere med rett på grunnskoleopplæring. Tendensen i Lier og nærliggende kommuner er den samme, og den antas å vedvare.

Det har også det skjedd en endring i antall elever og i elevsammensetningen på spesialundervisningen for voksne. Dette krever mer ressurser inn i opplæringen. Årsaken er flere nye søkere som har behov for omfattende opplæringstilbud over tid. I tillegg har vi tilfang av søkere som ikke kan ha opplæring i gruppe.

Nav Lier - sosialhjelpsmottakere

I september 2017 igangsatte NAV Lier et prosjekt for avklaring av de som er langtidsmottakere av sosialhjelp. Mange brukere mottar fortsatt ytelsen for lenge, og det jobbes med arbeidsrettet oppfølging av denne brukergruppen. Etter endt introduksjonsprogram er det mange som overføres fra Flyktningetjenesten med dårlig basiskompetanse i norsk. Dette vanskeliggjør arbeidet med å kvalifisere dem til arbeidslivet innen rimelig tid.

Ordfører Gunn Cecilie Ringdal hos Ungdomshjelpa under åpningen april 2017.

Måleindikatorer

Velferd

Område	Måleindikator			Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	Godt nok	2021 Mål
V 1								
Sosialhjelp	V	1,2	Andel sosialhjelpsmottakere	KOSTRA	2,2 %	2,0 %	2,2 %	2,0 %
	V	1,3	Antall på stønad mer enn 6 mnd.	KOSTRA	199	175	200	150
	V	1,4	Gjennomsnittlig stønadstid i mnd 18-24 år	KOSTRA	3,3	3,2	3,5	3
	V	1,5	Gjennomsntttlig stønadstid i mnd 25-66 år	KOSTRA	5,2	4,5	5	4
	V	1,6	Gjennomsnittlig utbetaling sosialhjelp pr mnd.	KOSTRA	10 370	10500	11000	12000
V 2								
Voksne med funksjonsnedsettelser	V	2,1	Andel ansatte med høgskoleutdanning	Egen telling	31 %	50 %	40 %	50 %
V 3								
Barnevern	V	3,1	Fristoverholdelse på undersøkelser	KOSTRA	95 %	100 %	95 %	100 %
	V	3,2	Andel barn med utarbeidet tiltaksplan pr 31.12	KOSTRA	82 %	90 %	85 %	95 %
	V	3,3	Andel barn under omsorg med utarbeidet om.plan	KOSTRA	97,1 %	98 %	97 %	98 %
	V	3,4	Årsverk med fagutdanning, pr barn 0-17 år	KOSTRA	3,2	3,3	3	3,5
V 4								
Skolehelse og helsestasjon	V	5,1	Vaksinasjonsdekning MMR	Folkehelseprofilen	93 %	97 %	95 %	98 %
	V	5,5	Forebygging score i kommunebarometeret	kommune barometeret	1,8	2	1,9	3
	V	5,6	Hj. besøk innen 14 dager etter fødsel	kommune barometeret	100 %	100 %	99 %	100 %
V 5								
Voksenopplæring	V	6,1	Muntlig	A2 eller høyere	93 %	90 %	85 %	90 %
	V	6,2	Lytte	A2 eller høyere	90 %	90 %	85 %	90 %
	V	6,3	Lese	A2 eller høyere	86 %	90 %	85 %	90 %
	V	6,4	Skriftlig	A2 eller høyere	90 %	80 %	75 %	80 %
V 6								
Flyktningetjenesten overgang til	V	8,1	Overgang til arbeid og/eller utdanning		58 %	70 %	65 %	70 %

Økonomi

Driftsbudsjett:

Velferd	Regnskap 2016	Vedt. Bud 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	358 208	345 672	356 849	376 742	374 142	374 142	374 142
30 Inntekter	-89 160	-74 162	-83 947	-74 722	-74 722	-74 722	-74 722
Netto ramme	269 049	271 510	272 902	302 020	299 420	299 420	299 420
			Endring pr. år	*30 510*	*-2 600*	*0*	*0*
			% endringfra forrige år	*11,24 %*	*-0,86 %*	*0,00 %*	*0,00 %*

Rammeendringer:

	Velferd	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
1	Overføring mellom ansvar	12 168	0	0	0	12 168
	Pris- og lønnsvekst	6 495	0	0	0	6 495
2	HP 16-19 NAV - sosialhjelp (justert)	-1 000	-1 000	0	0	-2 000
3	Forskyvn avsetn bem pers med nedsatt funks	1 000	2 000	0	0	3 000
4	Bolig for unge med nedsatt funksjonsevne	2 200	0	0	0	2 200
5	Barnevernet/helsetjenesten lavterskel	450	0	0	0	450
	Sum konsekvensjusteringer	*21 313*	*1 000*	*0*	*0*	*22 313*
	Nye tiltak					
6	1. tertial - NAV rettighetsavklaring	1 600	-1 600	0	0	0
7	Innsparing NAV	-1 000	0	0	0	-1 000
8	Boliger for voksne med nedsatt funksjonsevne	1 500	0	0	0	1 500
9	Kjøp av plasser felles velferd	3 000	0	0	0	3 000
10	Utsatt oppstart barn og unge	-1 000	1 000	0	0	0
11	Styrkning i tilpasningsfase	3 000	-3 000	0	0	0
12	Statsb. - Satsning helsestasjon skolehelsetj	967	0	0	0	967
13	Statsb. - Bedre tilbud rusahvengige	1 450	0	0	0	1 450
14	Statsb. - Innlemming boligssosiale tilskudd	213	0	0	0	213
15	Statsb. - Økt egenandel ressurskrevende tj	1 700	0	0	0	1 700
	Sum Nye tiltak	*11 430*	*-3 600*	*0*	*0*	*7 830*
	Innsparing/omstilling					
16	1% kutt					
	Felles velferdstjenester	-100	0	0	0	-100
	Helsetjeneste barn og unge	-158	0	0	0	-158
	Tjenester til barn og ungdom med funksjonsne	-258	0	0	0	-258
	Psykisk helse og rus - Tjenester til voksne	-208	0	0	0	-208
	EMI - Regnbuen bofellesskap	-68	0	0	0	-68
	NAV	-300	0	0	0	-300
	Flyktningetjenesten	-200	0	0	0	-200
	Ytre Lier bofellesskap for funksjonshemmede	-467	0	0	0	-467
	Øvre Lier bofellesskap for funksjonshemmede	-335	0	0	0	-335
	Voksenoppløringen	-139	0	0	0	-139
	Sum innsparing/omstilling	*-2 233*	*0*	*0*	*0*	*-2 233*
	Sum Velferd	**30 510**	**-2 600**	**0**	**0**	**27 910**

Forklaring:

Velferd har i 2016 og 2017 hatt en sterk vekst i kostnader knyttet til nye brukere og behov. Mye av veksten har resultert i kjøp av eksterne plasser på grunn av manglende tilbud i kommunen. Samlet sett er det forventet et vesentlig overforbruk i 2017. I rådmannens forslag er tjenesten styrket, men ikke så mye at kostnadsnivået i 2017 kan videreføres. I forhold til innmeldingene i 2017 må velferd tilpasse ca. 3 mill. kr i 2018 og ca. 6 millioner i 2019. Det startes opp arbeid med å etableres lokale tilbud for tjenester som kjøpes eksternt i dag.

1. Gjelder statlig øremerket tilskudd. 0,3 mill. kr overført fra psykisk helse til vedtakskontoret. Økning i integreringstilskudd som er overført for å dekke kostnader i Flyktningtjenesten.
2. Nav har hatt relativt store overskridelser sosialhjelpsbudsjettet de siste årene. I Handlingsprogram 2016-2019 ble det lagt inn forventning om en reduksjon i sosialhjelpen med 2 mill. kr i 2017. I 2016 har tjenesten flyttet til nye lokaler og vært gjennom en omorganisering. Det er også under arbeid en mer omfattende analyse av arbeidsform, brukere og naturlig utgiftsnivå. Veksten i sosialhjelp har flatet ut, men har ikke hatt nedgang som forutsatt i rammene. Rådmannen har forskjøvet reduksjonen i rammene med 1 mill. kr i 2018 og ytterligere en mill. kr i 2019.
3. Det er tidligere bevilget 6 mill. kr til bemanning for personer med nedsatt funksjonsevne som står i kø for tjenester i bolig. Etablering av tjenestene henger sammen med når boliger kan skaffes. Det er gjort en forskyvning slik at avsatt ramme er 3 mill. kr i 2017 og 4 mill. kr i 2018, og 6 mill. kr fra 2019.
4. Etablering av bolig for personer med nedsatt funksjonsevne. Det mangler et tilbud i omsorgstrappen til gruppen som er i overgangen mellom barn og voksen. Denne gruppen er en stor utfordring i dagens tjenestebilde. Det ble bevilget 1,8 mill. kr fra 2017 og ytterligere 2,2 mill. kr fra 2018. Se også pkt. 11 utsatt oppstart.
5. Etablere/videreutvikle et lavterskeltilbud med veiledningstilbud til familier. Dette vil redusere antall saker med lettere hjelpetiltak i barneverntjenesten og redusere antall saker pr. saksbehandler. Det ble bevilget 0,35 mill. kr i 2017, øker med 0,45 mill. kr i 2018.
6. I 1. tertial 2017 ble det bevilget 2 årsverk til gjennomføring av et rettighetsavklaringsprosjekt i NAV. Tiltaket er å intensivere arbeidet med å få avklart langtidsmottakere til riktige ytelser. Prosjektet avsluttes i 2018 og inngår i ordinær drift.
7. Innsparingskravet på sosialhjelp økes med 1 mill. kr. fra 2018, se også pkt 2.
8. Tjenesten bofellesskap for voksne med funksjonsnedsettelser har hatt en økning i behov, tjenesten styrkes med 1,5 mill. kr.
9. Det har vært stor vekst i kostnaden til kjøp av plasser innen Velferd. Rammen styrkes med 3 mill. kr. Til tross for at kostnadene har vært høyere enn dette i 2017, ventes dette å være tilstrekkelig. For å få til dette, må det etableres en mer kostnadseffektiv løsning for brukere som kommunen kjøper plasser til i dag. Se også punkt 11.
10. Etableringen av pkt. 4 får utsatt oppstart, avsetningen for 2018 reduseres med 1 mill. kr.
11. Velferdsområdet må finne tiltak for å redusere kostnadene til rammen. Det arbeides med bemanningsanalyser i boliger, etablering av lokale tilbud for plasser vi kjøper i dag og organisering av tilbudene. Rådmannen foreslår å bevilge opp 3 mill. kr. i en overgangsfase.
12. I statsbudsjettet er rammetilskuddet til kommunene økt med intensjoner om forebyggende tiltak til barn, unge og familier. Kan brukes i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, eller satsing på sosiallærere, psykologer eller samarbeid med private aktører om foreldrestøttende tiltak.
13. I statsbudsjettet er rammetilskuddet til kommunene styrket med intensjon om bedre tilbud til rusavhengige

14. Boligsosialt handlingsprogram har vært finansiert av tilskudd. Fra 2018 er tilskuddet innlemmet i kommunens rammetilskudd.
15. I statsbudsjettet er egenandelen for tilskudd til ressurskrevende tjenester økt med 50.000 kr utover lønnsvekst. Dette utgjør 1,7 mill. kr. for Lier kommune.
16. Alle tjenesteområder har fått et oppdrag om omstilling tilsvarende én prosent av lønnsrammen. I helse og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Innføring av bemanningsnorm i barnehagene gjør at tjenesteområdet får økte rammer.

4.3.5 Kultur

Innledning
Kulturområdet i Lier har stor bredde i tilbud og tjenester til innbyggerne og omfatter en rekke arenaer og aktører. Området består av de tre virksomhetene kultur og fritid, Lier bibliotek og kulturskolen. I tillegg samarbeides det tett med frivillige lag og foreninger. Tilbudene og tjenestene på kulturområdet retter seg i stor grad mot hele befolkningen, men har også særlig fokus på spesifikke målgrupper som barn- og unge. Kulturområdet er et viktig innsatsområde for bedre folkehelse, og de mange tilbudene gir grunnlag for livsmestring og trivsel for alle.

Tjenesteområdet omfatter:
- Kulturskolen
- Kultur og fritid
- Lier bibliotek

Visjon for kulturområdet
Kulturvirksomhetene i Lier bidrar til at liungene får allsidige tilbud og muligheter til å leve gode liv, og tilrettelegger også for lokalt engasjement og levende lokalsamfunn.

Kulturtilbud for kropp og sjel – noe som passer for alle

Utfordringer
- Sosioøkonomisk bakgrunn og helsesituasjon påvirker deltagelse i kulturtilbud
- Strukturelle endringer og økte utgifter for Lier kulturskole som følge av ny rammeplan for kulturskolene i Norge. Lange ventelister på noen av tilbudene.
- Hovedbiblioteket i Lierbyen har umoderne lokaler og er lite synlig for publikum

Hovedmål for kulturområdet
- Utvikle og drive allsidige kulturaktiviteter og -tilbud av god kvalitet
- Utvikle og drive gode barne- og ungdomstilbud, og sikre at alle skal kunne delta
- Utvikle og drive åpne og aktive arenaer, og øke bruken av disse
- Legge til rette for bedre folkehelse og økt friluftsliv for flere
- Samarbeide med den lokale frivilligheten og andre aktuelle aktører, og bidra til at flere virksomheter i kommunen også gjør det

Lier kommune ligger i 2016 høyere enn i 2015 i resultat mht. prosentandel brukt til kultur og netto driftsutgifter til kultur samlet. Dette skyldes blant annet helårsdrift av kulturscenen, økt satsing på barn og unge, og regnskapsmessig synliggjøring av gratisleien. Lier ligger fortsatt svært lavt når det gjelder investeringer innenfor kultur. Selv om måltall og ønsket nivå beveger oss i riktig retning, er det ennå langt fram til et snitt som for Buskerud ligger på 374. For KOSTRA-gruppe 13 ligger snittet for 2016 på 604. Selv om vi har satset mer både på scene og barn og ungdom, ligger vi fortsatt lavt også på disse områdene.

Tiltak for kulturområdet

Videreutvikle Lier kulturscene
Lier kulturscene skal drives slik at det lokale kulturlivet er sikret en profesjonell arena. Den skal gi liungene et variert program, til rimeligst mulig pris. Mål for kommende år er å gjøre Lier kulturscene kjent for flere, og slik øke billettsalg og besøk på arrangementene.

Utvidet markedsføring av bibliotekets arrangementer
Biblioteket har etablert en fast ordning med arrangement hver onsdag, samt barnearrangement én lørdag i måneden fra september til mai. For å nå ut til flere og oppnå høyere besøkstall på arrangementene, vil biblioteket fokusere på utvidet og målrettet markedsføring i alle aktuelle kanaler.

Tranby bibliotek «meråpent»
Tranby bibliotek etableres som et «meråpent bibliotek». Det vil si at det er tilgjengelig for publikum også utenom den betjente åpningstiden. Planlagt åpningstid er 07-23, syv dager i uken hele året.

Styrking av bibliotekets mediesamling
For å oppnå høyere utlån og økt besøk til bibliotekets avdelinger, er det nødvendig å prioritere oppdatering av biblioteks samling av bøker og andre medier, også digitale.

Flere ungdomsstyrte tilbud ved Gamle Hegg
Gamle Hegg og Lier musikkverksted skal utvikle nye tilbud som i større grad er styrt av ungdom selv, og som kan rekruttere flere ungdommer. Vi vil videreutvikle dette som et Ungdommens Hus som lager egne produksjoner; forestillinger, filmer, konserter mm. Bygningsmessige tiltak skal sikre gode rom for dette.

Allsidige og gode anlegg for alle
Drive og oppgradere anlegg som gir anledning og motivasjon til idrett, friluftsliv, allsidig fysisk aktivitet og god folkehelse. I tillegg skal vi sikre og videreutvikle gode arenaer for kulturaktivitet og sosiale møteplasser. Dette gjøres blant annet gjennom egen drift og utleie, og samarbeid med foreningsliv, frivillige og andre virksomheter.

Videreutvikling av BUA Lier og lavterskeltilbud
BUA fungerer som en utlånsbase for utstyr primært knyttet til sport og friluftsliv. Den har mer enn 500 registrerte lånekunder og 2000 utlån årlig. I tillegg har BUA «Åpen Hall» på fire skoler i tett samarbeid med Lier Frisklivssentral og sportsklubber i kommunen. BUA arrangerer også ferietilbud med allsidige aktiviteter for barn fra femte til sjuende trinn. Målet for kommende år er å øke antall lånere og antall utlån ytterligere, sikre vedlikehold av utstyr og også videreutvikle aktivitetstilbudene.

Samarbeid og samhandling
Mange tiltak lar seg best gjennomføre, eller gir best effekt gjennom samarbeid og samhandling med flere av kommunens virksomheter, og mellom kommunen og frivilligheten. Basert på denne forståelsen, er målet for kommende år å videreutvikle og etablere nye tiltak og samarbeidsløsninger.

Rammeplanen for kulturskolen
Kulturskolen skal fokusere på å videreutvikle tilbud og undervisningsmetodikk i tråd med den vedtatte rammeplanen for kulturskoler, «Mangfold og fordypning». Dette skal gjøres ved blant annet å utvikle lokale læreplaner for alle fag og programområder som Lier kulturskole tilbyr.

Den kulturelle spaserstokken
Kulturskolen skal i denne HP-perioden ha fokus på å videreutvikle tilbudene den gir til eldre hjemmeboende og på institusjonene. Slik skal den alltid være oppdatert og i tråd med mottakernes behov og ønsker. Slik skal den alltid være oppdatert og i tråd med mottakernes behov og ønsker.

Fordypningsprogram
Kulturskolens nystartede fordypningsprogram skal videreutvikles slik at det er i tråd med rammeplanen og slik at enda flere barn og ungdommer som ønsker kan få delta på dette tilbudet.

Storband
Nysatsingen for ungdomselevene i kulturskolen, Storband, er i startgropen. Tilbudet treffer ungdommer fra både korps og band-fagene, og er åpent for alle uansett om de er kulturskoleelever fra før eller ikke. Ungdomstilbudet skal være av høy kvalitet både kunstnerisk og sosialt. Tilbudet skal ikke være konkurrerende med skolekorpsene i Lier, men samarbeidende.

Kulturskolen som ressurssenter for barn og unge som er nye i Norge
Kulturskolen har spilt inn ønske om å få starte opp nye tilbud spesielt tilrettelagt for barn og ungdommer som er nye i Norge. Via sang, dans, spilling, teater og kunstaktiviteter, knyttes samhold og bekjentskap på tvers av opprinnelsesland, samtidig som man praktiserer norsk.

Lavterskeltilbud
Kulturskolen ønsker å igangsette lavterskeltilbud til alle barn på 1.-2.trinn i sfo, eller rett etter skoletid i form av storgruppetilbud. Tilbudet er tenkt uten egenandel slik at alle barn som ønsker kan få delta. Tilbudet vil bli en ukentlig kulturskoletime med kulturkarusell – det vil si perioder med forskjellige kunstarter som kor, dans, teater, musikk og kunst.

Lierdagene 2017.

Måleindikatorer

Kultur

Område	Måleindikator	Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	2018 Godt nok	2021 Mål
K 1						
Prioritering	K 1,1 Netto driftsutg. kultursektor i % av komm. totale net	KOSTRA	3,6	3,8	3,7	4,0
	K 1,2 Netto driftsutg. kultur/innb.	KOSTRA	1779	1900	1850	2000
	K 1,3 Brutto driftsutgifter kultursektoren per bruker	KOSTRA	15400	17500	15000	18000
	O 1,4 Netto driftsutg. kulturskole 6-15 år pr bruker	KOSTRA	246	300	250	300
	K 1,5 Netto driftsutg. bibliotek/innb.	KOSTRA	261	280	275	300
	K 1,6 Netto driftsutgifter til aktivitets-tilbud barn og unge	KOSTRA	572	650	620	800
K 2						
Kultur og fritid	K 2,1 Billettsalg Lier kulturscene	Egen telling	5110	5500	5300	5700
	K 2,2 Besøk på Lier kulturscene	Egen telling	10132	10600	10400	11300
	K 2,3 BUA kunder *	Egen telling	500+	1000	85+	1200
	K 2,4 BUA utlån *	Egen telling	2000+	4000	3000	5000
K 4						
Biblioteket	K 4,1 Utlån pr innb. **	KOSTRA	1,9	2,3	2,1	2,5
	K 4,2 Besøk pr innb.	KOSTRA	3,1	3,5	3,3	4
	K 4,3 Antall besøkende på arrangementer	Egen telling	839	1100	1000	1200
O 5						
Kulturskolen	O 5,1 Elevplasser i fordypingsprogram	Egen telling	16*	30	25	30
	O 5,2 Antall elever sangundervisning	Egen telling	15*	35	30	50
	O 5,3 Antall elever pianoundervisning.	Egen telling	106*	140	120	150
	O 5,4 Følelse av tilhørighet til kulturskolen	Brukerundersøkelsen 2015	4,2	5	4,5	5
	O 5,5 Tilstrekkelig undervisning	Brukerundersøkelsen 2015	4,3	5	4,5	5
	O 5,6 Venteliste totalt alle tilbud	Egen telling okt. 2017	151*	40	60	0
	O 5,7 Venteliste for de uten noe tilbud	Egen telling okt. 2017	98*	0	50	0

**BUA-tallene er 2017-tall pr 20.09, og antall elever ved Kulturskolen er fra høst 2017.*

*** F.o.m. 2016 telles kun førstegangslån med i statistikken, fornyelser tas ikke med.*

Økonomi

Driftsbudsjett:

Kulturtjenester	Regnskap 2016	Vedt. Bud 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	37 028	40 332	40 332	48 576	48 876	48 476	48 476
30 Inntekter	-5 560	-6 020	-6 020	-13 307	-13 307	-13 307	-13 307
Netto ramme	31 468	34 312	34 312	35 269	35 569	35 169	35 169
			Endring pr. år	*957*	*300*	*-400*	*0*
			% endringfra forrige år	*2,79 %*	*0,85 %*	*-1,12 %*	*0,00 %*

Rammeendringer:

	Kulturtjenester	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
	Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
	Pris- og lønnsvekst	643	0	0	0	643
1	HP 15-18 KS Kulturscene – økt inntekt	-50	0	0	0	-50
2	HP 16-19 Kultur og fritid - Drift kultursene endret ramme r	50	0	0	0	50
3	HP 16-19 KS Markering slaget på Gjellebekk	-50	0	0	0	-50
4	Samarbeidsavtale, kulturminner	100	0	-400	0	-300
5	KS Liunggjengen - rammeavtale	150	0	0	0	150
6	KS Eikseterveien - kommunal overtakelse av drift, ref 2.24	150	0	0	0	150
7	KS Eikseterveien - vegavgift, ref 2.24	-100	0	0	0	-100
8	KS Gratis leie haller/baner - tilskudd ref. 2.4	7 380	0	0	0	7 380
9	KS Utleie haller/baner - inntekt, ref. 2.4	-7 380	0	0	0	-7 380
	Sum konsekvensjusteringer	*893*	*0*	*-400*	*0*	*493*
	Nye tiltak					
10	Miljø og anleggsforpliktelser PIF	150	150	0	0	300
11	Statsbud økning frivilligsentraler	41	0	0	0	41
12	Utleieadministrasjon	150	150	0	0	300
	Sum Nye tiltak	*341*	*300*	*0*	*0*	*641*
	Innsparing/omstilling					
13	1 % kutt	0	0	0	0	0
	Kulturskolen	-81	0	0	0	-81
	Lier Bibliotek	-44	0	0	0	-44
	Kultur og fritid - Kultur	-96	0	0	0	-96
	Kultur og fritid - Park og idrett	-56	0	0	0	-56
	Sum innsparing/omstilling	*-277*	*0*	*0*	*0*	*-277*
	Sum Kulturtjenester	**957**	**300**	**-400**	**0**	**857**

Forklaring:

1. I forbindelse med behandlingen av HP15-18 la kommunestyret inn forventning om økte inntekter med 50.000 hvert år fra 2015-2018.
2. De økte inntektsforventningene tallfestet i pkt 1 ble reversert i HP 2017-20.
3. Kommunestyret la inn midler til markering av 300-års jubileum for slaget ved Gjellebekk. Bevilgningen var på 50.000 kr i 2016 og 50.000 kr i 2017, og utgår fra 2018.
4. Identitetsskapende tiltak, prosjekter og partneravtaler med lokalhistorisk forankring ble vedtatt i HP 2017-18 for en treårsperiode. Fremmes i egne saker.

5. KS endringer som del av vedtatt HP 17-20. Kommunen overtar driften av Liunggjengen med helårsvirkning fra 2018.
6. KS endringer som del av vedtatt HP 17-20. Det ble lagt til rette for kommunal overtagelse av driftsansvaret for Eikseterveien fra og med Eggevollen inn til Solvang. Forutsetningen var at veiavgift videreføres med mulighet for rabattløsninger og det innføres elektroniske betalingsløsninger. Ref. melding 8/2017 i miljøutvalget der veistyret ikke ønsker kommunal overtakelse med fortsatt bomløsning. Inntil det evt. foreligger grunnlag for kommunal overtakelse åpnes det for at nettobeløpet avsatt til veidrift kan omdisponeres til prøveordning med skibuss/fellestransport til Eiksetra, evt. andre tiltak som øker tilgjengeligheten.
7. KS endringer som del av vedtatt HP 17-20. Se pkt. 6.
8. KS endringer som del av vedtatt HP 17-20. Ordningen med gratis leie av haller/baner synliggjøres i handlingsprogrammet og etterregnes ifm årsregnskapet.
9. Se pkt. 8.
10. Miljø og anleggsforpliktelser innenfor park, idrett og friluftsliv. Det er et mål med mer miljøvennlig drift av uteanleggene, både når det gjelder overgang til mekanisk ugrasbekjempelse og bekjempelse med varmtvann, og økt gjenbruk av gummigranulat på kunstgressbaner. Det gjøres en prioritering innenfor beløpet, der lovpålagte krav gjennomføres først.
11. Økning til frivilligsentralen over statsbudsjettet.
12. Kommunestyret har vedtatt økt tilgang til utleielokaler, kultur og fritid har behov for økt kapasitet og profesjonalisering når det gjelder utleieadministrasjon. Beløpet tilsvarer en stillingsbrøk på 20 %. Eventuell kompensasjon for bruk av møbler og utstyr forutsettes ivaretatt av skolen som ser behovet.
13. Alle tjenesteområder har fått et oppdrag om omstilling tilsvarende én prosent av lønnsrammen. I helse og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Innføring av bemanningsnorm i barnehagene gjør at tjenesteområdet får økte rammer.

4.3.6 Infrastruktur – Bygg, Vann og Avløp, Vei

Tjenesteområdet omfatter

Tjenesteområdet omfatter forvaltning, drift og vedlikehold (FDV), samt rehabilitering og utvikling av- og investering i infrastruktur innenfor følgende områder:

- Kommunens bygg og eiendomsmasse
- Vei, vann, avløp og vassdrag
- Avfall og gjenvinning

Tjenesteområdet organisert i kommunalt foretak interkommunalt selskap, og ulike aksjeselskaper som inngår i kommunen som konsern. Målene for selskapene er nedfelt i eierstyringsdokumentene. Måleindikatorene på området defineres av selskapene selv, i tråd med de målene som er satt i strategiske planer og av eierne i fellesskap. Selskapene rapporterer på disse måleindikatorene til sine styrer og representantskap, samt til eieren i form av blant annet årsrapporter.

Handlingsprogrammet legger rammer for selskapenes leveranser ved å fastslå økonomiske rammer og budsjettrelaterte oppdrag handlingsprogramperioden. På bakgrunn av oppdrag og økonomiske rammer gitt i handlingsprogrammet utarbeides det egne oppdragsbrev til selskapene.

I kommunene rundt Lier kommer det større endringer i kommunekartet som følge av kommunereformen. Kommunene Asker, Røyken og Hurum i øst slås sammen, og det samme gjelder for kommunene Drammen, Nedre Eiker og Svelvik i sør/vest. Disse endringene vil blant annet berøre interkommunale selskaper og samarbeid hvor Lier kommune er medeier eller part.

De interkommunale selskapene og flerkommunale samarbeidene har ansvar for en rekke samfunnskritiske eller viktige forvaltningsoppgaver og tjenester. De valg øvrige eierkommuner eller parter tar om eierskap eller deltagelse i selskap og samarbeid vil berøre Lier kommune, våre innbyggere og næringslivet i kommunen. Lier kommune skal også etter 1. januar 2020 levere tjenester til Liersamfunnet, som pr i dag dekkes gjennom selskapene eller samarbeidene. Følgende er viktig å få avklart i tiden fremover:

- Definere utfordringsbildet – konsekvensene av at selskapene eller samarbeidene opphører.
- Definere hvilke selskaper og/eller samarbeid Lier kommune fortsatt ønsker å samarbeide om.
- Definere hva som er alternativ organisering og styring for Lier kommune for de interkommunale selskaper eller samarbeid som oppløses.

I vedlegg 9 gis en oversikt av selskaper og samarbeid som Lier kommune er deleier av eller deltager i. Flere av disse har betydning for området vei, vann og avløp.

Drift av viktige tjenesteområder i Lier kommune er også organisert i kommunalt foretak og gjennom aksjeselskaper. Lier Eiendomsselskap KF har ansvaret for kommunes forvaltning av formålsbygg og eiendommer, Alier AS leverer tjenester innen renhold, bygningsdrift og vedlikehold og Lier boligselskap AS har som formål å leie ut boliger med tilhørende servicebygg for personer som Lier kommune påtar seg å skaffe bolig til. Arbeidet med

videreutvikling av disse områdene for Lier kommune vil sees på helhetlig sammen med endringer på tilgrensende områder som følge av kommunereformen.

Temaplaner

- Temaplan avløp 2010-2021
- Felles hovedplan for vannforsyning og avløp i drammensregionen 2010-2021
- Hovedplan vann- og avløp (under utarbeidelse)
- Hovedplan vei (under utarbeidelse)
- Trafikksikkerhetsplan 2017-2020 (2017)

Måleindikatorer

Infrastruktur, bygg, VA og vei

Område	Måleindikator	Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	2018 Godt nok	2021 Mål
I 1						
Vedlikehold	I 1.1 Forbruk til vedlikehold kr pr m²	KOSTRA	150	100	75	150
	I 1.2 Etterslep vedlikehold i millioner*	Multiconsult	100	150	140	100
I 2						
Eiendomsdrift	I 2.1 Areal pr årsverk i kommunen m²	KOSTRA	75	80	85	75
	I 2.2 Areal kommunen eier pr innbygger m²	KOSTRA	4,1	4	3,9	4,1
	I 2.3 Renhold pr m²	KOSTRA	150	180	185	150
I 3						
Energi	I 3.1 Energi forbruk twh pr m²	KOSTRA 2014	100	107	108	100
	I 3.2 Energi forbruk kr pr m² plassering alle kom.	KOSTRA 2014	20 %	20 %	25 %	20 %

Økonomi

Driftsbudsjett:

Infrastruktur- Bygg, VA vei	Regnskap 2016	Vedt. Bud 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	69 192	94 675	97 096	97 256	97 004	97 004	97 004
30 Inntekter	-69 192	-15 453	-18 300	-15 855	-15 855	-15 855	-15 855
Netto ramme	0	79 222	78 796	81 401	81 149	81 149	81 149
			Endring pr. år	*2 179*	*-252*	*0*	*0*
			% endringfra forrige år	*2,75 %*	*-0,31 %*	*0,00 %*	*0,00 %*

Rammeendringer:

	Infrastruktur- Bygg, VA vei	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
1	Overføring mellom ansvar	-426	0	0	0	-426
2	Pris- og lønnsvekst	1 179	0	0	0	1 179
	Sum nye tiltak	*753*	*0*	*0*	*0*	*753*
	Nye tiltak					
3	Økt tilgang utleielokaler (KF)	450	-450	0	0	0
4	Elevtallsvekst Høvik (KF)	818	0	0	0	818
5	Økt areal Vestsidevn. 100 (KF)	200	198	0	0	398
	Sum Nye tiltak	*1 468*	*-252*	*0*	*0*	*1 216*
	Innsparing/omstilling					
6	1% kutt	-42	0	0	0	-42
	Sum innsparing/omstilling	*-42*	*0*	*0*	*0*	*-42*
	Sum Infrastruktur- Bygg, VA vei	**2 179**	**-252**	**0**	**0**	**1 927**

Forklaring:

1. Flytting av ansvarsforsikring til Beredskap og Kvalitet.
2. Ordinær pris og lønnsvekst.
3. Jfr. kommunestyrets vedtak i sak 78/2017.
4. Økt areal på Høvik skole.
5. Vestsideveien 100 kommer i drift sommeren.
6. Alle tjenesteområder har fått et oppdrag på omstilling tilsvarende én prosent av lønnsrammen. Barnehagene er holdt utenom pga. innføringene av bemanningsnormen. I helse og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Innføring av bemanningsnorm i barnehagene gjør at tjenesteområdet får økte rammer.

4.3.7 Plan og samfunn, områdeutvikling

Plan og samfunn omfatter

- Samfunnsutvikling
- Områdeutvikling
- Landbrukskontoret
- Planseksjonen
- Beredskap

Innledning

Tjenesteområdet omfatter forvaltning, samfunnsutviklingsarbeid og saksbehandling etter flere lovverk: Plan- og bygningsloven, Jordlova, Forurensingsloven, Markaloven, Naturmangfoldloven, Folkehelseloven, Sivilbeskyttelsesloven og andre. Tjenesteområdet omfatter også opprettelse og vedlikehold av kommunens kartverk og matrikkel, tilskudd og kontroll i landbruket, samt overordnet planlegging og interkommunalt samarbeid.

Det skal satses særlig på digitalisering på plan- og byggesaksområdet i HP-perioden. Blant annet gjennom digital dialog med innbyggere knyttet til plan- og byggesaker, samt innsynsløsninger. Videreutvikling av kartportal og brukervennlige løsninger for informasjon for innbyggere og andre interesserte, vil også være en del av arbeidet.

Mål for tjenesteområdet

- Utvikle et trygt, framtidsrettet, helsefremmende og bærekraftig liersamfunn.
- Landbruket i Lier skal videreutvikles som en bærekraftig og allsidig næring.
- Tilby effektiv og korrekt saksbehandling, brukervennlige innsynsløsninger og kartportal.
- Realisere utvikling av Fjordbyen.

Utfordringer

- Jordvern, miljøhensyn og markagrensen blir utfordret av etterspørsel etter nye arealer til boliger, vei og næringsaktivitet.
- Økt matproduksjon i samsvar med nasjonale mål krever forutsigbare rammebetingelser for næringen.
- Skaffe økt kunnskap om følgene av flom og oversvømmelser – også som følge av forventede klimaendringer - for å kunne forebygge skader.
- Utvikle helhetlig og samordnet areal- og transportplanlegging
- Ivareta samfunnssikkerhet og beredskap i kommunens planverk.
- Utbygging av infrastrukturen på Lierstranda.

Sentrale oppgaver:

- Videreutvikle en brukervennlig og oppdatert kartportal og etablere innsynsløsning for byggesaker (byggesaksdialog).
- Gjennomføre prosjektet for innføring av modellen Sunne og Aktive liunger i alle barnehager og skoler, og videreutvikle frisklivstilbudet - med hovedvekt på barn og unge. Utvikle kommunens verdipotensial i Lierstranda/Fjordbyen gjennom i Eidos AS.
- Oppfølging av energi- og klimaplan (2017-2020).

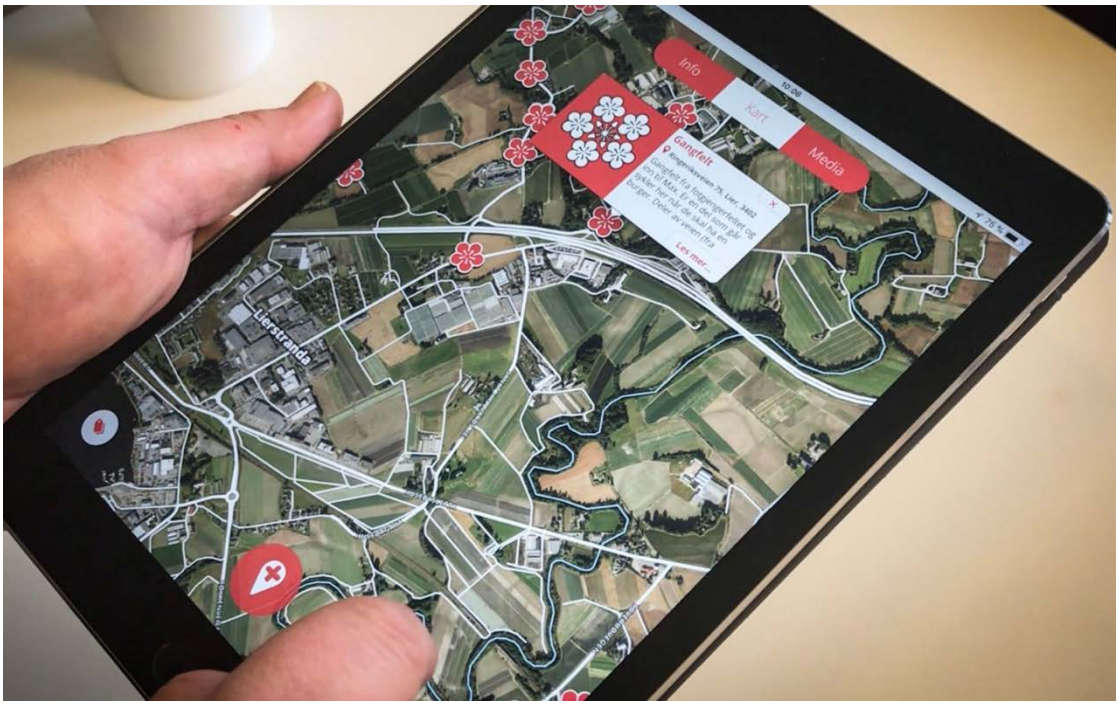

Appen MittLier fikk inn over 100 innspill i løpet av de første månedene.

Måleindikatorer

Plan

Område	Måleindikator	Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	2018 Godt nok	2021 Mål
P 1						
Byggesak Saksbehandlingstid i dager	P 1.1 Rammesøknader	KOSTRA	33	50	80	60
	P 1.2 Reguleringsplaner	KOSTRA	56	70	80	60
	P 1.3 Ett-trinns søknader	KOSTRA	21	21	21	21
	P 1.4 Enkle tiltak uten ansvarsrett	KOSTRA	22	21	21	21
P 2						
Kvalitet	P 2.1 Antall omgjorte vedtak av fylkesmannen	Fylkesmannen	5,0 %	<20%	<25%	<10%
P 3						
Landbruk	P 3.1 Redusere omdisponering av dyrket mark	prod.statistikk i daa	0,3	0	5	0
	P 3.2 Dyrket areal i drift	prod.statistikk i daa	39 230	39 700	39 500	39 700
P 4						
Økologiske matvarer	P 4.1 Økologisk produksjon	prod.statistikk i daa	14 %	14 %	13 %	15 %
	P 4.2 Kommunalt forbruk kroner	regnskap	618 020	750 000	500 000	1 000 000

Samfunn

Område	Måleindikator	Kilde	2016 Resultat	2018 Ønsket	2018 Godt nok	2021 Mål
S 1						
Reisevaner*	S 1,1 Andel daglige reiser basert på kollektivtransport	Reisevaneundersøkelsen 2013/2014	7 %	9 %	8 %	12 %
	S 1,2 Andel daglige reiser på sykkel		1 %	4 %	2 %	6 %
	S 1,3 Andel daglige reiser til fots		15 %	16 %	15 %	16 %
	S 1,4 Andel daglige reiser som bilfører		67 %	60 %	64 %	55 %
	S 1,5 Andel daglige reiser som bilpassasjer		8 %	10 %	9 %	11 %
S 2						
Pendling	S 2,1 Arbeidsplass dekning i prosent i Lier	SSB	103 %	100 %	100 %	100 %
	S 2,2 Utpendling i prosent	SSB	64 %	62 %	62 %	59 %
S 3						
Transport	S 3,1 Gang- og sykkelvei i km	VIVA	37	38	38	40
	S 3,2 Antall kjøretøykilometer per innbygger	SSB	7573	7350	7400	7000
S 4						
Klima og energi - kommunal	S 4,1 Andel el-biler/plug-in hybrid	Kommunal telling	23 %	50 %	40 %	80 %
	S 4,2 Antall el-sykler	Kommunal telling	8	13	9	40
	S 4,3 Endring i total stasjonært energiforbruk (ref. år 2007)	Kommunal telling	-18 %	-18 %	-17 %	-20 %
	S 4,4 Energiforbruk i kommunale bygg per kvm (ref. år 2007)	Kommunal telling	-20 %	-20 %	-20 %	-20 %
S 5						
Klima- og energi	S 5,1 Endring i el.forbruk per private husholdning (ref. år 2007)	Glitre Energi	-7 %	-7 %	-6 %	-8 %
	S 5,2 Antall energitiltak støttet av kommunen eller Enova	Kommunal telling/Enova	Har ikke tall	40	20	50
S 6						
Folkehelse	S 6,1 Andel barnehager og skoler som deltar i programmet sunne og aktive liunger	Kommunal telling	31 %	40 %	30 %	100 %
	S 6,2 Andel av befolkningen som benytter seg av frisklivstilbudet	Kommunal telling	4,0 %	4 %	3 %	5 %
	S 6,3 Andel seniorer 80+ som ikke mottar jevnlige omsorgstjenester (grønt nivå)	Kommunal telling	66 %	68 %	67 %	70 %

Økonomi

Driftsbudsjett:

Plan/samfunn	Regnska 2016	Vedt. 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	56 332	45 032	45 733	47 797	46 647	44 997	44 997
30 Inntekter	-38 791	-18 825	-19 351	-19 212	-19 212	-19 212	-19 212
Netto ramme	17 541	26 207	26 382	28 585	27 435	25 785	25 785
			Endring pr. år	*2 378*	*-1 150*	*-1 650*	*0*
				9,07 %	*-4,02 %*	*-6,01 %*	*0,00 %*

Rammeendringer:

	Plan/samfunn	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
1	Overføring mellom ansvar	572	0	0	0	572
2	Pris- og lønnsvekst	3	0	0	0	3
3	HP 15-18 Plan - Regplan nytt sykehus (juster	0	-100	0	0	-100
4	HP 15-18 Plan - Byggesak nytt sykeh. (juster	0	-100	0	0	-100
5	HP 15-18 Sektor samfunn - Planleggerstilling	-700	0	0	0	-700
6	HP 16-19 Plan - Styrking av IKT (justert)	0	-500	0	0	-500
7	HP 16-19 Samfunn - Flomkartlegging	-500	0	0	0	-500
8	Plan - Planarb RV 23 Linnes E18/Lianåsen	150	-250	0	0	-100
9	Plan - Fjordbyen medvirkning	-100	0	0	0	-100
10	Plan - Plandialog	-100	0	0	0	-100
11	Landbruk - Prosjekt kompost	-50	0	0	0	-50
12	Sunne og aktive Liunger, SAL modell (Friskliv	500	500	-1 500	0	-500
13	Samfunn - Oppfølging av strategisk næringspl	150	0	0	0	150
14	Samfunn - Revisjon av kommuneplanen	350	-1 000	0	0	-650
15	Samfunn - Områderegulering fjordbyen	100	0	0	0	100
16	KS Samfunn - Mathall/MatRIKET, ref 2.14	-100	-100	0	0	-200
	Sum konsekvensjusteringer	*275*	*-1 550*	*-1 500*	*0*	*-2 775*
	Nye tiltak					
17	Planleggerstilling	400	400	0	0	800
18	Miljørådgiver (Ren Drammensfjord)	300	0	0	0	300
19	Planarbeidet Sykehuset	150	0	-150	0	0
20	Beredskap/kvalitet - Lisens	100	0	0	0	100
21	Friskliv (Opptrapping/Utvikling)	200	0	0	0	200
22	Områdeutvikling	1 500	0	0	0	1 500
	Sum Nye tiltak	*2 650*	*400*	*-150*	*0*	*2 900*
	Innsparing/omstilling					
	Reduksjon ny rammeavtale ansvarsforsikring	-251	0	0	0	-251
	1 % kutt	0	0	0	0	0
	Planseksjonen	-154	0	0	0	-154
	Landbruksforvaltningen	-59	0	0	0	-59
	Sektor Samfunn	-83	0	0	0	-83
	Sum innsparing/omstilling	*-547*	*0*	*0*	*0*	*-547*
	Sum Plan/samfunn	**2 378**	**-1 150**	**-1 650**	**0**	**-422**

1. Gjelder overføring av budsjett DRBV byggesaksbehandling fra fellesområdet og flytting av ansvarsforsikring mellom LEKF og Beredskap og kvalitet.
2. Ordinær pris- og lønnsvekst.
3. Reguleringsplan for nytt sykehus på Brakerøya var beregnet ferdig i 2016 og bevilgning på 0,125 mill. kr var vedtatt avsluttet i 2017. Det gjenstår fortsatt arbeid. I beslutningsgrunnlaget er lagt inn slik at det er 0,1 mill. kr i 2017 og 2018 (i tabellen fremkommer det ved 0,125 mill. kr bevilget tidligere fratrukket 0,025 mill. kr).
4. Behandlingen og oppfølgingen av byggesak for nytt sykehus, som også vil foregå i samarbeid med Drammen kommune. Prosjektet er estimert til å starte i 2017 og ferdigstilles innen 2022. På lik linje med de overnevnte prosjekter vil dette heller ikke kunne finansieres med gebyrer. I HP 15-18 ble det bevilget opp 0,1 mil. kr i 2017. I beslutningsgrunnlaget er det lagt inn en økning slik at det totalt er bevilget 0,2 mill. kr i 2017 og 2018.
5. Som forutsatt i HP 15-18 avsluttes ekstra planleggerstilling i Sektor samfunn fra og med 2018. Ekstra planlegger kom imidlertid ikke på plass før i 2017 og denne forlenges, se pkt 17.
6. I HP 16-19 ble det bevilget midler for innfasing av plandialog og byggesaksdialog. Økt innsats i på 0,25 mill. kr i 2016 og 0,5 mill. kr i 2017 (økning på 0,25 mill. kr). I beslutningsgrunnlaget er det lagt inn videreføring av bevilgningen med 0,5 mill. kr i 2018.
7. Det er besluttet å utarbeide en plan for flomberedskap og overvannshåndtering. Det er behov for å kartlegge flomsoner langs bekker og mindre vassdrag i bygge-områdene. Arbeidet vil blant annet bestå av kartlegging, kartanalyser, befare de aktuelle bekkene for å vurdere tilstanden på eventuelle inntak og bekkelukkinger, og vurdere behov for tiltak. Føres opp med en engangssum på 500 000 kr i 2017. Beløpet er et grovt anslag av behovet.
8. Dette er en kommunedelplan og ikke innenfor Planseksjonens ansvarsområdet, det antas at Planseksjonen likevel vil bli betydelig involvert i prosjektet
9. Fjordbyplanen er nå vedtatt skal utføres av Eidos som en områdeplan, Planseksjon har behov for økt arbeidskraft for å medvirke til fjordbyen. Behov for videreføring, se punkt 19.
10. Midler til plandialog
11. Intensiv jordbruksproduksjon har medført dårligere produksjonsevne og synkende avlinger i en del produksjoner. Næringen jobber nå sammen med landbruksrådgivningen og Fylkesmannen for å ta mer i bruk og produsere egen kompost. Det er lagt inn en bevilgning for å kunne støtte dette arbeidet i samarbeid med landbruksrådgivningen som har et større prosjekt på kompostbruk.
12. Prosjektet «Sunne og aktive liunger» (SAL) ble bevilget opp med 0,5 mill. kr årlig i HP 16-19. Prosjektet har vært i gang på to skoler og tre barnehager med gode resultater. I beslutningsgrunnlaget legges det opp til en opptrapping for å utvide ordningen til å omfatte alle skoler og barnehager. Det bevilget opp en årlig økning på 0,5 mill. kr til totalt 2 mill. kr i 2019. Videreføring av prosjektet utover 2019 behandles i opptrappingsplanen.
13. Strategisk næringsplan vedtas i desember 2016. En tiltaksplan konkretiserer oppgavene som skal gjennomføres og hva de vil koste. Utkast til plan samsvarer med budsjettforslaget.
14. Det er besluttet å rullere kommuneplanen. Deler av utredningsarbeidet må gjøres av konsulenter som følge av behov for spisskompetanse innen enkeltområder. Det må også forventes utredninger som ser de store utbyggingsprosjektene i ytre Lier i sammenheng.
15. Forsterket bemanning/planleggerkapasitet for å ivareta saksbehandling knyttet til rollen som planmyndighet og samfunnsaktør i arbeidet med områderegulering for fjordbyen.
16. KS endringer som del av vedtatt HP 17-20. Etablering av en /MatRIKET Mathall i Ytre Lier i regi av næringen gjennom «Det regionale partnerskapet for landbruksbasert næringsutvikling i Buskerud» kan gi ønsket fremdrift for tiltaket. Kommunen stiller seg positiv til et slikt tiltak gjennom støtte til forprosjekt etter nærmere søknad og fremdriftsrapportering, og vil bidra med bl.a nødvendig planavklaringer.

17. Forlenge planleggerstilling, se punkt 5. Lagt inn med halvårseffekt i 2018 da planlegger ikke er på plass før senere i 2018.
18. Miljørådgiverstilling 40 % stillingsbrøk av 100 % stilling til videreføring av prosjektet Ren drammenfjord. Forutsetter medfinansiering fra Miljødirektoratet og andre tilskuddsmidler.
19. Bidrag fra planseksjonen til arbeidet med planprosessene for Fjordbyen. Arbeidet faller utenfor selvkost.
20. Lisenser for nye moduler til kvalitetssystemet, tatt i bruk fra 2017.
21. Videreutvikling av frisklivstilbudet ved frisklivssentralen, med vekt på friskliv senior og tilbudet til eldre.
22. Nytt budsjettområde områdeutvikling til arbeidet med de store samfunnsutviklingsprosjektene. Herunder utarbeidelse av ideskisse, erfaringsutveksling med andre byutviklingsprosjekter, konsulenttjenester, juridisk tjenester, utredninger, studietur med formannskap og adm. til andre referanseprosjekter.
23. Ny rammeavtale ansvarsforsikring har medført en innsparing.
24. Alle tjenesteområder har fått et oppdrag om omstilling tilsvarende én % av lønnsrammen. I pleie og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Innføring av bemanningsnorm i barnehagene gjør at tjenesteområdet får økte rammer.

4.3.8 Ledelse, politikk og konserntjenester

Ledelse, politikk og konserntjenester omfatter

- Ordfører og folkevalgte
- Rådmann og rådmannskontoret
- Rådgivningsenheten
- Økonomienheten
- HR-enheten
- Serviceenheten (m/pol. sekretariat)
- Lier- IKT-tjeneste
- Kemnerkontoret

Virksomhetene på området har ansvar for:

- Tilrettelegge for politiske og administrative beslutnings- og styringsprosesser
- Administrasjon og driftsstøtte
- Organisasjonsutvikling
- Faglig utvikling innen tjenesteområdene velferd, skole og barnehage
- Drift og utvikling av IKT- infrastruktur og systemer
- Informasjonstjenester og dokumenthåndtering
- Inndriving av skatter og avgifter
- Analyse- og utredningsarbeid
- Eierstyring

Tjenesteområdet har ansvaret for implementering av tjenesteovergripende strategier som:

- Arbeidsgiverpolitisk plattform
- Antikorrupsjonsprogram
- Innkjøpsstrategi
- Digitaliseringsstrategi
- IKT-strategi
- Kompetansestrategi
- Kommunikasjonsstrategi

Utfordringer

Lier kommune står overfor til dels nye, omfattende utfordringer framover på samfunnsområdet og tjenesteområdet. Det stiller krav til politisk og administrativ ledelse.

Som følge av kommunereformen, står Lier kommune overfor endringer i flerkommunale samarbeid og interkommunale selskaper.

Eierstyring

Før og i denne handlingsprogramperioden gjennomføres det flere parallelle prosjekter for å sikre bedre samhandling med selskapene og styring i kommunen som konsern.

Gjennomgang av flerkommunale samarbeid og interkommunale selskaper

Kommunekartet rundt Lier blir i handlingsperioden endret som følge av kommunesammenslåinger. I den forbindelse er det igangsatt arbeid med å gjennomgå flerkommunale samarbeid og interkommunale selskaper for å kartlegge mulige konsekvenser

for disse som følge av kommunereformen.

Digital dialog og digitaliseringsstrategi

En av de tre hovedprioriteringene i handlingsprogrammer er «Digital dialog». Ambisjonen er at Lier kommune skal sikre god dialog med innbyggere, brukere og medarbeidere gjennom bruk av smarte digitale løsninger i hele kommuneorganisasjonen.

Løsning for å svare innbyggerne elektronisk til deres digitale postkasse, «Svar ut», er under innføring og tas gradvis i bruk i Lier kommune.

Digitalisering skaper helt nye måter å levere offentlige tjenester på, og er en viktig drivkraft for forenkling og forbedring av offentlig sektor. Digitalisering av offentlig sektor er en nasjonal satsing, hvor lover og regelverk tilpasses en ny digital hverdag. Det skjer parallelt med nye sentrale føringer og pålegg, som også påvirker Lier kommune.

Flere tiltak innen digitalisering er allerede under utvikling innen de ulike hovedområdene. Lier kommune mangler imidlertid en overordnet strategi som sikrer en helhetlig prioritering av tiltak.

Et viktig arbeid i 2018 blir å utarbeide digitaliseringsstrategi hvor målet er å gi bedre og mer helhetlige løsninger for Lier kommunes innbyggere og næringsliv. Strategien skal gi felles føringer, mål og delstrategier for definerte digitale satsingsområder. Delstrategiene skal gi Lier kommune ha grunnlag til å øke kvaliteten, forenkle og forbedre arbeidsprosesser og styrke kommunikasjonen gjennom digitale løsninger.

For å lykkes med digitalisering må organisasjonen ha kompetanse og kultur som sikrer at medarbeiderne ser mulighetene i ny teknologi og evner å ta denne i bruk. I arbeidet med digitaliseringsstrategien blir derfor involvering av medarbeidere et viktig suksesskriterium.

Måleindikatorer

Fellestjenester, ledelse og politikk

Område	Måleindikator	Kilde	2016	2018		2021
			Resultat i dag	Ønsket	Godt nok	Mål
F 1						
IKT Utvikling i kommunen	LHIKT skal finne en ny organisasjonsform som følge av Hurum kommunes uttreden. Rådmannen avventer også en ny digitaliseringsstrategi før fastsettelsen av mål på IKT utvikling					
F 2						
Adm.	F 2.1 Andel av lønn som går til adm.	KOSTRA	6,0 %	6,0 %	6,4 %	6,0 %
	F 2.2 Netto driftsutgifter til adm. Pr inn bygger	KOSTRA	3358	3000	3200	3500
F 3						
HR Sykefravær Legemeldt	F 3.1 Helse og omsorg	Legemeldt	10,3 %	5,0 %	9,0 %	5,0 %
	F 3.2 Oppvekst	Legemeldt	6,3 %	5,0 %	5,5 %	4,5 %
	F 3.3 Velferd	Legemeldt	6,9 %	5,0 %	6,0 %	5,0 %
	F 3.4 Kultur, plan og samfunn	Legemeldt	3,0 %	2,5 %	3,0 %	3,0 %
	F 3.5 Konserntjenester	Legemeldt	4,5 %	4,0 %	5,0 %	3,5 %
	F 3.6 Samlet i Lier kommune	Legemeldt	7,1 %	5,0 %	5,5 %	5,0 %
F 4						
Økonomi	F 4.1 Netto driftsresultat kom. som konsern	KOSTRA	3,3 %	1,75 %	1,0 %	1,75 %
	F 4.2 Disposisjonsfond i millioner	Regnskapet	132	125	100	150
	F 4.3 EK finansiering investeringer i millioner	Regnskapet	10	10	5	20
	F 4.4 Gjeldsgrad som konsern ink. selvkost	KOSTRA	85,0 %	100 %	110 %	100 %
	F 4.5 Arbeidskapital (eks. premie avvik)	KOSTRA	17,0 %	15,0 %	10 %	15 %

Økonomi

Driftsbudsjett:

Fellestjenester, ledelse o(	Regnskap 2016	Vedt. Bud 2017	Just. Bud 2017	Rammer i faste 2018-kroner 2018	2019	2020	2021
10 Utgifter	97 673	95 317	95 323	99 260	99 810	99 160	99 410
30 Inntekter	-13 655	-7 905	-7 905	-7 951	-7 951	-7 951	-7 951
Netto ramme	84 019	87 412	87 418	91 309	91 859	91 209	91 459
			Endring pr. år	*3 897*	*550*	*-650*	*250*
			% endringfra forrige år	*4,46 %*	*0,60 %*	*-0,71 %*	*0,27 %*

Rammeendringer:

	Fellestjenester, ledelse og politikk	Endringer i 2018 kr. 2018	2019	2020	2021	Sum
	Konsekvensjusteringer					
1	Overføring mellom ansvar	0	0	0	0	0
	Pris- og lønnsvekst	813	0	0	0	813
2	Valg hvert annet år	-1 150	850	-850	850	-300
3	HP 16-19 HR - Erkjentlighetsgavefest hvert an	300	-300	300	-300	0
4	Overgang nytt kommunestyre	0	0	100	0	100
5	HP 16-19 KS Sykefravær – økt innsats	-500	-500	0	0	-1 000
	Sum konsekvensjusteringer	*-537*	*50*	*-450*	*550*	*-387*
	Nye tiltak					
6	Lisens e-handel	150	0	0	0	150
7	Stilling Økonomikonsulent	600	0	0	0	600
8	Økt budsjett forv.rev. for kontrollutvalget	250	0	0	0	250
9	Lærlinger	1 250	0	0	0	1 250
10	IKT - oppløsning av § 27	2 300	-600	0	0	1 700
11	Rådgiver eierstyring	0	600	0	0	600
12	Styringssystem	0	500	0	0	500
13	Konsulent komm.reform	500	0	-200	-300	0
14	Statsbud - Gjennomføring av vigsler	60	0	0	0	60
	Sum Nye tiltak	*5 110*	*500*	*-200*	*-300*	*5 110*
	Innsparing/omstilling					
15	1 % kutt	0	0	0	0	0
	Kemnerkontoret	-56	0	0	0	-56
	Rådmannsteamet	-97	0	0	0	-97
	IKT enheten	-70	0	0	0	-70
	Rådgivningsenheten	-102	0	0	0	-102
	Økonomi, Innkjøp, Statistikk og Rapporterings	-74	0	0	0	-74
	Service, Informasjon og Dokumentenheten	-139	0	0	0	-139
	HR enheten	-138	0	0	0	-138
	Sum innsparing/omstilling	*-676*	*0*	*0*	*0*	*-676*
	Sum Fellestjenester, ledelse og politikk	**3 897**	**550**	**-650**	**250**	**4 047**

Forklaring:

1. Diverse overføring fra andre virksomheter.
2. Kommunevalg i 2019 og stortingsvalg i 2021.
3. Erkjentlighetsgavefest hvert annet år.
4. Opplæring av nytt KS, tidligere underfinansiert.

5. I HP 16-19 la kommunestyret inn en økning på 0,3 mill. kr til sykefraværsarbeid, med måltall om 95 % nærvær. Fra 2017 ble det lagt inn en forventet innsparing på 2,3 mill. kr med økning på til 3,3 mill. kr fra 2019. Beløpet på 3,3 mill. kr utgjør ca. 10 % av sykepengerefusjonene. I dag budsjetteres ikke sykepengerefusjoner og virksomhetene kan leie inn vikarer utfra den faktiske refusjonsstørrelsen for virksomheten. Rådmannen har fulgt opp oppdraget med arbeid rettet mot å redusere sykefraværet. Sykefraværet har gått noe ned i 2017, men reduksjonen er ikke i nærheten av å gi en økonomisk effekt i samsvar med vedtaket. Rådmannen har utarbeidet en melding som belyser problemstillingen og gir ulike salderingsalternativer.
6. Løpende kostnad knyttet til lovpålagt krav
7. Kun en økonomirådgiver har hatt ansvar for både Velferd og Helse og omsorg, disse områdene har behov for mye oppfølging og hver sin økonomirådgiver.
8. Vedtak i kontrollutvalget om økning i ramme for å gjennomføre forvaltningsrevisjoner.
9. Økning i lærlingerammen for å holde politisk mål om 1 lærling per 750 innbyggere.
10. Konsekvens av at Hurum kommune går ut av samarbeidet om felles IKT tjeneste. Hurum kommunes andel av felleskostnader, for 2017 beregnet til kr 2.871.000, bortfaller.
11. Ny stilling for å styrke arbeidet med eierstyring.
12. Lisenskostnad for IKT- system for handlingsprogram, økonomiplan, årsbudsjett, virksomhetsplan oppfølging og rapportering. Et helhetlig samhandlingsverktøy for å styrke oppfølging av rammer og tiltak, måneds- og tertialrapporteringer.
13. Kjøp av spisskompetanse til vurderinger som følge av endringer i kommunekartet og konsekvensene for Lier kommunes deltagelse i samarbeid og interkommunale selskaper.
14. I statsbudsjettet ble ansvaret for gjennomføring av vigsler overført til kommunene.
15. Alle tjenesteområder har fått et oppdrag om omstilling tilsvarende én prosent av lønnsrammen. I helse og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Innføring av bemanningsnorm i barnehagene gjør at tjenesteområdet får økte rammer.

4.4 Organisasjon og medarbeidere

Kommuneplanens overordnede målsetning er:

Kommuneorganisasjonen skal være åpen, verdidrevet og samfunnsansvarlig.

Arbeidsgiverpolitisk plattform bygger på kommunens visjon og verdier og gir gjennom syv fokusområder føringer for perioden. De tre uthevede områdene er prioritert i 2018:

- **Kompetente og engasjerte medarbeidere**
- Verdsatte medarbeidere i ulike livsfaser
- **Arbeidsglede og nærvær**
- Kvalitet gjennom mangfold
- **Ledere som kan, tør og vil**
- Ansvarlig medarbeiderskap
- Nyskaping – rede for neste steg

Utvalgte nøkkeltall:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Antall virksomhetsledere	42	46	46	46	46	43	40	42
Aktive årsverk pr. 1. jan	1 140	1 126	1 120	1 212	1 196	1 165	1 139	1 196
Antall ansatte pr. 1. jan	1 523	1 518	1 450	1 562	1 564	1 525	1 476	1 559

Bemanningstallene viser aktive faste ansatte og vikarer i lønnssystemet pr. 1. januar, og nivået på antall ansatte og årsverk. Ledighet i stillinger og antall vikarer gjør at tallene vil variere mellom år, og kan avvike i forhold til planlagte/budsjetterte stillinger.

Nedgangen i antall ansatte mellom 2015 og 2016 skyldes i hovedsak etableringen av VIVA og Alier i egne selskaper. I løpet av 2016 var det en økning med 56 årsverk. To tredeler av økningen var innen velferd. Noen større brukerstyrte personlig assistentordninger (BPA) ble overført fra konsesjonærer til kommunalt ansatte. Flyktningeområdet (inkludert etablering av to bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger) og bofellesskap for voksne med funksjonsnedsettelser økte også. I helse og omsorg var det en økning på institusjonene, bla ved etablering av KAD plasser (kommunale akutte døgnplasser). Vi har også hatt noe økning av antall ansatte innen skole.

Mål for området

Kompetente og engasjerte medarbeidere
Lier kommunes medarbeidere skal være i stand til å handle i tråd med kommunens verdigrunnlag. Økt konkurranse i arbeidsmarkedet, gjør det helt nødvendig å fremstå som en attraktiv arbeidsgiver for fremtiden. Kommunen skal ha en helhetlig og klar strategi både for kompetanseutvikling og rekruttering, slik at vi evner å tiltrekke, utvikle og beholde medarbeidere. Oppdatert kompetansestrategi for Lier kommune skal foreligge i 2018.

Annethvert år hedrer Lier kommune sine medarbeidere for langvarig arbeidsinnsats og engasjement ved å arrangere en høytidelig erkjentlighetsgavefest. 25 og 40 års jubilanter inviteres. Slik erkjentlighetsgavefest arrangeres i 2018 og 2020.

Lærlinger
Lier kommune skal være foretrukket som arbeidsgiver blant lærlinger i vårt område. Mål for antall lærlinger er én pr. 750 innbyggere. Lærlingeordningen styrkes internt med større fokus på kvalitet og individuell oppfølging, velkomstprogram og felles læringsarenaer. Lier kommunes deltakelse i prosjektet «Menn i helse» fortsetter i samarbeid med KS, Fylkesmannen og NAV. Det er også vesentlig å vurdere bedre anvendelse av fagkompetansen etter endt læretid i forbindelse med rekruttering.

Kommunen skal fortsette jobbstrategien og stille tiltaksplasser til disposisjon for ungdom og voksne under 30 år med nedsatt funksjonsevne. Innsatsen skal bidra til å senke barrierer i overgang mellom utdanning og arbeid. Sommerjobb-prosjektet, hvor ungdom via NAV Lier prioriteres til kommunens ledige vikariater i sommerferieperioden, evalueres med tanke på videreføring.

Ledere som kan, tør og vil
Våre ledere skal ha høy kompetanse i og fokus på involvering og engasjement blant medarbeidere. Videreutvikling av lederskap og lederrollen, herunder inkludering av mellomledernivået, er vesentlig. I 2018 videreføres modulkurs for mellomledere, satsingen på mestringsorientert ledelse (10-FAKTOR) og videreutvikling av kommunens lederarenaer.

10-FAKTOR som medarbeiderundersøkelse og utviklingsverktøy
Lier kommune gjennomfører medarbeiderundersøkelse hvert annet år, som del av kommunens kvalitets - og forbedringsarbeid.

I 2017 ble den nye undersøkelsen 10-FAKTOR tatt i bruk. Den har fokus på både ledelses- og medarbeiderutvikling med særlig vekt på mestring, motivasjon og mening. Resultatene fra undersøkelsen fremgår av tabellen under, som viser Lier kommunes resultat og landsgjennomsnittet.

Faktor	Navn	Lier	Norge	Beskrivelse
Faktor 1	Oppgavemotivasjon	4,3	4,3	Motivasjon for oppgavene i seg selv, det vil si om oppgavene oppleves som en drivkraft og som spennende og stimulerende. (Også kalt indre jobbmotivasjon)
Faktor 2	Mestringstro	4,3	4,3	Mestringstroen gjenspeiler hver enkelt medarbeiders tiltro til egen kompetanse og mulighet til å mestre utfordringer i jobbsammenheng.
Faktor 3	Selvstendighet	4,2	4,2	Medarbeidernes opplevelse av å ha mulighet til å jobbe selvstendig og gjøre egne vurderinger i jobben sin, basert på egen kompetanse, og innen en definert jobbrolle.
Faktor 4	Bruk av kompetanse	4,3	4,3	Medarbeidernes opplevelse av å få brukt egen jobbrelevant kompetanse på en god måte i sin nåværende jobb.
Faktor 5	Mestringsorientert ledelse	3,9	4,0	Ledelse som vektlegger at den enkelte medarbeider skal få utvikle seg og bli best mulig ut fra sine egne forutsetninger, slik at medarbeideren opplever mestring og yter sitt beste.
Faktor 6	Rolleklarhet	4,3	4,3	Høy rolleklarhet innebærer at forventningene til de jobben medarbeideren skal gjøre er tydelig definert og kommunisert.
Faktor 7	Relevant kompetanseutvikling	3,7	3,7	Relevant kompetanseutvikling er avgjørende for at medarbeiderne til enhver tid er best mulig rustet til å utføre sine oppgaver med høy kvalitet, og er avgjørende for kvaliteten på de

				tjenester som leveres, uansett hvilken type tjeneste vi snakker om.
Faktor 8	Fleksibilitetsvilje	4,5	4,5	Medarbeidernes villighet til å være fleksibel på jobb og tilpasse sin måte å jobbe på til nye behov og krav.
Faktor 9	Mestringsklima	4,0	4,1	I et mestringsklima motiveres medarbeiderne av å lære, utvikle seg og gjøre hverandre gode, fremfor å rivalisere om å bli best.
Faktor 10	Nytteorientert motivasjon	4,7	4,7	Motivasjon for å gjøre noe nyttig og verdifullt for andre, også kalt prososial motivasjon, er en viktig drivkraft for mange og har en rekke godt dokumenterte positive effekter.

I dialog med lokale medbestemmelsesutvalg ved virksomhetene, har rådmannen prioritert faktorenemestringsorientert ledelse og mestringsklima. Disse er sentrale utviklingsområder for Lier kommune frem mot 2019 når medarbeiderundersøkelsen gjennomføres igjen. Dette gjør vi fordi kommunens resultat for disse faktorene ligger 0,1 poeng under landsgjennomsnittet, og de to faktorene påvirker forbedring på samtlige av de øvrige faktorene. 10-FAKTOR skal følges opp gjennom ledernes resultatavtaler, rapportering, virksomhetsvise handlingsplaner, og gjennom medarbeidersamtaler.

Nærværsarbeidet

Nærværet har økt siden forrige år, og systematisk arbeid med implementering av handlingsplan for HMS/Inkluderende arbeidsliv fortsetter. Virksomhetene skal fokusere særlig på individuell vurdering med mål å få sykmeldte raskere tilbake. Ledelse, arbeidsmiljø/kultur og holdningsskapende arbeid vil være fremtredende. Undersøkelser viser at økt registrering av HMS-avvik og arbeid med tiltak, gir økt bevissthet på viktigheten av HMS og færre uønskede hendelser. Økt avviksregistrering er derfor et mål for 2018. Resultatene fra medarbeiderundersøkelsen 10-FAKTOR skal analyseres og sammenstilles med nærværsstatistikk for de enkelte virksomhetene. Dette vil gi grunnlag for å finne ytterligere målrettede tiltak.

Nytt blikk - veien til heltid

Ifølge arbeidsgiverpolitisk plattform skal Lier kommune tiltrekke og beholde kvalifiserte og engasjerte medarbeidere. Heltidskultur er avgjørende for å møte fremtidige kompetansebehov og beholde godt kvalifiserte medarbeidere i kommunen. Målet er en viktig premiss for at fremtidens helse-, og omsorgstjenester skal kunne løse sine oppgaver. Det ligger også en forpliktelse i lov og avtaleverk om å jobbe for heltidskultur. Kommunen etablerte høsten 2017 et heltidsprosjekt som skal innhente kunnskap og erfaringer, samt utrede alternative tiltak og piloter for mulig gjennomføring i 2019-2021.

4.5 Økonomi og investering

Innledning

I handlingsprogrammet for 2018-2021 er det bevilget mer til drift av tjenester enn kommunen har fått i økte realinntekter.

Forutsetninger

Lier kommune har lave inntekter pr innbygger. I 2016 lå Lier på 47. plass for inntekter pr innbygger, av landets 428 kommuner. Det betyr at det er begrensede ressurser til kommunal tjenesteproduksjon.

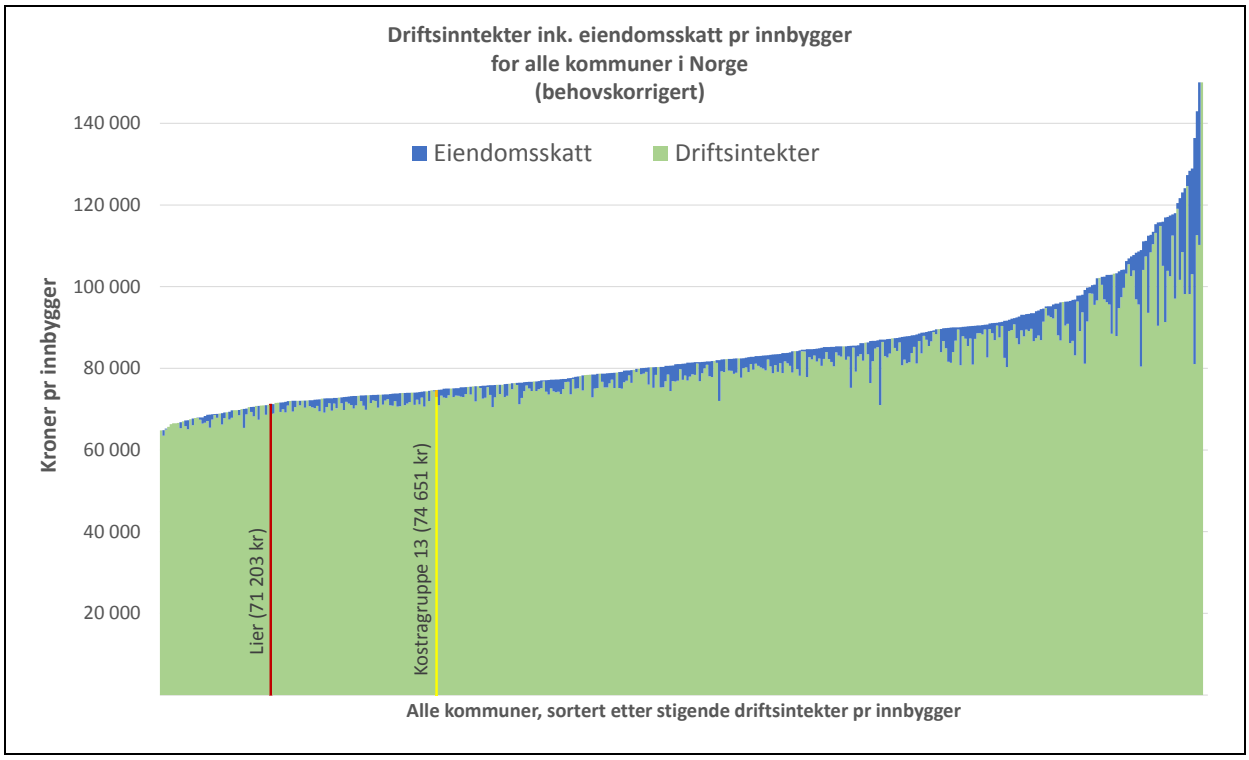

Figuren over viser utfordringen Lier har, med langt lavere inntekter pr. innbygger enn gjennomsnittet av norske kommuner. Inntekten er også lavere enn gjennomsnittet for kommunegruppe 13. I forhold til mange av landets småkommuner, har Lier noen stordriftsfordeler som hjelper på kostnadssiden. Stordriftsfordelene oppveier imidlertid ikke de lave behovskorrigerte inntektene. I figuren over fremgår det også hvor mange kommuner som hadde eiendomsskatt, og hvor stor andel disse inntektene utgjorde for de ulike kommunene i 2016.

Disponering av realveksten

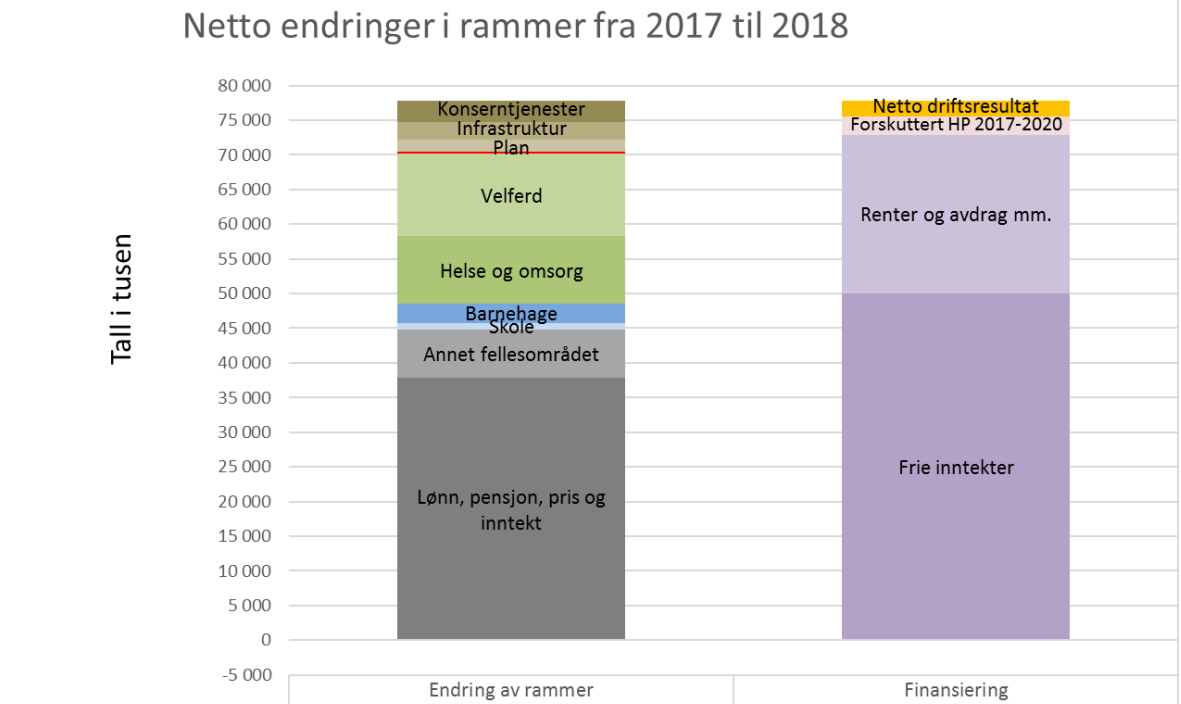

	Endring av rammer	Finansiering
Konserntjenester	3 084	
Infrastruktur	2 426	
Plan	1 803	
Kultur	314	
Velferd	11 847	
Helse og omsorg	9 742	
Barnehage	2 746	
Skole	1 047	
Annet fellesområdet	6 868	
Lønn, pensjon, pris og inntekt	37 881	
Netto driftsresultat		2 266
Forskuttert HP 2017-2020		2 586
Renter og avdrag mm.		22 833
Frie inntekter		50 073

I figuren over har vi illustrert hvordan de økonomiske prioriteringene er fordelt. Om vi ser bort fra pris- og lønnsvekst, går de store pengene til velferd, helse og omsorg. Som det fremgår av figuren er veksten i frie inntekter ikke nok til å dekke opp både pris og lønnsvekst, samt veksten i tjenesteområdene. Finanskostnadene går noe ned som følge av forsinkelser i investeringsprosjekter og utsatt låneopptak, i tillegg er avdragene redusert til minimumsavdrag i hele perioden. Dette er et vesentlig bidrag for å finansiere opp virksomhetenes rammer. Netto driftsresultat er nedjustert med 2,3 millioner.

Rådmannen har gitt alle virksomheter ett oppdrag på omstilling tilsvarende én prosent av lønnskostnadene. For virksomheter som barnehagene der det innføres en bemanningsnorm over bemanningsnivået i kommunale barnehager i 2017, bortfaller nødvendigvis et slikt kutt. Dette omstillingsoppdraget har i øvrige tjenester frigjort midler til nye behov. Ingen tjenesteområder har fått et netto kutt fra rammene i 2017.

Usikkerhet i budsjettforutsetningene
Budsjettet er lagt ut fra de beste prognosene som forelå da budsjettet ble utarbeidet. Det er imidlertid flere elementer det knytter seg usikkerhet til:

Risikofaktorer i budsjettet:
- Befolkningsutvikling, herunder utvikling i objektivt behov for tjenester
- Effektivitet, dvs. samsvar mellom objektivt behov og innvilgede tjenester
- Produktivitet, kostnadsutvikling i tjenesteproduksjonen
- Skatteinngangen.
- Byggeprosjekter inkl. fremdrift, ikke minst knyttet til vann og avløp
- Renterisiko
- Politiske vedtak

Grep for å minimere usikkerhet
Alle tjenesteområder har fått et oppdrag om omstilling tilsvarende én prosent av lønnsrammen. I helse og omsorg inngår dette i forslaget til ny modell for økonomitildeling til virksomhetene. Rebudsjetteringen innen helse og omsorg er tiltak for å minimere risiko for merforbruk. Det er et vesentlig mål for rådmannen at budsjettene er realistiske.

4.5.1 Økonomiske forutsetninger

Kommunestyret har vedtatt målsettinger som skal sikre en «sunn» økonomi. Disse forutsetningene ligger til grunn for økonomiarbeidet i kommunen.

- Netto driftsmargin på 1,75 prosent
- Disposisjonsfond på minst 5 prosent av driftsinntekter, og minst 100 mill. kr
- Gjeldsgrad på maks 100 prosent av driftsinntektene for kommunen som konsern

Økonomiske nøkkeltall

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021
Netto driftsresultat	27 180	27 926	24 077	14 220
Driftsmarging	1,62 %	1,66 %	1,43 %	0,84 %
Disposisjonsfond uten bindinger	101 683	109 609	113 686	117 906
Disposisjonsfond i % av inntektene	6,1 %	6,5 %	6,8 %	7,0 %

1) Disposisjonsfond uten bindinger. Inngående balanse er 94,5 mill. kr

Driftsresultat/driftsmargin
Netto driftsresultat uttrykker hvilke midler som ikke er blitt benyttet i driftsregnskapet, og som gjenstår til avsetninger til disposisjonsfondet og investeringer. Netto driftsresultat må ikke forveksles med begrepet regnskapsmessig overskudd.

Driftsmargin er et uttrykk for netto driftsresultat i prosent av inntektene (driftsmargin). Teknisk beregningsutvalg anbefaler minimum 1,75 prosent driftsmargin. Kommunestyret

vedtok også i HP 15-18 at målsetning om driftsmargin settes til 1,75. Rådmannen har lagt dette til grunn i arbeidet med Handlingsprogrammet.

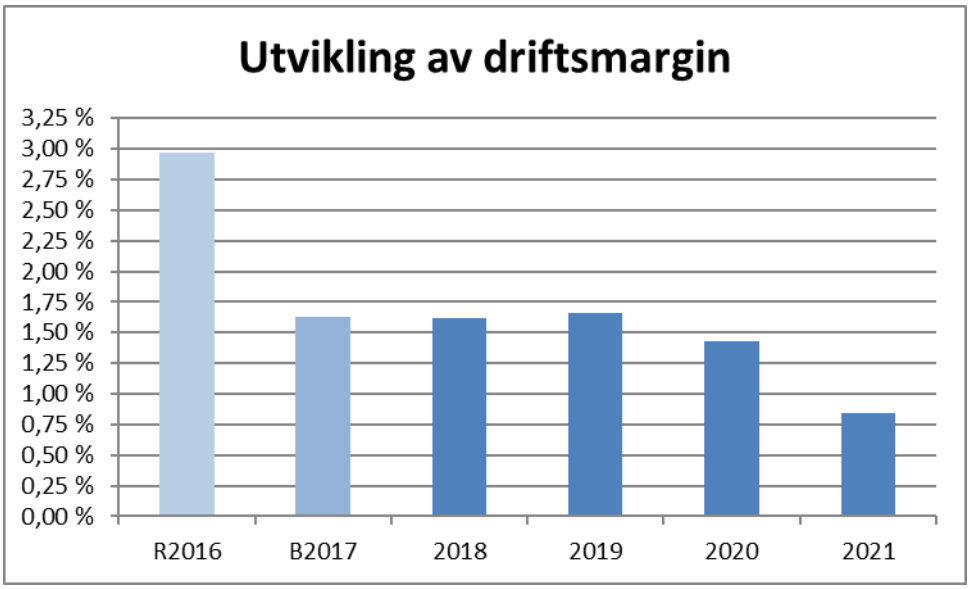

I rådmannens beslutningsgrunnlag er det lagt opp til en driftsmargin på 1,62 prosent i 2018. Driftsmarginen er siden forventet å styrke seg noe før den faller betydelig i 2021. Det må påregnes betydelig omstilling i tida fremover, om man vil opprettholde en driftsmargin på 1,75% i budsjettene. Driftsmarginen i budsjettet er en buffer mot underskudd i regnskapet og historisk har merforbruket vært større enn hva som nå ligger inne i budsjettet mht. driftsmargin i 2021.

Bruk av netto driftsresultat

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021
Overføring til investeringer	20 000	20 000	20 000	10 000
Avsetninger til disposisjonsfond	7 180	7 926	4 077	4 220
Netto dfiftsresultat	**27 180**	**27 926**	**24 077**	**14 220**
Netto driftsresultat i % av inntekter	1,62 %	1,66 %	1,43 %	0,84 %

Netto driftsresultat er disponert ved overføring til investeringer og avsetninger til disposisjonsfondet.

Disposisjonsfond
Disposisjonsfondet er kommunens reserve til å dekke uforutsette utgifter og underskudd for ikke å havne under administrasjon, dvs. på ROBEK-listen (Register om betinget godkjenning og kontroll).

Disposisjonsfondet burde kunne dekke akkumulert premieavvik på cirka 100 mill. kr og/eller en økonomisk konsekvens av en kritisk hendelse i henhold til ROS-analysen (også 100 mill. kr). Fylkesmannen anbefaler at disposisjonsfondet bør utgjøre minst 8 prosent av brutto driftsinntekter.

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020	2021
Avsetning til disposisjonsfond		7 180	7 926	4 077	4 220
Disposisjonsfond totalt	112 706	119 886	127 812	131 889	136 109
I % av inntekter	7,1 %	7,2 %	7,6 %	7,8 %	8,1 %
Disposisjonsfond uten bindinger	94 503	101 683	109 609	113 686	117 906
I % av inntekter	5,9 %	6,1 %	6,5 %	6,8 %	7,0 %

I beslutningsgrunnlaget er det lagt opp til avsetning på totalt 23,4 mill. kr til disposisjonsfond i handlingsprogramperioden. Disposisjonsfond uten bindinger vil i utgangen av perioden utgjøre 136 mill. kr. Dette er under forutsetning av at det ikke er behov for bruk eller strykninger av planlagte avsetninger. Dvs. at disposisjonsfondet vil kunne komme over 8 prosent i løpet av handlingsprogram perioden.

Egenfinansiering av investeringer på 25 prosent
Det er et mål i kommuneplanen om egenandelfinansiering av investeringer på 25 prosent. Dette forutsetter at kommunen må ha en driftsmargin og/eller betydelige avsetninger før vi kan gjennomføre investeringer. Dette er også en utfordring knyttet til store svingninger i investeringsnivå. Vi beregner dette i forhold til investeringer som ikke er en del av selvkostfinansieringen (vann og avløp) og inklusiv refusjon for merverdiavgift (mva.).

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021	Totalt
Investeringer inkl. mva (eks. selvkostområde	102 242	152 923	169 148	160 209	584 522
Egenfinansiering av investeringer	20 000	20 000	20 000	10 000	70 000
Sum	**19,6 %**	**13,1 %**	**11,8 %**	**6,2 %**	**12,0 %**

I handlingsprogramperioden er det lagt opp investeringer (utenom investeringer på vann og avløpsområdet) på 585 mill. kr inkl. mva. Av denne investeringen har kommunen 12 prosent egenfinansiering fra drift, resten må løses ved låneopptak eller salg av investeringsobjekter.

Frie inntekter

Frie inntekter består av skatt og rammetilskudd fra staten.

I beslutningsgrunnlaget er det budsjettert med en økning i skatteinntektene på 5 millioner ut over anslaget i forslag til statsbudsjett. Dette har vært gjort tidligere, men ble ikke gjort i 2017.

Lier får en oppgavekorrigert vekst på 3 prosent, med en beregnet lønns- og prisvekst på 2,6 prosent (deflator).

Lier får heller ikke i 2018 noe veksttilskudd.

Skatteutjevning
Skatten innbyggerne i Lier betaler ligger om lag 11 % over landsgjennomsnittet. Kommuner med høyere skatteinntekt enn landsgjennomsnittet må dele 60 % av skatten over snittet med kommuner som ligger under snittet.

Generelle statstilskudd
Kommunen mottar følgende kompensasjonstilskudd knyttet til investeringer:

- Rentekompensasjon for skolebygg (husbankrente)
- Investeringskompensasjon for reform 97 (rente oppgitt i statsbudsjettet)
- Kompensasjon for boliger og institusjoner, eldresatsingen (husbankrente)
- Kompensasjon for boliger, opptrappingsplanen for psykisk helse (husbankrente)
- Kompensasjon for investeringer i kirkebygg (husbankrente)

Beslutningsgrunnlaget er oppdatert med beregninger basert på dagens rentenivå og endringer. I vedlegg 1 «sentral budsjettering» vises summene som er budsjettert på ordningene.

Integreringstilskudd
Det er lagt opp til at endringer i ordinært integreringstilskudd justeres mot endringer i kostnader på tjenesteområdet.

Ressurskrevende tjenester
Det er en egen refusjonsordning knyttet til kommunens ressurskrevende tjenester.

Staten refunderer 80 prosent av lønnsutgiftene over egenandel. Kommunens egenandel for tilskudd til ressurskrevende tjenester økes med 50 000 kr. utover prisvekst. Dette vil medføre ca. 1,7 mill. kr mindre i tilskudd til Lier. I beslutningsgrunnlaget er dette bortfallet av tilskudd kompensert.

Det har vært en økning i ressurskrevende tjenester som har gitt en vekst i tilskuddet de siste årene. Det er lagt opp til at veksten i tilskuddet går til å dekke økte utgifter på tjenesteområdene.

4.5.2 Budsjettforutsetninger

Deflator – lønns- og kostnadsvekst
Kommunene blir i inntektssystemet kompensert for en beregnet kostnadsvekst (deflator). Deflatoren er et uttrykk for kommunens forventede økning i utgifter, og består av lønnsvekst (utgjør cirka 2/3) og prisvekst (utgjør cirka 1/3).

Rammene er i beslutningsgrunnlaget justert for en deflator på 2,6 prosent, med en lønnsvekst på 3 prosent og prisvekst på 1,8 prosent. Dette samsvarer med statsbudsjettets forutsetninger.

Priser og gebyrer
I rådmannens beslutningsgrunnlag er generelle priser og gebyrer økt med 2,6 prosent, jamfør kommunens kostnadsvekst på 2,6 prosent (deflator).

Mange av kommunes priser og gebyrer er styrt av regelverk eller selvkostprinsipp.
Alle satser finnes i vedlagt oversikt over avgifter, gebyr og egenbetaling (vedlegg 6).

Pensjon og premieavvik
Kommunen betaler årlig inn pensjonspremie til sine pensjonsleverandører. Samtidig beregnes netto pensjonskostnader på grunnlag av kriterier fastsatt av Kommunal- og regionaldepartementet. Den beregnede pensjonskostnaden har frem til nå vært lavere enn hva kommunen betaler i pensjonspremie. Differansen mellom innbetalt premie og netto pensjons-kostnad betegnes som premieavvik, og skal inntekts- eller utgiftsføres i regnskapet.

Premieavviket er innført for at kommunene skal få en jevnere utvikling av pensjonskostnader ført i regnskapet. Premieavviket det enkelte år fordeles over sju år (Tidligere 15 og 10 år). Ordningen med å utgiftsføre et lavere beløp enn vi betaler, kan medføre en likviditetsutfordring for kommunene. Det fører også til at kommunene skyver pensjonskostnadene ut i tid.

Renter
Renteprognosen i handlingsprogrammet er basert på markedsforventningene til den flytende renten til kommunen.

	2018	2019	2020	2021
Prognose for flytende rente	1,50 %	1,60 %	2,00 %	2,50 %

Overføringer til kirke, gravlunder og andre trossamfunn

Den norske kirke
Lier kommune overfører midler til Den norske kirke. Overføringen justeres for pris og lønnsvekst.

Lier kirkeråd har spilt inn behov for 0,15 mill. kr til anskaffelse av mobiltelefoner og ny TDC telefoniløsning. Sett i lys av 1 prosent kutt for alle kommunens virksomheter som ikke er tatt med i kirkerådets innspill, mener rådmannen at kirken må finne rom for innspillene innenfor egen ramme.

Kirkerådet har også spilt inn 0,05 mill. kr som reduksjon i tjenesteytingsavtalen. Dette er lagt inn i salderingen og er et nullsumspill.
Overføringer til andre trossamfunn
Kommunene utbetaler tilskudd til andre trossamfunn utfra antall registrerte medlemmer. Tilskuddsordningen er lovregulert, og det er sentral registering av trossamfunn og medlemmer. Tilskuddsbeløpet baserer seg på overføring pr. medlem til Den norske kirke. Tilskuddssummen har økt over tid og budsjettet styrkes med 0,88 mill. kr.

4.5.3 Huseiergebyrer - selvkostområdene

Lier kommune har valgt å fullfinansiere alle kommunens kostnader innen vann, avløp og feiing gjennom huseieravgifter. Avgiftsgrunnlagene består av både kapitalutgifter og driftsutgifter. Renovasjon er et lovpålagt selvkostområde.

Selvkostprinsippet betyr:

- Inntektene fra gebyrene skal kun dekke kostnadene kommunen har for tjenesten.
- Hvis inntektene er høyere enn faktiske kostnader settes disse av på en egen konto (fond) som kun kan brukes til å dekke kostnader i de kommende år. Hvis inntektene er lavere enn kostnadene hentes det penger fra fondet.
- Kommunen fører et eget selvkostregnskap på disse tjenestene som sikrer at gebyrene ikke går til andre tjenester.

Det er flere forhold som påvirker kommunens kostnader på disse områdene. Drift av tjenestene, vedlikehold av utstyr/anlegg og renter og avskrivninger på investeringer.
I utarbeidelsen av gebyrene er noe av målet å få en jevn prisutvikling.

Gebyrutvikling og fond
Noe av utfordringen med gebyrene er at kostnadene kan svinge mye fra år til år. Satsene utarbeides derfor utfra forventet utvikling. Derfor vil gebyrinntektene i noen år være høyere enn de faktiske kostnadene. Overskudd fra år med lavere kostnader enn inntekter, brukes i år hvor kostnadene øker mye. Med denne ordningen unngår en at prisene settes ned ett år, for så å øke mye neste år. Selvkostordningen er lovregulert. Kommunen kan heller ikke bygge opp for store fond, og inntekter som er satt av på fond må brukes innen fem år.

Forslag til gebyrer

Forslagene er utarbeidet av:

- Viva IKS – Gebyrer for vann og avløp
- Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD) - Renovasjonsgebyr
- Drammensregionens brannvesen IKS (DRBV) - priser for feiing og tilsyn med fyringsanlegg

Satsene vedtas som del av handlingsprogrammet.

Oversendt dokumentasjon fra selskapene legges frem som egen sak parallelt med handlingsprogrammet.

Gjennomsnittskostnad for en husstand:

	2017	2018	2019	2020	2021
Vann (150m3)	3 547	3 702	3 929	4 174	4 433
Avløp (150m3)	5 929	5 987	5 984	6 247	6 519
Renovasjon (standard)	3 297	3 336	3 336	3 336	3 336
Feiing (1 pipeløp, hvert 2. år) *	301	308	308	308	308
Sum	**13 074**	**13 333**	**13 557**	**14 065**	**14 596**
Endring i kr.		259	225	508	531
Endring i %		1,98 %	1,68 %	3,75 %	3,77 %
Kostnader i kr. pr. enhet					
Vann (pr. m3)	18,48	18,68	19,36	20,16	21,05
Fastledd vann	775	900	1 025	1 150	1 275
Avløp (pr. m3)	34,36	33,91	33,06	33,98	34,96
Fastledd avløp	775	900	1 025	1 150	1 275

*Årlig gjennomsnittskostnad
Priser inkl. mva

Totalt øker kostnadene for en gjennomsnittlig husstand med 259 kr tilsvarende 1,98 prosent i 2018.

Alle satser finnes i den vedlagte oversikten over avgifter, gebyrer og egenbetalinger (vedlegg 6).

Renovasjonsgebyrer

- Standard renovasjonsgebyr for Lier kommune fastsettes i henhold til beregningsgrunnlag fra RfD
- Øvrige renovasjonsgebyrer settes som prosentvise satser av standardgebyret.
- Det foretas ingen endringer i tjenestetilbudet, og kostnader til sommertømming og hageavfallsinnsamling inkluderes i det kommunale renovasjonsgebyret.

Feie- og tilsynsgebyrer

- Gebyr for utført feiing og tilsyn øker i gjennomsnitt med 2,6 %
- Gebyr for behandling av fyrverkerisaker øker med 2,6 %

Vann- og avløpsgebyrer

- Samlet gebyrøkning er i gjennomsnitt 2,2 %

Veidrift

Drift av vei utføres av VIVA IKS. Budsjettet er økt med én million kr. 500 000 kr til å ivareta overvannshåndtering, 150 000 kr til tilsyn elveforebygginger, 200 000 kr til drift av nye veier og 150 000 kr til drift av nedlagt jernbanetrasé.

4.5.4 Eierskap og selskapsstyring

Lier kommune er deleier i en rekke selskaper og eier noen selskaper alene. Kommunens selskaper og flerkommunale samarbeid er organisert etter lov om interkommunale selskaper (IKS), aksjeloven (AS) og kommuneloven (§27-smarbeid og kommunalt foretak (KF).

I hovedsak er selskapene etablert for å ivareta kommunens ansvar for å levere tjenester og samfunnsfunksjoner. Det er likevel selskaper i kommunens portefølje som har finansielle formål eller opererer i ytterkant av kommunens kjerneoppgaver.

Kommunestyret har delegert eierstyringsoppgavene til formannskapet som benevnes «kommunens eierorgan». Det gjelder i alle spørsmål og forhold som ikke etter lov eller som premiss i vedtekter eller selskapsavtale spesifikt er lagt til kommunestyret; i de tilfellene vil eierorganet ha den forberedende rollen.

I kommunene rundt Lier kommer det større endringer i kommunestrukturen. Det forventes at disse endringene vil berøre interkommunale selskaper og samarbeid hvor Lier kommune er medeier eller part. Et viktig arbeid i 2018 blir å vurdere Lier kommunes fremtidige og hensiktsmessige organisasjonsmodell for de tjenestene som eventuelt blir berørt av slike endringer.

Utbytte, kommunale garantier og avkastning på lån
De fleste selskapene der kommunen er eier, er etablert ut fra et samfunnsmotiv. Derfor arbeider få av dem mot finansielle mål som bidrar til å føre kapital tilbake til eierne. Eidos Eiendomsutvikling AS og Lier Everk Holding AS, har likevel delt ut utbytte til eierne. Selskapets generalforsamling fatter beslutning om utbytte og utbyttestørrelse. Beløpet er derfor ikke kjent ved ferdigstillelsen av årsbudsjettet, og er anslått ut ifra historiske tall.

I dette handlingsprogrammet er det forutsatt samme nivå på utbytte og renter på lån som i budsjettet for 2017.

4.5.5 Investeringer

Investeringsnivå
I kommende fireårsperiode skal det investeres mye i vann og avløp. Det gjelder også sykehjem og omsorgsboliger med heldøgnsomsorg på Fosshagen trinn 2 og 3. Det gis betydelige investeringstilskudd til omsorgsplasser. Investeringer i vann og avløp ligger under selvkostområder. Lier hadde betydelige ubrukte lånemidler i balansen 2016. Det har derfor ikke vært gjort låneopptak i 2017. Låneopptaket som ble vedtatt for 2017 kommer derfor først i 2018, og er lagt til 2018 i figuren under.

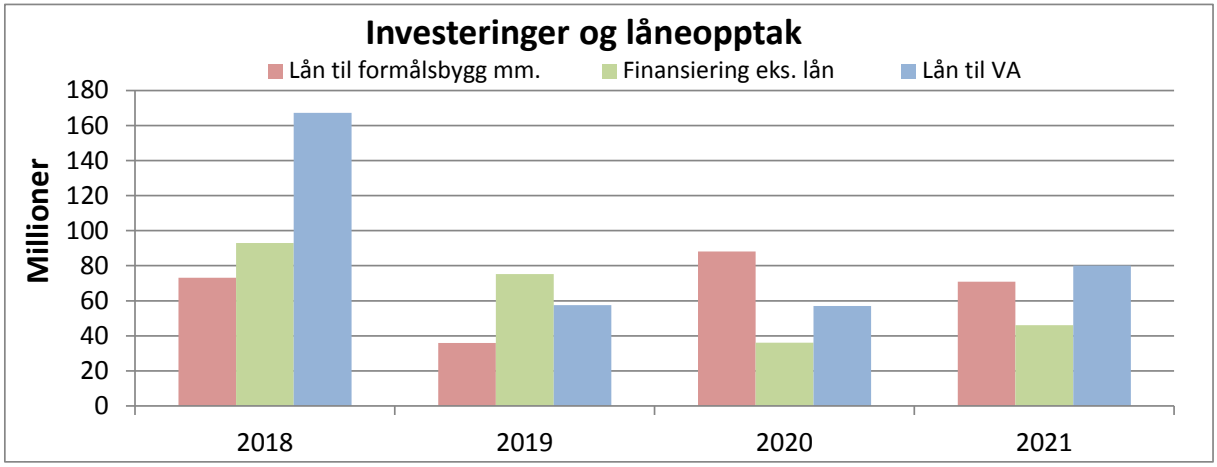

I neste fireårsperiode ligger det betydelige investeringer under selvkostområdene. Disse vil dekkes inn gjennom gebyrer, og det er dels tatt høyde for dette i dagens satser. Det er nesten balanse mellom øvrig låneopptak til formålsbygg m.m. og budsjetterte avdrag.

Mindre investeringsprosjekter
Lier Eiendomsselskap KF har, sammen med virksomhetslederne, en årlig befaring ved alle kommunale bygninger for å fange opp behov og innspill knyttet til tiltak på bygninger og utomhusanlegg. Oppgraderinger i henhold til tilstandsanalyse og tiltaksplan har en samlet ramme på 66,9 millioner.

Over/underskudd avsluttede prosjekter, sum prognoser
Det ble i fjor lagt inn en ny finansieringskilde i handlingsprogrammet. Bakgrunnen var blant annet at tilskuddene til Fosshagen-prosjektet så ut til å bli større enn først antatt. Fosshagen avsluttes som egen sak. Det er lagt inn nye 10 millioner på forventet over/underskudd avsluttede prosjekter i årets handlingsprogram.

Finansiering av investeringer med salg
I 2017 er salget av Frogner sykehjem gjennomført. Det budsjetteres med nye 30 millioner fra salg i 2020, som skal finansiere deler av investeringene. Budsjettet konkretiserer ikke salgsobjekter.

10årig investeringsplan
I henhold til planstrategien skal det legges inn en tiårig investeringsplan i HP. Det er viktig å tenke langsiktig mht. investeringsbehov og gjeld. Helt enkle analyser kan gi rimelig god innsikt i behov frem i tid. Investeringer i kommunen er i hovedsak styrt av lovpålagte tjenester til befolkningen. Vi har derfor laget en enkel investeringsplan for kommende tiårsperiode. Den er basert på en framskrivning av arealbehov i ulike formålsbygg, beregnet ut fra antall innbyggere i brukergruppene.

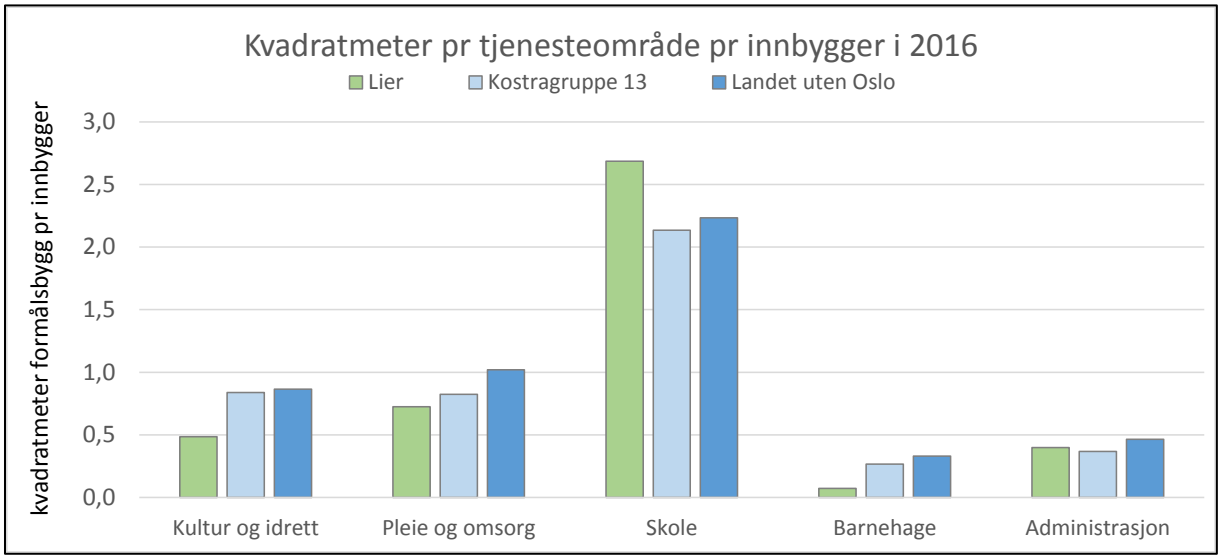

Investeringene er ikke spesifisert utover tjenesteområde, beløp og areal. For vann og avløp er hovedplaner lagt til grunn, mens for vei har rådmannen anslått behovet.

Som det fremgår av figuren under forventer rådmannen høye investeringer til vann, avløp og vei også etter 2021. Det er også lagt inn 200 millioner til skole og 150 millioner til pleie og omsorg etter fase 3 på Fosshagen.

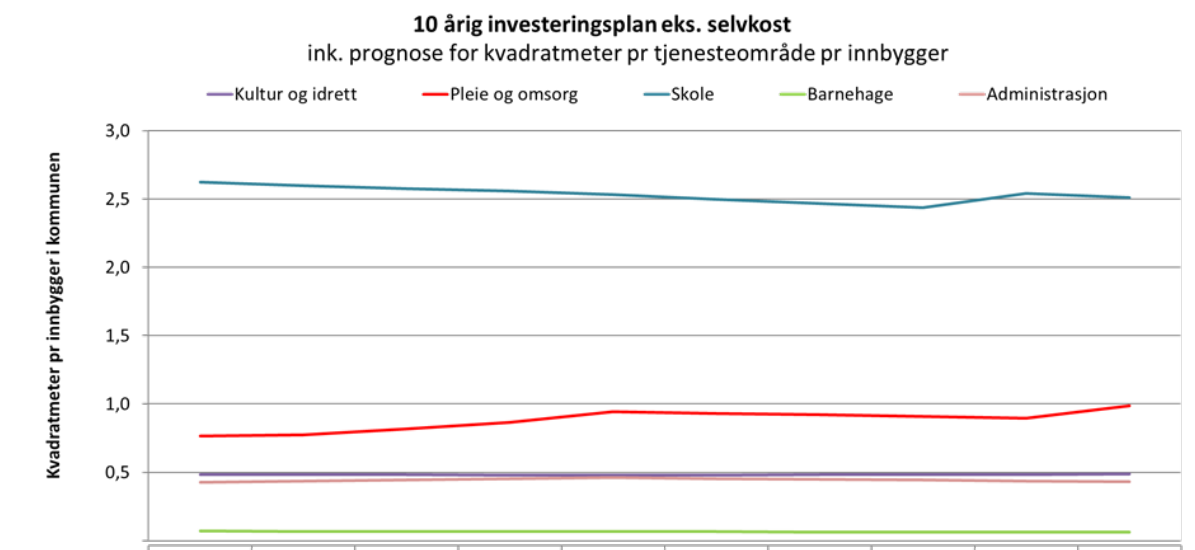

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Kultur og idrett	11	7	6	6	11	11	11	11	11	11
Pleie og omsorg	28	77	81	127					150	
Skole	19	24	24	10				200		
Barnehage										
Administrasjon	23	20	20	20						
VIVA vann og avløp	70	93	82	108	60	60	60	100	110	130
VIVA vei	57	56	50	48	50	60	70	80	90	100

I tillegg til antall kvadratmeter pr. brukergruppe er det viktig hvilken byggeteknisk stand bygningene holder, og hvor egnet de er for dagens og morgendagens drift. Lier eiendom KF jobber med en mer detaljert eiendomsoversikt som kan danne grunnlag for bedre langsiktige investeringsplaner. Vedlikehold som finansieres over investeringer, men som ikke gir noe nytt areal, kommer i tillegg.

Kultur og idrett

For kultur og idrett videreføres investeringsnivået fra 2018 i de seks påfølgende årene etter økonomiplanperioden. Det vil i løpet av 2018 bli vurdert å etablere en langsiktig investeringsplan for området.

Helse og omsorg

For helse og omsorg er det lagt inn investeringer til trinn to og tre på Fosshagen. Kvadratmeterdekningen vil fortsatt være under landsgjennomsnittet på én kvadratmeter pr innbygger. Dette ser imidlertid forsvarlig ut på grunn av stor satsing på hjemmebaserte tjenester i eldreomsorgen. Tilrettelegging for seniorboliger/bolig+ og liknende vil også kunne bidra til redusere behov for kommunale investeringer til helse og omsorg.

Hjemmetjenesten trenger nye lokaler ettersom nåværende lokaler ikke er godkjent etter krav om miljørettet helsevern. Det arbeides med alternativer for å finne fram til egnede nye lokaler enten ved kjøp eller leie.

Barnehage

Lier har tre kommunale barnehager. Det betales ut kapitaltilskudd for å dekke kostnader til bygg for private barnehager.

Det skal utarbeides en barnehagebehovsanalyse i løpet av 2018. Analysen skal se på dagens kapasitet og utvikling i barnetall som grunnlag for framtidig barnehagebehov.

Administrasjon

Lier har lave kostnader til administrasjonslokaler.

Skole

Lier kommune har flere kvadratmeter skoleareal pr innbygger enn landsgjennomsnittet (2,25). Også justert for samlet demografi og behovet i kommunen, som er på 107 prosent av landsgjennomsnittet, bør arealet være tilstrekkelig. Befolkningsveksten i de ulike skolekretsene spiller en rolle for kapasitetsvurderingen. Utviklingen i områder som Høvik, Lier sykehus, Gullaug og Lierstranda vil påvirke investeringsbehovet.

Det gjennomføres nå en skolebehovsanalyse. Sammenhengen mellom investeringer i nye skolebygg og kostnader til undervisning vurderes i skolebehovsplanen. I figuren over er det lagt inn investeringer til en ny skole i 2025. I arbeidet med skolebehovsanalysen kommer det fram at behovet for investering er størst ved Lierbyen skole. Dette må ivaretas i fireårsperioden. I tillegg kommer to nye klasserom ved Høvik skole. Dette ligger i opsjonen i avtale om modulbygg Høvik skole. Generelt er det kostnadseffektivt mht. areal, å utvide skoler med klasserom opp til kapasitetsbegrensninger for gymsaler og øvrige spesialrom.

Vei, vann og avløp

Det er vedtatt hovedplaner for vann og avløp frem til 2026. Hovedplan vei, strategisk del, ble vedtatt i desember 2016. Det foreligger utkast til tiltaksdel med forslag til investeringsnivå, som er ventet til politisk behandling i 2018.

Utvikling i lånegjelden, rente- og avdragsutgifter

Investeringer

Det er planlagt investeringer, eksklusiv vann og avløp, på 584 millioner kr i handlingsprogramperioden. For vann og avløp er det planlagt investeringer på ca. 237 millioner kr i perioden. Tidligere vedtatte investeringer som ikke er gjennomført, kommer i tillegg.

Lånegjelden

Det budsjetteres med økning i netto lånegjeld og gjeldsgrad. Det er vekst både innen selvkostområdene vann og avløp, og øvrige investeringer. Som en konsekvens av forsinket gjennomføring av prosjekter, har kommunen over flere år akkumulert ubrukte lånemidler. Denne praksisen har vært gunstig på grunn av høye innskuddsrenter. Praksisen har også ført til høye budsjetterte avdrag fra det andre året av økonomiplanen. I 2017 er det ikke gjort låneopptak ettersom denne praksisen har blitt mindre gunstig. Nivået vi kom opp på i ubrukte lånemidler ble dessuten kritisert av revisor. Det budsjetteres med låneopptak vedtatt i 2017 gjennomføres i kombinasjon med nye låneopptak for 2018. I praksis vil låneopptakene balanseres mot behovet, slik som i 2017. Dette er en tilfredsstillende løsning for revisor.

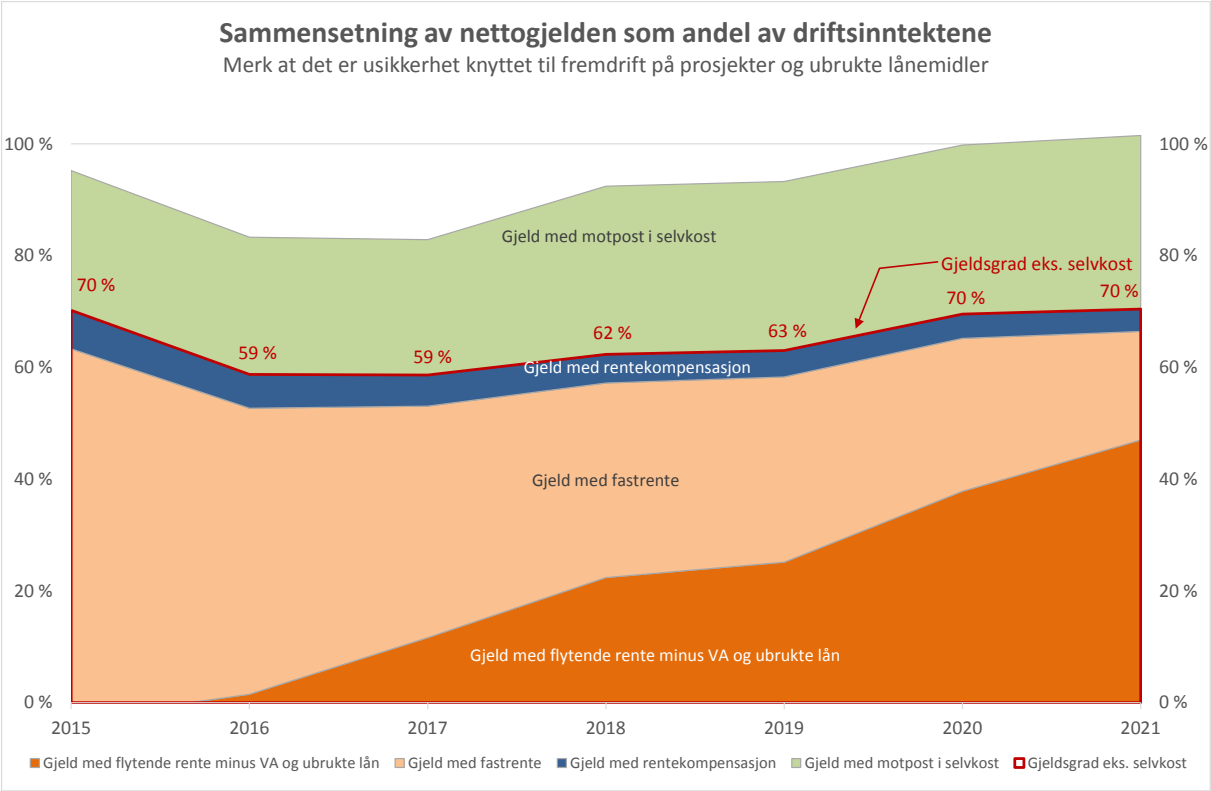

Netto lånegjeld budsjetteres ut fra hvordan vi tror ubrukte lånemidler vil utvikle seg. I figuren over er ubrukte lånemidler trappet ned til 50 millioner i perioden. Kommunen forskutterte tilskuddet til Fosshagen trinn 1, mens vi i 2016 og 2017 har lavere gjeldsgrad etter utbetalingen av dette tilskuddet. Pr. 31. oktober 2017 har ikke kommunen tatt opp nye lån. Det forutsettes at vedtatt låneopptak for 2017 gjennomføres i 2018. På grunn av omlegging til minimumsavdrag blir fremdriften på investeringsprosjekter mer avgjørende. Dersom gjennomføringen i 2018 blir mindre enn forutsatt, kan det gi lavere finanskostnader i 2019. Det vil være en fordel å holde investeringer utenom selvkostområdet nede. Alternativt må kommunen ved behov for ytterligere investeringer, se på mulighetene for å redusere driftskostnader.

For finanskostnader knyttet til selvkost, kan kommunen overføre en del av finanskostnadene på brukerne. I dag er renten og kupongrenten lav. Dersom renten går opp, må man være forberedt på at gebyrinntektene også kan gå noe mer opp enn normal prisvekst.

Tall i mill kr.	2017	2018	2019	2020	2021	Totalt
Gjeld pr. 01.01		1 801 668	1 980 653	2 006 264	2 082 830	
Opptak av lån*		240 760	93 419	145 099	159 998	639 276
Avdrag		61 775	67 808	68 533	71 025	269 141
Ny lånegjeld	1 801 668	1 980 653	2 006 264	2 082 830	2 171 803	121 %
Endring i lån		9,9 %	1,3 %	3,8 %	4,3 %	

* Opptak av lån for 2017 er forskjøvet til 2018. Opptaket i 2018 utgjør 144 mill. fra bevilgede prosjekter i 2017 og 97 mill. kr nye prosjekter 2018.

Lånegjelden øker i perioden med 281 millioner kr, tilsvarende 15 prosent, fra 2017.

Finanskostnader og finansiell risiko

Å begrense finansiell risiko handler overordnet om å unngå en situasjon der kommunen ikke klarer å håndtere sine løpende forpliktelser. Det vil si at det ikke bare er større finanskostnader som gir risiko, men også evnen til å bære dem. De viktigste faktorene i vurderingen av risiko for en finansiell stressituasjon er:

- Nettogjeldens størrelse, dvs. gjeldsgraden.
- Andelen gjeld indirekte sikret, blant annet pga. kobling til selvkostområder mm.
- Rentesikringer på kort og lang sikt
- Disposisjonsfond
- Ubrukte lånemidler
- Behov for investeringer frem i tid. Gjerne også mer enn fire år frem
- Avdragsnivå, dvs. evt. margin over minimumsavdrag.
- Budsjettert netto driftsresultat
- Budsjetoppnåelse (økonomistyring og realistisk budsjettering)
- Kommunale garantier

Renter og avdrag

De samlede finanskostnadene er betydelige for kommunen. Kommunen nyter godt av at det frem til i dag er betalt mer enn minimumsavdrag. Denne praksisen har blitt krevende og avvikles fra 2018. Lier har fortsatt noen rentesikringer der renten ligger vesentlig over dagens flytende rente. Det budsjetteres med flytende rente fra rentebanen, når disse fastrentene går ut.

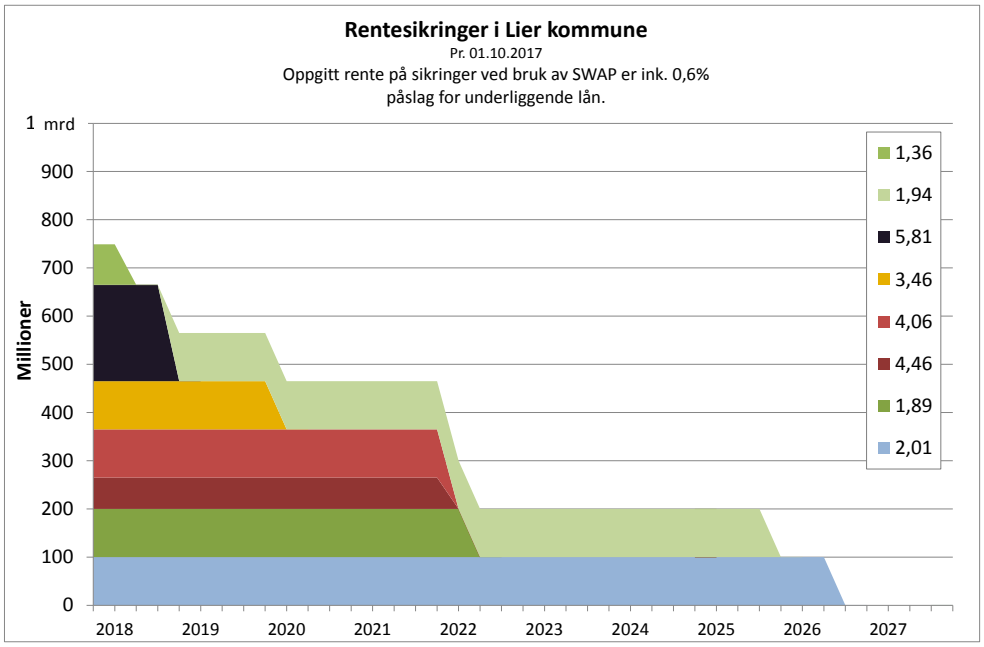

Lier kommune har på kort sikt en relativt høy sikringsgrad. Som figuren over viser, er minst 465 millioner kr sikret i fireårsperioden, mens kun 200 millioner er sikret etter 2022.

<u>Konsekvenser av 1 prosent høyere rente</u>
Konsekvensen av 1 prosent høyere rente i 2018 er cirka 13,5 mill. kr.

Oversikt over investeringsprosjektene som ligger til grunn for rådmannens beslutningsgrunnlag.

Investeringsprosjekter (uten selvkostområdet)

Røde tall er nye innspill. Grønne tall er endringer/flyttinger.

Tall i 1000 kr.

nr.	Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
	Skolebygg								
1	8506 Egge skole. Ventilasjonsanlegg	avsl.	*20 635*	*4 000*	16 635	1 245	7 695	7 695	
2	8517 Gullaug skole - Utendørs treningsparker	avsl.	*1 117*	741	376	376			
3	8520 Heia skole. D-fløy. Oppgradere fasade m/vinduer	avsl.	*3 155*		3 155		3 155		
4	8524 Oddevall skole - energitiltak isolere vinduer nyfløya	avsl.	*3 078*		3 078			3 078	
5	8525 Gullaug skole - utskiftning av vinduer	avsl.	*3 078*		3 078			3 078	
6	8497 Sylling barneskole - oppgradere ventilasjon	avsl.	*4 073*	1 200	2 873		2 873		
7	8526 Oddevall skole - Ny lekepark	avsl.	*1 317*	650	667	667			
8	xxxx Tranby skole - skolekjøkken	avsl.	*4 000*		4 000	4 000			
9	xxxx Lierbyen skole - skolekjøkken	avsl.	*2 600*		2 600	2 600			
	Sykehjem								
10	9450 Utstyr institusjonskjøkken	løp.			968	242	242	242	242
11	9547 Liertun- Oppgradering generell	avsl.	*10 769*	7 088	3 681			3 681	
12	9550 Fosshagen fase 2	avsl.	*166 000*	26 000	140 000		50 000	50 000	
13	9550 - økning							40 000	
14	9551 Fosshagen fase 3	avsl.	*100 000*		100 000				100 000
	Diverse Omsorg/velferd								
15	xxxx Nytt signalanlegg på Liertun	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
16	xxxx Flytting av hjemmetjenesten	avsl.	*15 000*		15 000	15 000			
	Idrett/friluftsliv								
17	8410 Kommunedelplan idrett/friluftsliv	løp.			4 460	1 115	1 115	1 115	1 115
18	5356 Maskininvesteringer (byttet prosjektnr fra 8511 til 5356)	løp.			3 364	841	841	841	841
19	8512 Sikring av tunnel på turvei	avsl.	*2 502*	*820*	1 682	841	841		
20	9495 Oppgradering/videreutvikling friområder/turstier	løp.			2 188	547	547	547	547
21	xxxx Ny utfartsparkeringsplass ved Eiksetra	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
	Kultur								
22	8437 Kulturinvesteringer	løp.			2 356	589	589	589	589
23	8523 Meråpent bibliotek (tranby og lierbyen) Utskifting reoler	avsl.	*1 016*	*555*	461	461			
24	xxxx Fast investering til IKT/digitale løsninger	løp.			600	150	150	150	150
25	xxxx Mer miljøvennlig Kunstgressbanedrift	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
26	xxxx Opprusting av uteanlegg ved skoler mm	løp.			4 500	0	1 500	1 500	1 500
	Kirke/gravlunder								
27	8409 Kirkeinvesteringer	løp.			13 460	3 365	3 365	3 365	3 365
28	8438 Kirkegårder	løp.			3 788	947	947	947	947
	Kart og oppmåling								
29	9520 Kartverk	løp.			2 336	584	584	584	584
30	9522 Utstyr planseksjon	løp.			444	111	111	111	111
	IKT-tjenester								
31	8200 IKT handlingsplanen	løp.			22 972	5 743	5 743	5 743	5 743
32	xxxx 1:1 dekning digitale enheter skole	avsl.	*2 600*		2 600	2 600			
	Bygg felles								
33	9303 Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan	løp.			66 872	14 468	17 468	17 468	17 468
34	9555 Bygg og eiendomsutredninger	løp.			4 104	1 026	1 026	1 026	1 026
	Administrasjonslokaler								
	Annet								
35	xxxx Storsalamander Lahelldammen	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
36	9951 Boligpolitiske virkemidler	løp.			22 000	5 500	5 500	5 500	5 500
37	9953 Sikkerhetsavsetning (kommunen er selvasurandør)	løp.			4 100	1 025	1 025	1 025	1 025
38	8004 Egenkapital KLP	løp.			12 264	3 066	3 066	3 066	3 066

	Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
	Viva - Vei								
39	9253 Faste dekker. Løpende investering	løp	*6 720*		6 720	1 680	1 680	1 680	1 680
40	9290 Veg og gatelys	løp	*2 240*		2 240	560	560	560	560
41	9309 Utbedring S.Eggevei og Baneveien	avsl	*12 960*	*7 560*	5 400	1 350	1 350	1 350	1 350
42	9319 Opprydding i forhold til grenser	avsl	*1 280*	*630*	650		650		
43	9508 Sanering Nøste - oppgradering av vei	avsl	*4 250*	*1 850*	2 400		1 000	1 400	
44	9511 Utbedring av bruer ihht rapport av desember 2012	avsl	*8 490*	*4 090*	4 400	1 030	1 030	1 030	1 030
45	9511 - oppjustering					70	70	70	70
46	9527 Eikseterveien mellom Vestsideveien og Sognaveien	avsl	*5 000*	*3 750*	1 250	1 250			
47	9528 Oppgradering Grøttegata	avsl	*6 000*		6 000	3 000	3 000		
48	9529 Årkvislaveien oppgradering	avsl	*15 000*	*3 000*	12 000	1 000	1 000	1 000	
49	9529 - økning					2 000	8 000	-1 000	
50	9531 Sanering Engersand, oppgradering vei	avsl	*4 000*	*3 000*	1 000	1 000			
51	9537 Fagerliåsen, renovering av veier i boligfelt	avsl	*4 000*		4 000		4 000		
52	9538 Gullaugkleiva mellom Kovestadveien og Røyken grense	avsl	*4 500*		4 500		4 500		
53	9273 Mindre anlegg vei	løp	*4 800*		4 800	1 120	1 120	1 120	1 120
54	9273 - oppjustering					80	80	80	80
55	9254 Trafikksikkerhetstiltak. Årlig bevilgning	løp	*20 000*		20 000	4 940	4 940	4 940	4 940
56	9254 - oppjustering					60	60	60	60
57	9394 Oppgradering av bekkeinntak og stikkrenner	løp	*2 000*		2 000	500	500	500	500
58	xxxx Veilysoppgradering	avsl	*17 000*		17 000	2 000	5 000	5 000	5 000
59	xxxx Eikseterveien, fortau Sognaveien - Sønderhellene	avsl	*10 000*		10 000	5 000	5 000		
60	xxxx Overvannshåndtering Linneslia	avsl	*2 000*		2 000	1 000	1 000		
61	xxxx Hovedplan overvann	avsl	*1 000*		1 000	1 000			
62	xxxx Veiplanlegging i forbindelse med Fjordbyen	avsl	*500*		500	500			

Finansiering av investeringer (uten selvkostområdene)

	Prosjekt	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
	Totalt investeringer uten selvkostområdene	**584 522**	**102 249**	**152 923**	**169 141**	**160 209**
63	9997 Mva inntekt	-105 782	-17 669	-27 804	-31 048	-29 261
64	9997 KS vedtak - Salg virksomheter (forskyvning)	-30 000			-30 000	
65	9997 Bruk av lån	-249 540	-54 580	-35 919	-88 093	-70 948
66	9997 over/underskudd avsluttede prosjekter, sum prognoser	-10 000	-10 000			
67	9997 investeringstilskudd heldøgns omsorg, bolig eller institusjon	-119 200		-69 200		-50 000
68	9997 Overføring fra drift	-70 000	-20 000	-20 000	-20 000	-10 000
	Totalt	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Det legges opp til å ta opp formidlingslån på 80 millioner kr for å følge opp intensjonene i Boligsosial handlingsplan og Leie til eie-prosjektet.

Investeringsprosjekter selvkostområdet

	Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
	VIVA - VA								
69	9000 Generell ledningsfornyelse - vann	løp	*10 000*		10 000	2 500	2 500	2 500	2 500
70	9100 Generell ledningsfornyelse og tilknytning av nye abonnenter	løp	*22 000*		22 000	5 500	5 500	5 500	5 500
71	9747 Sanering Engersand	avsl	*35 000*	*24 000*	11 000		6 000		
72	9747 - tillegg						5 000		
73	9755 Sanering Hårbergbakken	avsl	*5 000*		5 000	3 000	2 000		
74	9756 Utbedring av pumpestasjoner	avsl	*2 000*		2 000		2 000		
75	9748 Skolejordet / Vivelstad	avsl	*4 000*		4 000		4 000		
76	9757 Sjåstad - Delekant	avsl	*15 000*		15 000	4 500	8 000	2 500	
77	9758 Poverudbyen	avsl	*22 000*		22 000	4 000		18 000	
78	9759 Separering Heggtoppen	avsl	*1 000*		1 000			1 000	
79	9762 Utrede kapasitet og tilstand på pumpestasjoner	avsl	*500*		500	500			
80	9765 Oppdatering av kartverk	avsl	*2 000*	*500*	1 500	500	500	500	
81	9769 Sanering Egge skole - Askveien	avsl	*500*		500			500	
82	9771 Hallingstad - Larsehagan. Fornyelse i samarbeid med GVV	avsl	*8 000*		8 000			8 000	
83	9772 Sanering høydebasseng Lier sykehus	avsl	*2 000*		2 000	2 000			
84	9773 Tilknytning av abonnenter ved Gullaugkleiva	avsl	*1 000*		1 000			1 000	
85	9774 Tilbakestrømming av forurensende stoffer.	avsl	*500*		500	500			
86	9775 Infrastrukturplan vann og avløp Fjordbyen	avsl	*8 500*	*500*	8 000	1 000	1 000	1 000	1 000
87	9775 tillegg					1 000	1 000	1 000	1 000
88	9778 GVD-administrasjonstilskudd	løp	*2 000*		2 000	500	500	500	500
89	9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl	*68 230*	*20 230*	48 000		15 000	15 000	18 000
90	9779 Rundkjøringsprosjektet Kjellstad	avsl	*2 500*		2 500	2 500			
91	9781 Vannforsyning til nytt sykehus	avsl	*0*		0	0			
92	xxxx Sanering Heggtoppen - E18	avsl	*500*		500				500
93	xxxx Sanering Haskoll	avsl	*1 000*		1 000				1 000
94	xxxx Prosjekter definert i sanerings- og utbyggingsplannen	løp	*50 000*		50 000				50 000
95	xxxx Fjernavleste vannmålere	avsl	*5 000*		5 000	5 000			
96	xxxx Overvann Sjåstad	avsl	*11 000*		11 000	8 000	3 000		
97	xxxx Skallsikring - nytt nøkkelsystem	avsl	*1 700*		1 700	200	1 500		
98	xxxx Digitalisering av rørleggerarkiv	avsl	*1 000*		1 000	1 000			
	Totalt selvkost				**236 700**	**42 200**	**57 500**	**57 000**	**80 000**
99	9997 Bruk av lån				-236 700	-42 200	-57 500	-57 000	-80 000
	Totalt selvkost				**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Totalt opptak av lån

Prosjekt	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
Lån investering	-249 540	-54 580	-35 919	-88 093	-70 948
Lån VA	-236 700	-42 200	-57 500	-57 000	-80 000
Totalt låneopptak	**-486 240**	**-96 780**	**-93 419**	**-145 093**	**-150 948**

Forklaring:

1. En rapport fra Rambøll viser at Egge og Oddevall skole ikke har tilfredsstillende ventilasjonsanlegg. På Egge skole er tilbyggets skjebne uviss, så denne tas ikke med i første omgang. Fra 2018 er det lagt inn midler til oppgradering av tilbygget, herunder også ny ventilasjon, samt generell rehabilitering. Arbeidet vil også omfatte oppgradering av branncellebegrensede vegger i den gamle skoledelen.
2. Etablering av utendørs treningspark ved Gullaug skole. Parken skal tilby trening med ulik vanskelighetsgrad. Parken vil også være et tilbud utenom skoletid.
3. Oppgradere fasade m/vinduer i D-fløy Heia skole.
4. Energitiltak som omfatter oppgradering av fasader i «ny-fløya», med utskifting av vinduer, etterisolere vindusfelt og vegger, samt ny fasadekledning.
5. Energi- og støytiltak som omfatter utskifting av vinduer / vindusfelt og terrassedører. Gjelder blant annet «gamle-skolen».
6. Oppgradering av ventilasjonsanlegg i gamle skolen (barneskolen). Arbeidene omfatter også at eksisterende himlinger tas ned (asbestsanering), og oppgradering av branncellebegrensende vegger.

7. Ny lekepark, apparater, grunnarbeid og støtflater.
8. På grunn av funksjon og tilstand oppgraderes to skolekjøkken. Inkluderer betydelige funksjonstilpasninger.
9. På grunn av funksjon og tilstand oppgraderes skolekjøkken, personalkjøkken og kantinekjøkken.
10. Løpende bevilgning til utstyr, institusjonskjøkken videreføres som i tidligere handlingsprogram.
11. Liertun - generell oppgradering.
12. Flytting av sykehjemsdel fra Liertun til nybygg på Fosshagen.
13. Endret kostnadsoverslag Fosshagen fase 2. Ny kvadratmeterpris grunnet endret entreprisemarked og prosjektet er økt ift. areal. Forprosjekt forventes politisk behandlet tidlig 2018.
14. Utvikling «vaskeritomta».
15. Det gamle signalanlegget ved Liertun er utdatert og ikke lenger mulig å vedlikeholde til et forsvarlig nivå. Det er behov for nytt anlegg.
16. Flytting av hjemmetjenesten grunnet at nåværende lokaler er uforsvarlige. Beløpet er et estimat. Forstudie er under utarbeiding.
17. Løpende bevilgning til Kommunedelplan idrett/friluftsliv videreføres som i tidligere økonomiplaner
18. Løpende ramme for maskininvesteringer Park og Idrett videreføres.
19. Tunnelen på gamle Drammensbanen mellom Gullaugkleiva og Haga/Røyken, må sikres mot at steiner raser fra taket. Undersøkelser ble foretatt på forsommeren 2014, og disse beregnet sikringsarbeidet til å kunne koste 1,7-2,3 mill. Det kan tenkes noe eksterne tilskuddsmidler til tiltaket, men nivået er usikkert.
20. Løpende investering til oppgraderinger og videreutvikling av friområder og turstier videreføres.
21. Prosjektet er knyttet til oppfølging av vedtatt reguleringsplan for Eiksetraområdet. Investeringen omfatter erverv av areal og opparbeidelse av parkeringsplass og snuplass for buss. Vi har et foreløpig estimat på en samlet kostnad på kr 1,5 mill for dette prosjektet som ønskes realisert i 2018.
22. Løpende bevilgning til kulturinvesteringer videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
23. Meråpent bibliotek (Tranby og Lierbyen) og utskifting reoler Lierbyen. Meråpent bibliotek gjør at publikum kan benytte biblioteket også når det ikke er bemanning. Dette betinger bl.a. elektronisk adgangskontroll, videoovervåking, sikring av kontorer/skrankeområder og utlånsautomater.
24. Biblioteket har i noen omganger fått investeringsmidler til å etablere automatisk utlån og innlevering, og til å etablere meråpent bibliotek. Utfordringen nå er å vedlikeholde og videreutvikle disse løsningene og tilbudene. Biblioteket har i dag 3 utlånsautomater, flere infoskjermer, interaktivt gulv og 3D-skriver. Vi har også ca 25 PC'er for publi-kum og ansatte. Alt dette er utstyr som slites, må oppdateres og fornyes, og som der-for regelmessig må skiftes ut. F.o.m. 2018 skal vi drive 2 avdelinger «meråpent» ved hjelp av digitale løsninger som også krever regelmessig oppdatering. Alt dette er utstyr som inngår i normal drift av etablerte løsninger på biblioteket, og som derfor ikke na-turlig hører hjemme i IKT handlingsplan. Aktiv bruk av bibliotekene medfører også sli-tasje på innredningen og behov for jevnlige utskiftinger og oppgraderinger av møbler og bibliotekteknisk inventar.
25. "Det er et mål å redusere avrenning og avfall og kunne gjenbruke mest mulig av gummigranulatet ved kunstgressbanene våre. Da trenges tilretteleggingstiltak i form av asfalterte lagerplasser ved baner der slike ikke finnes. Vi har fått inn prisestimater fra flere entreprenører som tilsier at dette vil koste oss ca kr 1,5 mill inkl. mva. som en engangsbevilgning. Det forventes tydeligere krav om mer miljøvennlig driftstilrettelegging nye baner, og dette vil da bli innarbeidet i investeringsrammene. "
26. "Kultur og fritid har ansvar for og ressurser til det daglige, enkle drifts- og vedlike-holdsarbeidet på lekeplassutstyr ved skoler og barnehager. Når det blir behov for større oppgraderinger eller utskiftninger så har dette krevet innspill og særfinansiering enten knyttet

til den enkelte skole eller via Anlegg og eiendom/Lier eiendomsselskap. Det savnes en samlet plan for slike prioriteringer. En slik plan kan Kultur og fritid påta seg å koordinere hvis vi sikres noe ressurser til planlegging og gjennomføring av tiltak jfr. pkt. c. Ressursramme til investeringer må i så fall settes opp for dette, f.eks. kr 1-1,5 mill. årlig. En samlet plan og faste rammer vil kunne gi forutsigbarhet, sikre helhet-lige vurderinger og være praktisk og økonomisk bedre enn dagens mer opp-stykkede løsning. "

27. Løpende bevilgning til Kirkeinvesteringer videreføres som i tidligere handlingsprogram.
28. Løpende bevilgning til Kirkegårder videreføres som i tidligere handlingsprogram.
29. Løpende bevilgning til kartverk videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
30. Løpende bevilgning til utstyr, planseksjonen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
31. Løpende bevilgning til IKT handlingsplanen videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram.
32. Det gjøres et løft i lierskolen for å innfri et ønske om at alle elever har hver sin pc/nettbrett. Det kjøpes inn nettbrett til elever i 1.-7.trinn, og pc til elever i 8. – 10.trinn. I oppstartsåret, høst 2018, vil det være et behov om å dekke 50% av elevene på barnetrinn og ca.30 % av elevene på u-trinn. Dette vil ha en netto kostnad på 2,6 mill. kr. Fra og med 2019 vil årlig netto kostnad være på 1 mill. kr, som tas fra driftsbudsjettet.
33. Dette er midler til akutte/uforutsette hendelser og mindre investeringstiltak som ikke er satt opp som egne poster i investeringstabellen. I henhold til tilstandsanalyse bygg ble det vedtatt i Formannskapets sak 9/2011 at Rådmannen fremmer plan for tilstrekkelig systematisk vedlikehold av kommunens bygningsmasse, samt å ta inn det rapporterte vedlikeholds-etterslepet og hindre en økning. De foreslåtte bevilgningene gjenspeiler prosjekter beskrevet i tilstandsrapporten. Det anbefales at prosjekt 9303 reduseres med kr 3,0 mill. i 2018. Dette begrunnes med at forprosjektene for kjøkkenrehabilitering ved Tranby og Lierbyen skole viser kostnader som bør dekkes i egne HP-prosjekter.
34. Kostnader forbundet med utredninger, mulighetsstudier og bistand direkte til Lier kommune. Kostnadene er spesielt forbundet med prosjekter i tidligfase og nødvendige arbeider før endelig prosjektetablering og bevilgning er på plass.(Jf boligsosial handlingsplan, flyktningmottak, kartlegging for bruksendringer etc). Kostnadene er stipulert og vil avhenge av aktivitetsnivå på plannivå. Når de store prosjektene nå går mot ferdigstillelse vil aktiviteten gå gradvis over på utredning av forskjellige muligheter for framtida, uten at disse mulighetene vil være definert som bevilgede entydige prosjekter.
35. Forprosjekt tiltak for storsalamander i Lahelldammen.
36. Investeringsramme til kjøp, eller bygging av boliger som ledd i gjennomføringen av boligpolitisk strategi.
37. I forbindelse med at kommunen er selvassurandør (dvs. helt eller delvis vil bære risikoen for tap eller skade) på noen områder og ved spesielle uforutsette hendelser, er det fra tid til annen behov for en ressurspott da kostnadene gjerne er av en viss størrelse som det kan være utfordrende å finne midler til når de oppstår.
38. Egenkapitalinnskudd til KLP. Eierkommunene skyter årlig inn et egenkapitaltilskudd. Innskuddet kan ikke lånefinansieres og må dekkes med overføring fra driftsbudsjettet.
39. Løpende bevilgning til faste dekker videreføres som i forrige handlingsprogram. Midlene benyttes til veier som trenger forsterkning i tillegg til asfaltering. Ren reasfaltering finansieres av vedlikeholdsmidler.
40. Veilysinstallasjonene i kommunen er ikke kartlagt. Viva IKS ønsker å benytte noe midler for kartlegging og dokumentasjon (FDV-system). Dette er viktig for å vite hva man har ansvaret for og prioritere riktig. Det er også viktig i forhold til et kommende krav om måling av anlegg.
41. Bevilgningen til utbedring av Søndre Eggevei og Baneveien videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
42. I 2012 ble det gjennomført en matrikulering av umatrikulert offentlig veigrunn etter statlig krav. Under disse arbeidene kom det fram at mye av den kommunale veigrunnen ligger på private eiere. Spesielt i gamle utbyggingsområder ligger det små og større parseller på tidligere eiere. Dette er et viktig arbeid som bl.a. vil lette hverdagen ved drifting av veinettet når kommunen selv er eier. Investering forskyves fra 2017 til 2018.

43. Det skal gjennomføres en va-sanering i området mot Drammen kommune. Forprosjekt er gjennomført og tilsier et merbehov for å ivareta veioppgraderinger i området. Det må vises til vedtak i Miljøutvalget av august 2017.
44. En rapport fra desember 2012 viser et utbedringsbehov på 10 mill. kr for de kommende år. En årlig bevilgning til bruutbedringer videreføres. Broer er ikke med ved beregningen av investeringsbehovet i Hovedplan vei. Det er derfor satt opp som egen post.
45. Prisjustering
46. Dette er et trafikksikkerhetstiltak og er oppført i prioriteringslista. Første del av anlegget er gjennomført. Resterende strekning er prosjektert. Grunneieravtaler pågår. Tiltaket er nyanlegg og inngår ikke i Hovedplan vei.
47. Oppgradering av Grøttegata. I forbindelse med utbyggingsavtale Gjellebekkveien ble det "lånt" 3,0 mill kr, j.fr. 1. tertialrapport 2017. Det "lånte" beløpet skal oppfinansieres igjen i handlingsprogrammet. Dette beløpet er lagt inn i 2018. Det er gjennomført et forprosjekt med kostnadsoverslag. Kostnadsoverslaget tilsier en utbedringskostnad på 7 mill kr.
48. Årkvislaveien har hatt stor slitasje og trenger opprusting. Det er økende trafikk på veien gjennom hele året.
49. Det er gjennomført et forprosjekt med kostnadsoverslag. Kostnadsoverslaget tilsier en utbedringskostnad på 10 mill kr for hele veistrekningen fra Nøsteveien til parkerinsplass. Nytt fortau på strekningen fra Nøsteveien til krysset med Vivelstadveien er kostnadsberegnet til 5 mill kr.
50. Dette er midler til utbedring av den delen av veien som ikke kan belastes VA prosjektet. Veiarbeider vil komme til utførelse først i 2018 og forskyves.
51. Veier og fortau i boligfeltet er nedslitt. Det har ikke blitt foretatt oppgraderinger / asfaltering i noe grad siden feltet var nytt. Det er mange graveskader, ødelagte fortau og mangelfull drenering. Det er ønskelig å bedre dreneringen, reetablere fortau, reasfaltere og fornye belysning. Prosjektet bør legges inn i tiltaksplanen i Hovedplan vei.
52. Veien har dårlig bæreevne over en strekning på 800 m. Det må lages ny drenering og delvis masseutskiftes. Prosjektet bør legges inn i tiltaksplanen i Hovedplan vei.
53. Løpende bevilgning til Mindre anlegg vei, videreføres som vedtatt i tidligere Handlingsprogram.
54. Prisjustering
55. Løpende bevilgning til trafikksikkerhetstiltak. Midler blir bl.a benyttet til egenandel til tiltak som kommunen søker fylkeskommunen om støtte til, prosjektering av tiltak (krav om prosjektering for å søke om midler) for innspill til tiltak og innføring av "Trafikksikker kommune".
56. Prisjustering
57. Det er generelt behov for oppgradering av bekkeinntak og stikkrenner. Ekstremnedbør opptrer stadig hyppigere og det er store variasjoner på hvor det rammer (også internt i kommunen). Midlene er tenkt til forebyggende arbeid.
58. Det er utført en kartlegging og det er lagt opp en plan for å oppgradere veilyset i løpet av en 5 årsperiode. I planen blir det anbefalt å gjennomføre oppgraderingen områdevis. Oppgraderingen vil gjelde armaturer, stolper, kabler, måling av forbruk, etc. Beløpet som er ført opp for 2018 er tilbakeføring av "lånt" beløp, j.fr. 1. tertialrapport 2017.
59. Dette er andre etappe av fortausprosjektet i Eikseterveien. Prosjektet inbefatter noe omlegging av veien og ny bru. Tiltaket skal samordnes med omlegging av vannledningen til Glitrevannverket. Tiltaket er satt som eget prosjekt da dette ikke inngår i Hovedplan vei.
60. Den gamle inntaksdammen for skapertjernledningen skal fjernes og Glitrevannverket skal legge ned en vannledning. Vannledningen overtas av Lier kommune for bortledning av deler av bekken. Dette vil redusere risikoen for flomskader i nedenforliggende boligområde. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt med Glitrevannverket.
61. I hht den reviderte Forvaltningsavtalen er det presisert at Viva er tillagt ansvar for flom og overvann. Viva IKS skal utarbeide, oppdatere og følge opp kommunens planverk for flom og overvannshåndtering. Kostnader til overvannsplan er fordelt ut fra fordelingsnøkkel mellom de tre eierkommunene.
62. Det er satt større trykk på arbeidet med Fjordbyen. Viva må følge Lier kommunes framdrift.

63. Investeringsprosjektene (utenom selvkostområdene vann og avløp) budsjetteres inkl. merverdiavgift. Refusjon for merverdiavgift for prosjektene benyttes til å finansiere prosjektene og redusere låneopptak.
64. I HP 2014-2017 ble det lagt inn en forventning om salg av eiendommer tilsvarende 25 mill. kr på bakgrunn av tidligere vedtak. Lier kommune bygger for å erstatte bygg som benyttes i dag og dette vil frigjøre disse byggene for fremtidig salg. Hvilke bygg som blir salgbare er foreløpig ikke fastsatt.
65. Planlagt låneopptak.
66. Basert på gjennomgang av prosjekter som skal avsluttes, er det prognostisert et underforbruk på om lag 50 mill. kr.
67. Statstilskudd for Fosshagen kommende investeringer.
68. Overføringer fra driftsregnskapet, egenfinansiering av investeringer.
69. Løpende bevilgning til mindre anlegg vann videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram
70. Løpende bevilgning til mindre anlegg avløp videreføres som vedtatt i tidligere handlingsprogram. I tillegg er det lagt inn en sum for tilknytning av nye abonnenter. Dette er typisk eiendommer som i dag har separatanlegg.
71. Det er inngått en utbyggingsavtale mellom Ticon og Lier kommune. Denne avtgalen tilsier at Lier kommune skal stå for utbyggingen av den søndre delen av området samtidig med saneringen av den eksisterende bebyggelsen. Ved behandlingen av HP 2015 - 2018 ble bevilgningene til prosjektet forskjøvet.
72. Fjernavleste vannmålere ble vedtatt i 1. tertialrapport 2017. 5,0 mill kr ble omdisponert fra Engersandprosjektet. Investeringstakten vil bli lavere enn tidligere antatt og forskyves.
73. Kostnad inkluderer vannforsyning. Kostnadene er antatt fordelt likt mellom vann og avløp. Tiltaket er vurdert i ny hovedplan va.
74. Flere pumpestasjoner trenger oppgradering. Tiltaket er vurdert i ny hovedplan va
75. Tiltaket er vurdert i forbindelse med ny hovedplan va.
76. Sammenkobling av forsyningsområdene Glitre og Holsfjorden. Inkl. trykkøkningsstasjon og høydebasseng. Omfatter også noe avløp.
77. Området har dårlige avløpsløsninger. Prosjektering framskyndes til 2018.
78. Separering av 175 m AF i Kirkeveien. Kostnad omfatter også utskiftning av 330 m VL i Kirkeveien og Heggtoppen. Ses på i sanerings- og utbyggingsplan.
79. Tilstandsanalyse av pumpestasjoner. Bevilgning for gjennomføring ligger i prosjektet "Utbedring av pumpestasjoner".
80. Ledningskartverket har behov for oppdatering. Kartverket er svært viktig i forhold til drifting av va-nettet og i forhold til prosjektering. Som eier av va-installasjoner må vi ha riktige data.
81. Ca 750 m vannledning i grått støpejern må fornyes. Vurdering av kostnad i sanerings- og utbyggingsplan.
82. Kommunal ledning ligger i samme grøft som GVV-ledningen som skal fornyes. Kostnad inkluderer også avløp. Antatt 1,2 km. Usikkert når GVVs arbeider skal gjennomføres.
83. Tiltaket omfatter sanering av høydebasseng for å erstatte dette med reduksjonsventil. Forutsatt fornyelse av 1,6 km vannledning. Avløp inkludert på ca. 600 m. Antatt 1 mill til reduksjonskum.
84. Prosjektering for tilknytning av nye abonnenter.
85. Kartlegge potensielle kilder til tilbakestrømning av forurensende stoffer. Plan for oppføling av bedrifter.
86. Planlegging av vann og avløp for Fjordbyen.
87. Det er satt større trykk på arbeidet med Fjordbyen. Viva må følge Lier kommunes framdrift.
88. Årlig administrasjonstilskudd til Godt Vann Drammensregionen
89. Bevilgningen til sanering av området Nøste-Drammen. Bevilgning forskyves i forhold til HP 2016 - 2019. Første bevilgning ble gitt i 2015. Jfr. vedtak i Miljøutvalget i september 2017.
90. Fornying vann og avløp ifm oppgradering av gangveier og rundkjøringer. Foreslått bevilgning er beregnet til prosjektering. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt med utbygger av området.

91. Med byggingen av nytt sykehus vil det trolig være behov for omlegging av vann- og avløpsledninger. Ses på i sanerings- og utbyggingsplan. Foreslått bevilgning er beregnet ti prosjektering.
92. 1,35 km vannledning med blyskjøter må fornyes. Detaljering og vurdering av kostnad gjøres i sanerings- og utbyggingsplanen.
93. Forutsatt 1,3 km ledningsnett. Omfatter både vann og avløp. Detaljering og vurdering av kostnader gjøres i sanerings- og utbyggingsplanen.
94. Samlepott definert i sanerings- og utbyggingsplanen. Gjelder både vann og avløp.
95. Prosjektet ble vedtatt i 1. tertialrapport 2017. 5,0 mill kr ble omdisponert fra Engersandprosjektet for oppstart.
96. For å få god effekt og en god avgrensning har omfanget blitt utvidet. Flere eldre ledninger blir byttet ut enn først anslått. Omfanget har også blitt utvidet for å tilpasse utbygginger i området.
97. Vannforsynings- og avløpsanlegg er underlagt strenge krav til sikkerhet. I den nye Drikkevannsforskriften er det stilt tydelige krav om skallsikring. Direktoratet for sivilt beredskap har definert VA-anlegg som viktig infrastruktur for samfunnet. Våre nøkkelsystemer er +/- 40 år og er overmodent for utskifting. Det er mange nøkler på avveie. I 2018 gjennomføres den mest nødvendige utskiftingen, samt en utredning for de resterende arbeidene.
98. Tiltaket anbefales for å forenkle arbeidet og tilby bedre tjenester.
99. Investeringene på selvkostområdet vann og avløp budsjetteres og regnskapsføres inkl. refusjon for merverdiavgift. Hele investeringssummen lånefinansieres.

Vedlegg til investeringene

- Oversikt over endringene fra vedtatt investeringsplan i HP 17-20 (vedlegg 2)

4.5.6 Regjeringens forslag til statsbudsjett 2018

Fra regjeringens budsjettforslag for 2018 kan følgende nevnes:

Kommuneøkonomi

- Vekst i frie inntekter 4,6 mrd. kr hvorav 3,6 mrd. kr til kommunene
- Anslått pris- og kostnadsvekst gir en deflator på 2,6 prosent med en lønnsvekst 3 prosent.

Av veksten i frie inntekter til kommunene skal følgende dekkes:

<u>Inntektssystemet</u>

Øremerkede tilskudd innlemmes i rammetilskuddet:

- Midler til frivilligsentraler
- Boligsosiale tilskudd
- Helårseffekt av tilskudd til flere barnehagelærere (helårseffekt)

Velferd

- Av vekst i frie inntekter begrunnes 300 mill. kroner med opptrappingsplanen på rusfeltet.
- Av vekst i frie inntekter begrunnes 200 mill. kroner med forebyggende tiltak for barn, unge og familier for å ruste kommunene til barnevernsreformen.
- Egenandelen for tilskudd ressurskrevende tjenester økes med 50 000 kr. utover lønnsvekst.

Barnehage og skole

- Av vekst i frie inntekter begrunnes 200 mill. kroner med tidlig innsats i barnehage og skole (av vekst i frie inntekter).
- Reduserte kommunale barnehageutgifter som følge av økt kontantstøtte, helårseffekt
- Økt inntektsgrense for gratis kjernetid i barnehage, helårseffekt.
- Økt foreldrebetaling i barnehage med 110 kroner per måned.

Annet

- Vigselsmyndighet, ansvaret overføres til kommunene

Regjeringens forslag til statsbudsjett er hensyntatt i rådmannens beslutningsgrunnlag.

Vedlegg 1 – Sentral budsjettering

Den sentrale budsjetteringen er kommentert under økonomikapittelet.
Tabellen avviker fra de øvrige økonomitabellene. Venstre side av tabellen viser det faktiske budsjettet, mens høyre side viser endringene fra året før.

	Budsjett HP 2018 - 2021				Endringer fra året før				
	2018	2019	2020	2 021	2018	2019	2020	2021	Totalt
700 Fellesområdet									
Skatt og rammetilskudd									
Skatteinntekter	-859 346	-859 346	-859 346	-859 346	-36 529	0	0	0	-36 529
Rammeoverføring fra staten	-550 268	-550 268	-550 268	-550 268	-18 544	0	0	0	-18 544
Tilskudd									
Integreringstilskudd	-34 178	-34 178	-34 178	-34 178	-12 468	0	0	0	-12 468
Lønn									
Pensjonsinnskudd/premieavvik	-33 922	-33 922	-33 922	-33 922	0	0	0	0	0
Amortisering premieavvik	12 967	12 967	12 967	12 967	0	0	0	0	0
Avsetning pensjon	5 388	5 388	5 388	5 388	0	0	0	0	0
Lønnsreserve (Avsatt til lønnsoppgjør 2016)	26 800	26 800	26 800	26 800	12 358	0	0	0	12 358
Rente- og avdrag									
Renteutgifter, låneomkostninger	43 961	40 019	45 672	55 470	-7 313	-3 942	5 653	9 798	4 196
Avdragsutgifter	61 775	67 808	68 533	71 025	-10 729	6 033	725	2 492	-1 479
Renteinntekter	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000	1 000	0	0	0	1 000
Rentekomp. sykehjem/omsorgsbol.	-1 644	-1 628	-1 612	-1 596	-324	16	16	16	-276
Rentekomp. skolebygg	-681	-599	-516	-434	822	82	83	82	1 069
Rentekomp. Kirkebygg	-146	-136	-125	-114	157	10	11	11	189
Renteinntekter, Lier Everk	-2 100	-2 100	-2 100	-2 100	0	0	0	0	0
Renteinntekter, Lier boligselskap	-480	-480	-480	-480	0	0	0	0	0
Renteinntekter RFD	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inv., tilskudd Reform 97	0	0	0	0	797	0	0	0	797
Tjenestekjøp									
Drammen brann og feievesen	18 658	18 658	18 658	18 658	1 502	0	0	0	1 502
Oljervern/vern for akutt forurensing	53	53	53	53	0	0	0	0	0
Viva - veidrift	18 413	18 813	18 813	18 813	1 000	400	0	0	1 400
Vann og avløp									
Inntekter VIVA Kapitalkost Vann	-10 039	-11 148	-12 602	-14 196	-1 527	-1 109	-1 454	-1 594	-5 684
Inntekter VIVA Kapitalkost Avløp	-19 880	-23 250	-25 085	-26 283	-413	-3 370	-1 835	-1 198	-6 816
Utbytte									
Utbytte fra selskaper	-11 700	-11 700	-11 700	-11 700	0	0	0	0	0
Annet									
KS Miljøutvalget – informasjonstiltak	200	200	200	200	0	0	0	0	0
					0	0	0	0	0
Netto driftsresultat									
Overføring til investering	20 000	20 000	20 000	10 000	5 000	0	0	-10 000	-5 000
Disposisjonsfond	7 240	7 986	4 137	4 280	-5 284	746	-3 849	143	-8 244
Sum 700 fellesområdet	**-1 312 929**	**-1 314 063**	**-1 314 713**	**-1 314 963**	**-70 495**	**-1 134**	**-650**	**-250**	**-72 529**
702 Overføring til kirke	14 266	14 266	14 266	14 266	997	0	0	0	997
Totalt sentral budsjettering	**-1 298 663**	**-1 299 797**	**-1 300 447**	**-1 300 697**	**-69 498**	**-1 134**	**-650**	**-250**	**-71 532**

* totalt avsatt til disposisjonsfond i perioden er 23,643 mill kr.

Vedlegg 2 - Vedtatte inv. HP 2017-2020 for 2018-2021 med prisstigning og endringer

Investeringsprosjekter uten selvkostområdene

Grønt er endringer, rødt er nye prosjekter.

Tall i 1000 kr.

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
Skolebygg								
8506 Egge skole. Ventilasjonsanlegg	avsl.	*20 213*	*4 000*	16 213	1 213	7 500	7 500	
Prisstigning				422	32	195	195	
8517 Gullaug skole - Utendørs treningsparker	avsl.	*1 107*	741	366	366			
Prisstigning				10	10			
8520 Heia skole. D-fløy. Oppgradere fasade m/vinduer	avsl.	*3 075*		3 075		3 075		
Prisstigning				80		80		
8524 Oddevall skole - energitiltak isolere vinduer nyfløya	avsl.	*3 000*		3 000			3 000	
Prisstigning				78			78	
8525 Gullaug skole - utskiftning av vinduer	avsl.	*3 000*		3 000			3 000	
Prisstigning				78			78	
8497 Sylling barneskole - oppgradere ventilasjon	avsl.	*4 000*	1 200	2 800		2 800		
Prisstigning				73		73		
8526 Oddevall skole - Ny lekepark	avsl.	*1 300*	650	650	650			
Prisstigning				17	17			
xxxx Tranby skole - skolekjøkken	avsl.	*4 000*		4 000	4 000			
xxxx Lierbyen skole - skolekjøkken	avsl.	*2 600*		2 600	2 600			
Sykehjem								
9450 Utstyr institusjonskjøkken	løp.			944	236	236	236	236
Prisstigning				24	6	6	6	6
9547 Liertun- Oppgradering generell	avsl.	*10 676*	7 088	3 588	3 588			
Prisstigning				93	93			
9547 endring				0	-3 681		3 681	
9550 Fosshagen fase 2	avsl.	*126 000*	26 000	100 000	100 000			
9550 endring				0	-100 000	50 000	50 000	
9550 økning				40 000			40 000	
9551 Fosshagen fase 3	avsl.	*100 000*		100 000			100 000	
9551 endring				0			-100 000	100 000
Diverse Omsorg/velferd								
xxxx Nytt signalanlegg på Liertun	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
xxxx Flytting av hjemmetjenesten	avsl.	*15 000*		15 000	15 000			
Idrett/friluftsliv								
8410 Kommunedelplan idrett/friluftsliv	løp.			2 296	574	574	574	574
Prisstigning				60	15	15	15	15
8410 endring - flyttet midlene fast fra prosjekt 8510				2 104	526	526	526	526
8510 Økt ramme for anleggsinvesteringer	løp.			2 052	513	513	513	513
Prisstigning				52	13	13	13	13
8510 endring, føres inn i prosjekt 8410				-2 104	-526	-526	-526	-526
5356 Maskininvesteringer (byttet prosjektnr fra 8511 til 5356)	løp.			3 280	820	820	820	820
Prisstigning				84	21	21	21	21
8512 Sikring av tunnel på turvei	avsl.	*2 460*	*820*	1 640	820	820		
Prisstigning				42	21	21		
9495 Oppgradering/videreutvikling friområder/turstier	løp.			2 132	533	533	533	533
Prisstigning				56	14	14	14	14
xxxx Ny utfartsparkeringsplass ved Eiksetra	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
Kultur								
8437 Kulturinvesteringer	løp.			2 296	574	574	574	574
Prisstigning				60	15	15	15	15
8523 Meråpent bibliotek (tranby og lierbyen) Utskifting reoler	avsl.	*1 016*	*555*	461	461			
xxxx Fast investering til IKT/digitale løsninger	løp.			600	150	150	150	150
xxxx Mer miljøvennlig Kunstgressbanedrift	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
xxxx Opprusting av uteanlegg ved skoler mm	løp.			4 500	0	1 500	1 500	1 500

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
Kirke/gravlunder								
8409 Kirkeinvesteringer	løp.			13 120	3 280	3 280	3 280	3 280
Prisstigning				340	85	85	85	85
8438 Kirkegårder	løp.			3 692	923	923	923	923
Prisstigning				96	24	24	24	24
Kart og oppmåling								
9520 Kartverk	løp.			2 276	569	569	569	569
Prisstigning				60	15	15	15	15
9522 Utstyr planseksjon	løp.			432	108	108	108	108
Prisstigning				12	3	3	3	3
IKT-tjenester								
8200 IKT handlingsplanen	løp.			22 388	5 597	5 597	5 597	5 597
Prisstigning				584	146	146	146	146
xxxx 1:1 dekning digitale enheter skole	avsl.	*2 600*		2 600	2 600			
Bygg felles								
9303 Oppgradering ihht tilstandsanalyse og tiltaksplan	løp.			68 100	17 025	17 025	17 025	17 025
Prisstigning				1 772	443	443	443	443
9303 endring				-3 000	-3 000			
9555 Bygg og eiendomsutredninger	løp.			4 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Prisstigning				104	26	26	26	26
Administrasjonslokaler								
Annet								
xxxx Storsalamander Lahelldammen	avsl.	*1 500*		1 500	1 500			
9951 Boligpolitiske virkemidler	løp.			21 444	5 361	5 361	5 361	5 361
Prisstigning				556	139	139	139	139
9953Sikkerhetsavsetning (kommunen er selvasurandør)	løp.			4 100	1 025	1 025	1 025	1 025
8004 Egenkapital KLP	løp.			11 952	2 988	2 988	2 988	2 988
Prisstigning				312	78	78	78	78

Investeringskostnader vei – Viva

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
Viva - Vei								
9253 Faste dekker. Løpende investering	løp	*6 720*		6 720	1 680	1 680	1 680	1 680
9290 Veg og gatelys	løp	*2 240*		2 240	560	560	560	560
9309 Utbedring S.Eggevei og Baneveien	avsl	*12 960*	*7 560*	5 400	1 350	1 350	1 350	1 350
9319 Oppryddding i forhold til grenser	avsl	*1 280*	*630*	650	650			
9319 - endring					-650	650		
9508 Sanering Nøste - oppgradering av vei	avsl	*4 250*	*1 850*	2 400		1 000	1 400	
9511 Utbedring av bruer ihht rapport av desember 2012	avsl	*8 490*	*4 090*	4 400	1 030	1 030	1 030	1 030
9511 - oppjustering					70	70	70	70
9527 Eikseterveien mellom Vestsideveien og Sognaveien	avsl	*5 000*	*3 750*	1 250	1 250			
9528 Oppgradering Grøttegata	avsl	*6 000*		6 000	3 000	3 000		
9529 Årkvislaveien oppgradering	avsl	*15 000*	*3 000*	12 000	1 000	1 000	1 000	
9529 - økning					2 000	8 000	-1 000	
9531 Sanering Engersand, oppgradering vei	avsl	*4 000*	*3 000*	1 000	1 000			
9537 Fagerliåsen, renovering av veier i boligfelt	avsl	*4 000*		4 000		4 000		
9538 Gullaugkleiva mellom Kovestadveien og Røyken grense	avsl	*4 500*		4 500		4 500		
9273 Mindre anlegg vei	løp	*4 800*		4 800	1 120	1 120	1 120	1 120
9273 - oppjustering					80	80	80	80
9254 Trafikksikkerhetstiltak. Årlig bevilgning	løp	*20 000*		20 000	4 940	4 940	4 940	4 940
9254 - oppjustering					60	60	60	60
9394 Oppgradering av bekkeinntak og stikkrenner	løp	*2 000*		2 000	500	500	500	500
xxxx Veilysoppgradering	avsl	*17 000*		17 000	2 000	5 000	5 000	5 000
xxxx Eikseterveien, fortau Sognaveien - Sønderhellene	avsl	*10 000*		10 000	5 000	5 000		
xxxx Overvannshåndtering Linneslia	avsl	*2 000*		2 000	1 000	1 000		
xxxx Hovedplan overvann	avsl	*1 000*		1 000	1 000			
xxxx Veiplanlegging i forbindelse med Fjordbyen	avsl	*500*		500	500			

Investeringsprosjekter selvkostområdene

Prosjekt		Bev. Totalt	Bev. Tidl.	HP 18-21	2018	2019	2020	2021
VIVA - VA								
9000 Generell ledningsfornyelse - vann	løp	*10 000*		10 000	2 500	2 500	2 500	2 500
9100 Generell ledningsfornyelse og tilknytning av nye abonnenter	løp	*22 000*		22 000	5 500	5 500	5 500	5 500
9747 Sanering Engersand	avsl	*35 000*	*24 000*	11 000	6 000			
9747 - endring og tillegg					-6 000	11 000		
9755 Sanering Hårbergbakken	avsl	*5 000*		5 000	5 000			
9755 - endring					-2 000	2 000		
9756 Utbedring av pumpestasjoner	avsl	*2 000*		2 000		2 000		
9748 Skolejordet / Vivelstad	avsl	*4 000*		4 000		4 000		
9757 Sjåstad - Delekant	avsl	*15 000*		15 000	4 500	25 500		
9757 - endring						-10 000	10 000	
9757 - endring						-7 500	-7 500	
9758 Poverudbyen	avsl	*22 000*		22 000	4 000		18 000	
9759 Separering Heggtoppen	avsl	*1 000*		1 000			1 000	
9762 Utrede kapasitet og tilstand på pumpestasjoner	avsl	*500*		500	500			
9765 Oppdatering av kartverk	avsl	*2 000*	*500*	1 500	500	500	500	
9769 Sanering Egge skole - Askveien	avsl	*500*		500			500	
9771 Hallingstad - Larsehagan. Fornyelse i samarbeid med GVV	avsl	*8 000*		8 000			8 000	
9772 Sanering høydebasseng Lier sykehus	avsl	*2 000*		2 000			500	
9772 - endring og tillegg					2 000		-500	
9773 Tilknytning av abonnenter ved Gullaugkleiva	avsl	*1 000*		1 000			1 000	
9774 Tilbakestrømming av forurensende stoffer.	avsl	*500*		500	500			
9775 Infrastrukturplan vann og avløp Fjordbyen	avsl	*8 500*	*500*	8 000	1 000	1 000	1 000	1 000
9775 tillegg					1 000	1 000	1 000	1 000
9778 GVD-administrasjonstilskudd	løp	*2 000*		2 000	500	500	500	500
9505 Sanering Nøste - Drammen	avsl	*68 230*	*20 230*	48 000	18 000	15 000	15 000	
9505 - endring og tillegg					-18 000			18 000
9779 Rundkjøringsprosjektet Kjellstad	avsl	*2 500*		2 500		1 000		
9779 - endring og tillegg					2 500	-1 000		
9781 Vannforsyning til nytt sykehus	avsl	*0*		0	500			
9781 - endring					-500			
xxxx Sanering Heggtoppen - E18	avsl	*500*		500				500
xxxx Sanering Haskoll	avsl	*1 000*		1 000				1 000
xxxx Prosjekter definert i sanerings- og utbyggingsplannen	løp	*50 000*		50 000				50 000
xxxx Fjernavleste vannmålere	avsl	*5 000*		5 000	5 000			
xxxx Overvann Sjåstad	avsl	*11 000*		11 000	8 000	3 000		
xxxx Skallsikring - nytt nøkkelsystem	avsl	*1 700*		1 700	200	1 500		
xxxx Digitalisering av rørleggerarkiv	avsl	*1 000*		1 000	1 000			
Totalt selvkost				**236 700**	**42 200**	**57 500**	**57 000**	**80 000**

Vedlegg 3 – Handlingsrommet

Det er krevende ut fra dokumentet å se hvilket reelt handlingsrom man har for omprioriteringer. Dette ønsker rådmannen å synliggjøre for å gi politikerne valgmulighet ved å synliggjøre elementer man kan justere.

Reduksjon av rammene på tjenesteområdene
Dersom man velger å kutte i rammene til tjenesteområdene vil dette kunne brukes innenfor andre tjenesteområder eller til finanskostnader. Det ligger allerede inne forutsetning om reduksjoner i rammene for perioden, dette vil komme på toppen av disse kuttene.

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021
Nettorammer på tjenesteområdene	1 298 723	1 299 857	1 300 507	1 300 757
1% reduksjon på tjenesteområdene utgør	12 987	12 999	13 005	13 008
Netto dfiftsresultat	**40 167**	**40 925**	**37 082**	**27 228**
Netto dfiftsresultat i % av driftsinntekten	2,73 %	2,77 %	2,51 %	1,84 %

Avdragsprofilen
Ved å justere avdrag på lånene til minimum kan det frigjøres midler til bruk i driften. Det være seg innenfor tjenesteområdene eller til finanskostnader. Konsekvensen er at økonomien i kommunen på sikt vil bli mer presset ved at fremtidige avdrag og renter øker.

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021
Avdrag i Handlingsprogrammet	61 775	67 808	68 533	71 025
Minimumsavdrag	61 775	67 808	68 533	71 025
Differanse	**0**	**0**	**0**	**0**

Minimumsavdraget er hva kommunen minimum må betale etter kommuneloven. I rådmannens forslag for handlingsprogram 2018-2021 er det lagt opp til å betale minimumsavdrag.

Reduksjon netto driftsresultat
Det er mål om et netto driftsresultat over tid på minst 1,75.

Netto driftsresultat i perioden:

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021
Overføring til investeringer	20 000	20 000	20 000	10 000
Avsetninger til disposisjonsfond	7 180	7 926	4 077	4 220
Netto dfiftsresultat	**27 180**	**27 926**	**24 077**	**14 220**
Netto driftsresultat i % av inntekter	1,62 %	1,66 %	1,43 %	0,84 %

Å fjerne handlingsrommet vil si å redusere netto driftsresultat til 0. Konsekvensen er at vi ikke får sette av midler til disposisjonsfondet og at vi må lånefinansiere investeringene. Netto driftsresultatet har også en bufferfunksjon mht. merforbruk. Dersom netto driftsresultat reduseres vil bufferfunksjonen reduseres, og risikoen for at kommunen kan gå med underskudd øker.

Reduserte overføringer til investeringer
Konsekvensen av å bruke egenkapitalen vi skulle brukt på investeringer til drift, er ytterligere låneopptak som medfører høyere renter og avdrag.

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021	Totalt
Investeringer inkl. mva (eks. selvkostområde	102 242	152 923	169 148	160 209	584 522
Egenfinansiering av investeringer	20 000	20 000	20 000	10 000	70 000
Sum	**19,6 %**	**13,1 %**	**11,8 %**	**6,2 %**	**12,0 %**

Inntektspotensialet fra eiendomsskatt
I 2017 har 366 kommuner innført eiendomsskatt. Den generelle skattesatsen skal ligge mellom 2 og 7 promille av taksten på eiendommen.. Eiendomsskatt skal det første året innføres med 2 promille og kan økes med inntil 2 promille i året opp til 7 promille av verdi på eiendommene.

Lier kommune har ikke utført noen grundig analyse av inntektsgrunnlaget. Anslaget er derfor muligens noe forsiktig. Kommunen har stor valgfrihet ved fastsettelse av verdiberegningsmetode. Det er ikke anledning til å innføre eiendomsskatt på landbrukseiendommer. Landbrukseiendommer er derfor holdt utenfor i beregningen. I oversikten under er boligverdier, befolkningstall og dekningsgraden på arbeidsplasser lagt til grunn for rådmannens anslag.

Tall i hele tusen	2018	2019	2020	2021
Bruk Verker/bruk/næring	10 000	20 000	30 000	35 000
Boliger og fritidseiendommer	28 000	58 000	88 000	105 000
Sum	**38 000**	**78 000**	**118 000**	**140 000**

Eiendomsmassen som ligger til grunn for denne vurderingen er ikke oppdatert i dette handlingsprogrammet, dvs. at maksimale inntekter pr år vil kunne ligge noe høyere. Mulig skatt pr eiendom er heller ikke justert opp, men det er heller ikke noe man må gjøre.

I oversikten over har rådmannen lagt til grunn en forsiktig verdivurdering. Kommunens inntekter er beregnet ut fra at en bolig på 120 m2 i gjennomsnitt får en eiendomsskatt på 2 200 kroner i 2017 og 7 700 kroner i 2020. Både kommunal inntekt og skatt pr. eiendom er beregnet i nominelle priser, dvs. eks. prisstigning. Det er anledning til å differensiere eiendomsskattesatser på verker/bruk/næring og boliger.

Redusert avsetning til disposisjonsfondet
Konsekvensene av ikke å sette av midler til disposisjonsfondet er mindre handlingsrom når uforutsette ting skjer i kommuneøkonomien. Det kan eksempelvis være høyere rente i perioden enn vi har budsjettert. Anbefalt størrelse på disposisjonsfondet er 5 prosent av inntektene.

Ved utgangen av 2017 vil Lier ha et disposisjonsfond på rundt 113 mill. kr. En del av fondet er koblet til konkrete formål, bla avsetninger for å ivareta forpliktelsens ved over- og underskuddsordningen. Av fondet er det 95 mill. kr som ikke er knyttet til konkrete formål.

Tall i hele tusen	2017	2018	2019	2020	2021
Avsetning til disposisjonsfond		7 180	7 926	4 077	4 220
Disposisjonsfond totalt	112 706	119 886	127 812	131 889	136 109
I % av inntekter	7,1 %	7,2 %	7,6 %	7,8 %	8,1 %
Disposisjonsfond uten bindinger	94 503	101 683	109 609	113 686	117 906
I % av inntekter	5,9 %	6,1 %	6,5 %	6,8 %	7,0 %
	1 595 488	1 676 039	1 681 210	1 684 089	1 686 772

Vedlegg 4 – Utvalgsoversikt

Rammer pr. virksomhet	Ramme 2017	Endringer fra 2017 til 2018: Pris og lønn	Interne flyttinger	Realvekst	2018	2019	2020	2021	Utvalg
Grunnskole	276 407	4 861	0	1 047	282 315	283 315	283 315	283 315	GBK
PP-tjenesten	12 428	111	0	0	12 539	12 539	12 539	12 539	GBK
Sum grunnskole	**288 835**	4 972	0	1 047	**294 854**	**295 854**	**295 854**	**295 854**	
150-156 Barnehage	**200 234**	**4 783**	**0**	2 746	**207 763**	**210 913**	**214 263**	**214 263**	**GBK**
Vedtakskontor	9 337	261	300	0	9 898	9 898	9 898	9 898	HSO
Felles omsorg	8 948	296	0	1 800	11 044	11 044	11 044	11 044	HSO
Lege, legevakt og samhandlingsreformen	21 215	867	0	2 800	24 882	24 882	24 882	24 882	HSO
Hjemmetjenesten	52 012	1 394	0	6 006	59 412	59 412	59 412	59 412	HSO
Nøstehagen	33 533	837	0	136	34 506	34 642	34 642	34 642	HSO
Liertun	34 461	694	0	0	35 155	35 155	35 155	35 155	HSO
Sentralkjøkken	10 142	178	0	0	10 320	10 320	10 320	10 320	HSO
Bofellesskap Bratromveien 7/9/11	13 689	295	0	-1 000	12 984	12 984	12 984	12 984	HSO
Fosshagen samlet	58 096	1 225	0	0	59 321	59 321	59 321	59 321	HSO
Sum Helse og omsorg	**241 433**	**6 047**	**300**	**9 742**	**257 522**	**257 658**	**257 658**	**257 658**	
Felles Velferd	-6 483	667	-1 860	8 813	1 137	137	137	137	HSO
Omsorgslønn, pers. ass. støttekontakter m.m.	23 836	498	0	0	24 334	24 334	24 334	24 334	HSO
Helsetjeneste barn og unge	16 796	510	990	1 259	19 555	19 555	19 555	19 555	HSO
Tjenester til barn og ungdom med funksjonsnedsettelse	31 187	468	0	942	32 597	33 597	33 597	33 597	HSO
Psykisk helse og rus - Tjenester til voksne	23 513	538	1 560	1 242	26 853	26 853	26 853	26 853	HSO
EMI - Regnbuen bofellesskap	1 217	278	0	-68	1 427	1 427	1 427	1 427	HSO
Barnevernstjenesten	34 708	526	-232	0	35 002	35 002	35 002	35 002	HSO
NAV	45 442	775	-2 122	-700	43 395	40 795	40 795	40 795	HSO
Flyktningetjenesten	11 234	401	13 832	-200	25 267	25 267	25 267	25 267	HSO
Ytre Lier bofellesskap for funksjonshemmede	47 423	863	0	1 033	49 319	49 319	49 319	49 319	HSO
Øvre Lier bofellesskap for funksjonshemmede	33 984	901	0	-335	34 550	34 550	34 550	34 550	HSO
Voksenopplæringen	8 653	70	0	-139	8 584	8 584	8 584	8 584	HSO
Sum Velferd	**271 510**	**6 495**	**12 168**	**11 847**	**302 020**	**299 420**	**299 420**	**299 420**	
Kulturskolen	6 409	97	0	-81	6 425	6 425	6 425	6 425	GBK
Lier Bibliotek	5 457	93	0	-44	5 506	5 506	5 506	5 506	GBK
Kultur og fritid - Kultur	14 468	303	0	495	15 266	15 566	15 166	15 166	GBK
Kultur og fritid - Park og idrett	7 978	150	0	-56	8 072	8 072	8 072	8 072	MU
Sum kultur	**34 312**	**643**	**0**	314	**35 269**	**35 569**	**35 169**	**35 169**	
LIER EIENDOMSSELSKAP KF	79 222	1 179	-426	1 426	81 401	81 149	81 149	81 149	FM - felles
Sum Infrastruktur	**79 222**	**1 179**	**-426**	**1 426**	**81 401**	**81 149**	**81 149**	**81 149**	
Planseksjonen	8 037	-164	146	-554	7 465	6 515	6 365	6 365	PU
SPREDT AVLØP	0	0	0	0	0	0	0	0	PU
Landbruksforvaltningen	3 639	-42	0	-109	3 488	3 488	3 488	3 488	MU
Sektor Samfunn	14 531	209	426	966	16 132	15 932	14 432	14 432	MU
Områdeutvikling	0	0	0	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	MU
Sum Plan Samfunn	**26 207**	**3**	**572**	**1 803**	**28 585**	**27 435**	**25 785**	**25 785**	
Kemnerkontoret	5 551	70	0	-56	5 565	5 565	5 565	5 565	FM
Rådmannsteamet	13 268	97	-575	-97	12 693	12 693	12 693	12 693	FM
IKT enheten	13 028	118	0	2 230	15 376	14 776	14 776	14 776	FM
STAB/STØTTE	-366	0	0	0	-366	-366	-366	-366	FM
RÅDGIVNINGSENHETEN	10 885	13	-738	398	10 558	11 158	10 958	10 658	FM
ØKONOMI, INNKJØP, STATISTIKK OG RAPPORTERIN	8 440	38	0	926	9 404	9 904	9 904	9 904	FM
SERVICE, INFORMASJON OG DOKUMENTENHETEN	19 869	338	0	-1 229	18 978	19 828	19 078	19 928	FM
HR ENHETEN	16 737	139	1 313	912	19 101	18 301	18 601	18 301	FM
Sum fellestjenester	**87 412**	**813**	**0**	3 084	**91 309**	**91 859**	**91 209**	**91 459**	
Fellesområdet	-1 242 434	-24 935	-12 614	-33 006	-1 312 989	-1 314 123	-1 314 773	-1 315 023	FM - felles
Overføring Kirke	13 269			997	14 266	14 266	14 266	14 266	FM - felles
Sum Fellesområdet	**-1 229 165**	**-24 935**	**-12 614**	-32 009	**-1 298 723**	**-1 299 857**	**-1 300 507**	**-1 300 757**	
Sym Totalt	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	

Sum tjenesteområdene	1 169 947	24 935	12 614	32 009	1 298 723	1 299 857	1 300 507	1 300 757
Fellesområdene	-1 169 947	-24 935	-12 614	-32 009	-1 298 723	-1 299 857	-1 300 507	-1 300 757
Totalt	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Rammer pr. utvalg	Ramme 2017	Endringer fra 2016 til 2017: Pris og lønn	Interne flyttinger	Realvekst	Nye rammer: 2018	2019	2020	2021
GRUNNSKOLE-, BARNEHAGE- OG KULTURUTVALGE	515 403	10 248	0	4 163	529 814	534 264	537 214	537 214
HELSE-, SOSIAL- OG OMSORGSUTVALGET	512 943	12 542	12 468	21 589	559 542	557 078	557 078	557 078
MILJØUTVALGET	26 148	317	426	2 301	29 192	28 992	27 492	27 492
PLANUTVALGET	8 037	-164	146	-554	7 465	6 515	6 365	6 365
FORMANNSKAPET	87 412	813	0	3 084	91 309	91 859	91 209	91 459
FORMANNSKAPET - FELLESOMRÅDER OG KOMMU	-1 149 943	-23 756	-13 040	-30 583	-1 217 322	-1 218 708	-1 219 358	-1 219 608
Totalt	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Vedlegg 5 - Oversikt over vedtak i utvalgene

Gjennom året har utvalgene gjort vedtak med henvisning til handlingsprogrammet.

Dato	Sak	Vedtak
Formannskapet 15.06	2. Lier kommune avventer videre arbeid med «MatRiket» i regi av «regionalt partnerskap for landbruksbasert næringsutvikling i Buskerud», herunder alternative lokaliseringer. Bevilgningen i HP 2017-20 forutsettes øremerket dette prosjektet.	Bevilgningen er øremerket prosjektet, se egen note til økonomitabellen under plan/samfunn.
GBK 24.01.2017	PC/nettbrett til alle elever i lierskolen	1. Lier kommune iverksetter umiddelbart opdatering av infrastruktur på alle nødvendige punkter i skolen i Lier. Arbeidet skal avære fullført innen utgangen av 2017. 2. Standard for lierskolen skal være en pc/nettbrett pr elev 3. Plan for kompetanse, innkjøp av pc/nettbrett og implementering utarbeides og kostnadene vurderes i arbeidet med Handlingsprogram for 2018
GBK 21.03.2017	Sak 14/2017 Medvirkning fra unge – ungdomsråd	1. Lier kommune inviterer til åpent innspillsmøte/dialog for å drøfte alternative medvirkningsmåter, herunder ungdomsråd. Møtet gjennomføres før sommeren. 2. Det utarbeides en oppsummering fra innspillsmøte som legges fram til behandling i GBK utvalget og vurderes inn i HP arbeidet 2018

GBK 9.05.2017	Sak 20/2017 PC-dekning 1:1/økonomiske konsekvenser	1. Det innføres 1:1 dekning av digitale enheter i lierskolen snarest mulig, og innen oppstart av skoleåret 2018/2019 2. Ordningen finansieres slik: a)1.2 mill overføres fra IKT handlingsplan b)1.5 mill tas fra sektorens ramme c)1,8 mill vurderes i HP 2018 3. GBK utvalget ber rådmannen legge fram en sak der han vurderer ulike løsninger for de enkelte trinn innen oktober 2017
GBK 13.06.2017	Sak 30/2017 Økt tilgang til utleielokaler og utstyr – regeljustering	(langt vedtak..) 2Reglene iverksettes med virkning fra skoleåret 2017/18. De økonomiske rammene for utvidet tilgang, økt tilrettelegging og mer samordning utleieordning sikres gjennom 2. tertialrapport for høsten 2017 og via handlingsprogrammet for 2018-21 for kommende periode. 3 Kompensasjon for slitasje ved utleie vurderes i HP 2018-21
HSO 22.02.2017	7/2017 Vold i nære relasjoner	1. Lier kommune avslutter samarbeidet med Stiftelsen Alternativ til vold (ATV) 2. Lier kommune styrker arbeidet mot vold og overgrep ved å ansette en psykolog. 3. Tiltaket finansieres ved bruk av avsatte midler (jfr pkt 1) og søknad om tilskuddsmidler avsatt i Statsbudsjettet.
HSO 14.06.2017	21/2017 Ny lokal forskrift om sykehjemsplass mm for Lier kommune	Nytt punkt: Samboere og gifte som ønsker det, skal få bo sammen i bolig/institusjon, selv om bare den ene har behov for langtidstilbud»

HSO 27.09.2017	34/2017 Bratromveien 11 – grunnlag for vurdering av oppdrag i handlingsprogrammet 2017	1. Bratromveien 11 driftes videre i eksisterende lokaler med dagens rammer. 2. Nye rammer vil følge av forslag til ny ressursmodell som legges til grunn i forslag til HP

Vedlegg 6 - Oversikt over avgifter, gebyrer og egenbetalinger

Noen av prisene styres av forskrifter og kan endre seg etter at handlingsprogrammet er trykket. Se Lier kommunes nettsider for de siste oppdaterte prisene.

Type	Betalingssatser 2017	Betalingssatser 2018
1. Heldagsbarnehage	Satser pr måned	Satser pr måned
Pris for heldagsplass	kr 2 730,-	kr 2 910,-
Kostpenger**	kr 280,-	kr 290,-
Gebyr deltidsplass	kr 110,-	kr 115,-
Dagplass**	kr 195,-	kr 200,-
*Iht. fastsatte kriterier		
**Justeringen trer i kraft fra 01.02 aktuelt år pga. forskuddsbetaling		
Betaling 11 måneder pr. år.		
2. Skolefritidsordning for elever fra 1. - 7. trinn	Priser pr. mnd	Priser pr. mnd
Kost - full plass	kr 205,-	kr 210,-
1 dag	kr 635,-	kr 650,-
2 dager	kr 1 275,-	kr 1 310,-
3 dager	kr 1 910,-	kr 1 960,-
4 dager	kr 2 545,-	kr 2 610,-
5 dager	kr 2 740,-	kr 2 810,-
Før skoletid	kr 710,-	kr 730,-
Etter skoletid	kr 2 405,-	kr 2 470,-
Dagsats	kr 200,-	kr 205,-
3. Hjemmehjelp for eldre og uføre	Makspris pr. mnd.	Makspris pr. mnd.
Pris 1G-2G styres av forskrift (endres når forskirften endres)		
Under 1G	kr 0,-	kr 0,-
1G – 2G	kr 200,-	kr 200,-
2G - 3G	kr 980,-	kr 1 005,-
3G - 4G	kr 1 470,-	kr 1 510,-
4G - 5G	kr 2 290,-	kr 2 350,-
5G - 6G	kr 2 940,-	kr 3 015,-
6G - 7G	kr 3 595,-	kr 3 690,-
7G - 8G	kr 3 925,-	kr 4 025,-
8G -	kr 4 575,-	kr 4 695,-
Timesprisen justeres med prisstigningen (deflator). Timesprisen kan ikke overstige selvkost (Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester). Selvkost er gjennomsnittlig timelønn inkl. sosiale utg. + administrasjonsutgifter (10 % av lønnskost). Selvkost er beregnet til 350 kr. timen	Timesats: kr 331,-	Timesats: kr 339,-

Type	Betalingssatser 2017	Betalingssatser 2018
4. Trygghetsalarmer, månedsleie	Pris leie pr. mnd:	Pris leie pr. mnd:
Under 1 G	kr 0,-	kr 0,-
1-2 G	kr 115,-	kr 118,-
2-3 G	kr 345,-	kr 355,-
Over 3 G	kr 370,-	kr 380,-
5. Korttidsopph. unntatt avlastning		
Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester Prisene endrer seg iht. endringer i forskriften. Normalt publiseres nye satser i desember året før. Ved kortidsopphold mer enn 60 døgn i løpet av et kalenderår gjelder satsene for langtidsopphold. Pr. dag/nattopphold		
Sats pr døgn for korttidsopphold :	kr 155,-	kr 155,-
Dagopphold:	kr 80,-	kr 80,-
Lier kommune følger statens maksimale satser, og endrer satsene i henhold til gjeldende regelverket.		
6. Institusjon – langtidsopphold		
Forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester		
Fribeløp	kr 8 000,-	kr 8 000,-
For inntekt 1G	75 %	75 %
For overskytende inntekt	85 %	85 %
Beboer som, uten selv å ønske det, legges på dobbeltrom skal ved beregningen tilstås et fribeløp på kroner 38 300 pr. år. Lier kommune tar statens maksimale satser, og følger endringer i regelverket.		
7. Kjøring til/fra Lier arbeidssenter		
Egenandel taxi kjøring etter kontrakt	kr 56,-	kr 58,-
8. Fellesutgifter i boliger på Liertun og Nøstehagen		
Egenbetaling for fellesutgifter pr. mnd	kr 475,-	kr 485,-
9. Kjøkkendrift		
Middagsmat til eldre og uføre		
Pr. porsjon middag	kr 63,-	kr 64,-
Pr. porsjon dessert	kr 15,-	kr 16,-
Full kost for boliger med service fra kommunen	kr 3 530,-	kr 3 620,-
Kantinene		Egne lister øker med 2,6 %
10. Vaksinasjon for reise til utlandet		
Vaksine voksne (utgiftsdekning kommer i tillegg)	kr 280,-	kr 285,-
Vaksine barn (utgiftsdekning kommer i tillegg)	kr 145,-	kr 150,-
Oppfølgning	kr 145,-	kr 150,-
Malariaresept pr. familie	kr 280,-	kr 285,-
Ny helsebok/helsekort	kr 145,-	kr 150,-

Type	Betalingssatser 2017	Betalingssatser 2018
11. Norskkurs - Voksenopplæring		
Priser for bedrifter		
Undervisningsmateriell per person	kr 560,-	kr 575,-
Lærerutgifter per time for en hel gruppe	kr 895,-	kr 920,-
Interne kurs hvor deltakeren betaler selv		
Pr. time dagtid	kr 45,-	kr 46,-
Pr. time kveldstid	kr 67,-	kr 69,-
12. Kunnskapsprøve for å åpne spisested		
Fastsatt i "Forskrift om etablererprøve for styrer av serveringssted."		
Etablererprøve for serveringsvirksomhet	kr 400,-	kr 400,-
13. Gebyr for salg og skjenking av alkoholholdige drikker		
Følger "Forskrift om omsetning av alkoholholdig drikk mv." og justeres ved endringer i forskriften. Kapittel 6 i forskriften fastsettes for ett kalenderår om gangen, og fastsettes normalt i desember året før de gjelder. Bevillingsgebyret fastsettes på grunnlag av forventet omsatt mengde alkoholholdig drikke:		
Salg av øl		
vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 1	kr 0,20,-	kr 0,20,-
vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 2		kr 0,55,-
Bevillingsgebyret utgjør pr. år minimum	kr 1 540,-	kr 1 570,-
Skjenking	kr 0,44,-	kr 0,45,-
pr. vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 1	kr 1,18,-	kr 1,20,-
pr. vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 2	kr 3,87,-	kr 3,95,-
pr. vareliter for alkoholholdig drikk i gruppe 3		
Bevillingsgebyret utgjør pr. år minimum	kr 4 800,-	kr 4 900,-
Ambulerende skjenkebevilling pr. gang	kr 340,-	kr 350,-
Kunnskapsprøve i alkoholloven pr. gang	kr 400,-	kr 400,-
14. Landbruksplaner		
Utarbeidelse av plan for tekniske tiltak og miljøtiltak i landbruket		
kr. pr time, eks.mva.	kr 635,-	kr 650,-
Utarbeidelse av gjødselplan kr. pr plan, eks.mva.	kr 875,-	kr 900,-
+ skifte, eks.mva.	kr 35,-	kr 36,-
15. Konsesjonsgebyr		
Gebyr for behandling av:		
konsesjonssaker	kr 5 000,-	kr 5 000,-
Delingssaker etter Jordloven	kr 2 000,-	kr 2 000,-
Gebyrene er fastsatt i forskrift (Landbruks- og matdepartementet)		

Type	Betalingssatser 2017	Betalingssatser 2018
16. Byggesak, planer, oppmåling m.v.		
Gebyrregulativ og prisliste for planseksjonen behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet. Her er en oversikt over de mest vanlige gebyrene/prisene:		
Timespris for gebyr som beregnes etter medgått tid	kr 1 080,00	kr 1 110,00
Reguleringsplaner		
Reguleringsplaner i strid med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 90 850,00	kr 93 210,00
Arealgebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 6,00	kr 6,16,-
Arealgebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 4,20	kr 4,31,-
Reguleringsplaner i tråd med overordnet plan		
Behandlingsgebyr	kr 90 850,00	kr 93 210,00
Arealgebyr pr. m2 for de første 20.000 m2	kr 4,85	kr 4,98,-
Arealgebyr pr. m2 over 20.001 m2	kr 2,85	kr 2,92,-
Søknadssaker uten ansvarsrett		
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på under 2,5 timer	kr 2 070,00	kr 2 120,00
- søkn. med gjennomsnitt total arbeidsmengde på over 2,5 timer	kr 3 270,00	kr 3 360,00
Dispensasjon (§19-2)		
- dispensasjon som behandles administrativt på under 2,5 timer	kr 2 080,00	kr 2 130,00
- dispensasjon som behandles administrativt på over 2,5 timer	kr 5 400,00	kr 5 540,00
- dispensasjon som behandles politisk	kr 14 000,00	kr 14 360,00
Boligbygging (NS 3457)		
Tiltaksklasse 1	kr 25 110,00	kr 25 760,00
Tiltaksklasse 2	kr 31 480,00	kr 32 300,00
Tiltaksklasse 3	kr 50 200,00	kr 51 510,00
Opprettelse av grunneiendom mv (delingssøknad)		
Søknad i regulert område	kr 8 460,00	kr 8 680,00
Søknad i uregulert område	kr 10 420,00	kr 10 690,00
Oppretting av grunneiendom og festegrunn (matrikkelloven)		
Fra 0 m2 til 500 m2	kr 14 810,00	kr 15 200,00
Fra 501 m2 til 2000 m2	kr 19 680,00	kr 20 190,00
Arealer over 2 000 m2 betales i tillegg gebyr pr. påbegynt 1 000 m2	kr 1 860,00	kr 1 910,00
Kart		
Situasjonskart m/matrikkelbrev, reguleringsplan og naboliste	kr 1 740,-	kr 1 790,-
Plassering og andre oppmålingstjenester		
For andre gebyrer se eget gebyr- og prisregulativ. Behandles som egen sak parallelt med handlingsprogrammet		

Type	Betalingssatser 2017	Betalingssatser 2018
17. Lier bibliotek		
For bøker og utlånsmateriell		
a. Voksne og barn fra fylte 15 år, pr. purring	kr 35,-	kr 35,-
b. Barn under 15 år, pr. purring	kr 0,-	kr 0,-
Det kreves erstatning for bøker og annet materiell som etter 2 purringer ikke er tilbakelevert		
Bøker/lydbøker for voksne:	Kr 400 pr stk	Kr 400 pr stk
DVD:	Kr 200 pr stk	Kr 200 pr stk
Barne- og ungdomsbøker/-lydbøker, CD,:	Kr 200 pr stk	Kr 200 pr stk
Tidsskrifthefter, tegneseriehefter:	Kr 100 pr stk	Kr 100 pr stk
Språkkurs, oppslagsverk etc:	Etter skjønn – basert på gjenkjøpspris	Etter skjønn – basert på gjenkjøpspris
18. Kulturskolen	Pr halvår	Pr halvår
Individuell undervisning 100 %	kr 1 800,-	kr 1 850,-
Storgruppe (teater, keramikk, tegne/male, Dirridam)	kr 1 800,-	kr 1 850,-
Dans barn - 45 min/uke	kr 1 250,-	kr 1 300,-
Dans ungdom - 60 min/uke	kr 1 500,-	kr 1 550,-
	Pr. kurs	Pr. kurs
Kurs og prosjekter	400-1600	500-1600
Instrumentleie	kr 400,-	kr 500,-
Kulturskolen gir søskenmoderasjon etter følgende prinsipper: • Barn nr.2 gis 20% moderasjon av gjeldende elevpengesats, barn nr.3 gis 50% moderasjon av gjeldende sats. • Det gis ikke søskenmoderasjon på timer som kjøpes av korpsene, men søsken i andre disipliner gis moderasjon når de har søsken med korpselevplass. • Kulturskolen gir ikke søskenmoderasjon på kurs og prosjekter.		
19. Lier musikkverksted		
Lier Musikkverksted - deltakerbetaling pr år	kr 1 800,-	kr 1 800,-
20. Lierhallen (svømmehallen)		
Enkeltbillett voksen	kr 80,-	kr 90,-
Enkeltbillett barn	kr 40,-	kr 45,-
Enkeltbillett pensjonist/funksjonshemmet med ledsagerbevis	kr 40,-	kr 45,-
Klippekort voksen 12 klipp	kr 800,-	kr 900,-
Klippekort barn/pensjonist/funksjomshemmet 12 klipp	kr 400,-	kr 450,-
Leiepris pr. time - lokale lag/andre	kr 450/900	kr 500/1000
21. Husleier		
Satser for husleie i kommunens boliger, satser for utleie av kommunens lokaler og anlegg.	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks	Husleien blir prisjustert i forhold til avtale i husleiekontrakten. Kontraktene benytter total konsumprisindeks

Type	Betalingssatser 2017	Betalingssatser 2018
22. Baneleie ved Lier stadion, Tranby idrettspark og Sylling		
Trening for lokallag er gratis. Klubbenes bruk av kunstgressbaner er gratis pga medfinansiering. Ellers brukes følgende priser		
· Kamper 11'er-9'er bane senior lokallag/utenbygdslag	kr 350,- pr. kamp	kr 400,-/800,- pr. kamp
. Kamper mindre baner senior lokallag/utenbygdslag	kr 200,- pr kamp	kr 200,-/400,- pr kamp
· Kamper barn og unge lokallag 11'er-9'er-bane/mindre bane	kr 100,-/50,- pr. kamp	kr 100,-/50,- pr. kamp
· Trening lokale bedriftslag hel bane/mindre bane		kr 200/kr 100 pr time
. Trening utenbygdslag/andre hel bane/mindre bane		kr 400,-/200,- pr time
· Cup/turnering	kr 1 750,- pr. dag	kr 2 500,- pr. dag
. Fotballskole	kr 600,- pr dag	kr 1 000,- pr dag
· Videregående skole bruk av Lier stadions uteanlegg, årssum 2017 beregnet ut fra timepris, fra 2018 fastpris	kr 700,- pr. time uavhengig av sesong	kr 120 000,- pr år
Arr. teknisk vogn hentet og tilbakekjørt av leietaker	kr 500,- pr gang	kr 500,- pr gang
Arrangementsteknisk vogn med utkjøring	kr 1 000,- pr gang	kr 1 000,- pr gang
23. Utleiepriser for flerbrukslokaler/haller		
Fastleie:		
Trening/øvelser lokale lag med aktiviteter for barn/unge	Gratis	Gratis
Stor idrettshall lokale voksenlag/andre	kr 10 000/20 000 pr t/år	kr 250/500 pr time
Liten idrettshall lokale voksenlag/andre	kr 7 400/14 800 pr t/år	kr 180/360 pr time
Gymsal, aula/torg/møterom mm lokale voksenlag/andre	kr 4 500/9 000 pr t/år	kr 110/220 pr time
Enkeltarrangementer:		
Lokale lag i skolens flerbrukslokaler ekskl. kulturscenen man-fre	Gratis	Gratis
Stor idrettshall med garderober - pr helgedag/dag	kr 2 000/4 000	kr 350/700 pr time
Liten idrettshall med garderober - pr helgedag/dag	kr 1 600/3 200	kr 280/560 pr time
Gymsal med garderober - pr helgedag/dag	kr 1 200/2 400	kr 210/420 pr time
Aula, kantine, auditorium - pr dag - lokale lag/andre	kr 1 200/2 400	kr 210/420 pr time
2018: Maxpris dag = pris x 8 t, maxpris helg = pris x 14 t		
Stor idrettshall med garderober - hel helg - lokale lag/andre	kr 3 000/ 6 000	Dekket over
Liten idrettshall med garderober - hel helg - lokale lag/andre	kr 2 400/4 800	Dekket over
Gymsal, aula - hel helg - lokale lag/andre	kr 1 800/3 600	Dekket over
For spesielle arrangementer der mange rom leies over flere dager, og evt. ved overnatting, settes egen pris etter avtale.		
24. Lier kulturscene		
Lokale foreninger øver med eget utstyr gratis mandag-fredag. For øvrig brukes følgende priser:		
Lokalleie uten utstyr pr dag - lokalt kulturliv/andre	kr 2000/5 000	kr 2000/5 000
Lokalleie over mer enn to dager innrømmes rabatt.		
I tillegg betales leie for utstyr og praktisk hjelp, bl.a.:		
Bygget scene - lokalt kulturliv/andre	kr 1 000/2 000	kr 1 000/2 000
Leie lyd/lysutstyr m/en tekniker - lokalt kulturliv/andre	kr 6 000/12 000	kr 6 000/12 000
Leie lyd/lysutstyr m/to teknikere - lokalt kulturliv/andre	kr 10 000/16 000	kr 10 000/16 000
Leie stor prosjektor - lokalt kulturliv/andre	kr 1 000/3 000	kr 1 000/3 000
Leie trådløse mygger pr stk - lokalt kulturliv/andre	kr 200/500	kr 200/500
Leie flygel	kr 1 000/3 000	kr 1 000/3 000

Type	Betalingssatser 2017	Betalingssatser 2018
25. Engersand		
Engersand mandag-torsdag dag/kveld, samt fredag på dagtid	kr 2 000,- pr dag	kr 2 000,- pr dag
Engersand fredag kveld, lørdag eller søndag - en dag	kr 3 000,- pr dag	kr 3 000,- pr dag
Engersand helg lørdag og søndag + evt. rigging fredag	kr 4 200 pr helg	kr 4 200 pr helg
26. Inkassovarsler og gebyrer		
Gebyrer med hjemmel i lov og forskrift etter forsinkelsesrenteloven §3, oppdateres omkring nyttår.		
Rettsgebyr	kr 1 025,-	Vet ikke nye priser før i slutten av des. Rettes opp i endelig versjon av HP.
Purregebyr	kr 67,-	
Betalingsoppfordring	kr 201,-	
Saksbehandlingsgebyr ved forliksrådsbehandlingk	kr 1 025,-	
Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om utleggk	kr 1 025,-	
Saksbehandlingsgebyr ved begjæring om tvangssalg	kr 1 025,-	
For alle fakturakrav påløper forsinkelsesrenter med 9,5% p.a. fra forfall til betaling skjer.	Gebyrene følger eventuelle endringer i regelverket	Gebyrene følger eventuelle endringer i regelverket

Type	Betalingssatser 2017		Betalingssatser 2018	
27. Vannforsyning	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Årsavgift:				
Fastledd	kr 620,-	kr 775,-	kr 720,-	kr 900,-
Mengdeavhengig del pr. m3	kr 14,78	kr 18,48	kr 14,94	kr 18,68
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 15 200,-	kr 19 000,-	kr 15 200,-	kr 19 000,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Purregebyr avlesningskort	kr 69,-		kr 72,-	
Avlesningsgebyr	kr 505,-		Faktiske kostnader	
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 24 timer	kr 326,-	kr 408,-	kr 334,-	kr 418,00
Gebyrreduksjon – ikke varslet avbrudd > 8 timer, 3 g./år eller flere	kr 326,-	kr 408,-	kr 334,-	kr 418,00
Gebyrreduksjon – varslede kokepåbud	kr 326,-	kr 408,-	kr 326,-	kr 408,00
1. gangs test av vannmåler				
2. gangs test av vannmåler etter krav fra abonnent og resultat innenfor	Faktiske kostnader		Faktiske kostnader	
Stenging/gjenåpning	Faktiske kostnader		Faktiske kostnader	
Stipulert pris uten vannmåler, se egen prisliste i gebyrsak parallelt med HP.				
28. Avløp	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Årsavgift:				
Fastledd	kr 620,-	kr 775,-	kr 720,-	kr 900,-
Mengdeavhengig del pr. m3	kr 27,49	kr 34,36	kr 27,13	kr 33,91
Tilknytningsgebyr:				
Fast beløp	kr 15 200,-	kr 19 000,-	kr 15 200,-	kr 19 000,-
Annet:				
Tilleggsgebyr ved ikke etterkommet pålegg om utbedring av lekkasje	100% av ord. årsgebyr		100% av ord. årsgebyr	
Tømming av slamavskiller, septiktanker, tette tanker, mv for sanitære avløpsvann:				
Tømming av septiktanker mv.				
Årlig tilsyn av avløpsanlegg	kr 513,-	ikke mva pliktig	kr 526,-	ikke mva pliktig
Tilsynskontorets personell, arbeid etter medgått tid jfr. Gebyrregultativets punkt1.2	kr 1 000,-	ikke mva pliktig	kr 1 026,-	ikke mva pliktig
Beløpsgrense for overføring av utestående beløp jfr gebyrregulativets punkt 1.8	kr 500,-	ikke mva pliktig	kr 513,-	ikke mva pliktig
Tankvolum til og med 3 m^3	kr 1 827,-	kr 2 284,-	kr 1 875,-	kr 2 343,-
Tankvolum større enn 3 m^3 til og med 6 m^3	kr 2 769,-	kr 3 461,-	kr 2 841,-	kr 3 551,-
Tankvolum større enn 6 m^3 til og med 12 m^3	kr 4 455,-	kr 5 567,-	kr 4 569,-	kr 5 712,-
Tankvolum større enn 12 m^3 + behandling av volum over 12 m^3	kr 5 171,-	kr 6 464,-	kr 5 305,-	kr 6 632,-
Ekstraarbeid ved tømming, pris per time	kr 1 226,-	kr 1 533,-	kr 1 258,-	kr 1 573,-
Utedo/tørrtoalett, pris per tømming	kr 3 258,-	kr 4 072,-	kr 3 342,-	kr 4 178,-
Oppmøte uten å få tømt, pris per gang	kr 574,-	kr 717,-	kr 589,-	kr 736,-
Tillegg for utrykning	kr 943	1178,75	kr 968,-	kr 1 210,-
Søknad om utslippstillatelse, pris per sak	kr 7 282	ikke mva pliktig	kr 7 471,-	ikke mva pliktig

Type	Betalingssatser 2017		Betalingssatser 2018	
29. Feiing (*Betalingsbetingelser se pkt 26)	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Vanlig pipeløp (pr. gang)	kr 481	kr 601	kr 493,-	kr 616,3
Redusert pris for feiing av flere fyringsanlegg på samme boligenhet (pr stk)	kr 244	kr 305	kr 251,-	kr 313,8
Tilegg for eier av boligenheten som ikke gir melding om at feiing ikke passer eller hvis fyringsanlegget ikke har vært tilgjengelig ved første fremmøte	kr 308	kr 385	kr 316,-	kr 395,0
	Minimum		Minimum	
Dersom eier av boligenheten ved 2. gangs fremmøte av feier ikke gir melding om at feiing ikke passer eller hvis fyringsanlegget fortsatt ikke er tilgjengelig	kr 481	kr 601	kr 493,-	kr 616,3
Skorsteinsløp tilknyttet større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 841	kr 1 051	kr 862,-	kr 1 077,5
Skorsteinsløp i fabrikkskorstein (pr. løpemeter)	kr 103	kr 129	kr 106,-	kr 132,5
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, over 1 meter)	kr 95	kr 119	kr 97,-	kr 121,3
Røykrør/røykkanal tilknyttet vanlig skorsteinsløp (pr. stk, over 1 meter, i tillegg pr. løpemeter)	kr 64	kr 80	kr 66,-	kr 82,5
Røykrør/røykkanal fra større fyringsanlegg (pr. løpemeter)	kr 140	kr 175	kr 143,-	kr 178,8
Røykrør/røykkanal tilknyttet fabrikkskorstein	kr 230	kr 288	kr 236,-	kr 295,0
Fjerning av beksot – fresing av skorsteinsløp (pr. time)	kr 529	kr 661	kr 544,-	kr 680,0
30. Tilsyn med fyringsanlegg	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Vanlig fyringsanlegg (pr. stk)	kr 1 235	kr 1 544	kr 1 267,-	kr 1 583,8,-
Redusert pris for tilsyn av flere fyringsanlegg på samme boligenhet (pr. stk)	kr 617	kr 771	kr 634,-	kr 792,5,-
Tillegg for eier av boligenhet som ikke gir melding om at tilsyn ikke passer ved første fremmøte (uavhengig av fyringsanlegg)	kr 419	kr 524	kr 430,-	kr 537,5,-
	Minimum		Minimum	
Dersom eier av boligenhet ved 2. gangs fremmøte også møter "stengt dør", faktureres det fullt ut	kr 1 235	kr 1 535	kr 1 267,-	kr 1 583,8
Større fyringsanlegg (pr. stk)	kr 2 642	kr 3 303	kr 2 710,-	kr 3 387,5
Fabrikkfyringsanlegg (pr. stk)	kr 4 168	kr 5 210	kr 4 276,-	kr 5 345,0
Betalingsbetingelser				
Hvis eier/bruker av fyringsanlegg som er varslet om feiing/tilsyn ikke er tilstede, eller det er tekniske eller andre forhold som feieren ikke kan lastes for som gjør at feiing/tilsyn ikke kan utføres, må eier betale for det utførte arbeidet som er reisetid, rapport og administrative tillegg.				
Hvis eier/bruker ønsker å flytte varslet tidspunkt (dag) for feiing/tilsyn, kan dette avtales med feierseksjonen som kan kontaktes enten ved personlig fremmøte, telefon, telefax eller e-post. Beboere som har vært på ferie, sykehusopphold og lignende kan avtale ny tid da de kommer tilbake til boligenheten.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn utenom feierens rute, betales det vanlige satser.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn etter endt arbeidstid, på vanlige ukedager, betales et pristillegg på 50 %.				
Hvis eier/bruker ønsker feiing/tilsyn på lørdager, betales et pristillegg på 100 %.				

Type	Betalingssatser 2017		Betalingssatser 2018	
31. Handel med fyrverkeri	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Gebyr for behandling av søknad (inkl. adm.utg. ved første tilsyn)	kr 1 978,-	kr 2 473,-	kr 2 030,-	kr 2 538,-
Gebyr første gangs tilsyn (reisetid, kjøring og tilsyn)	kr 440,-	kr 550,-	kr 451,-	kr 564,-
Gebyr andre gangs tilsyn	kr 1 130,-	kr 1 413,-	kr 1 160,-	kr 1 450,-
32. Renovasjon	Uten mva	Inkl. mva	Uten mva	Inkl. mva
Standard abonnement	kr 2 638,-	kr 3 297,-	kr 2 669,-	kr 3 336,-
Øvrige renovasjonsgebyrer				
Samarbeid renovasjon (80 %)	kr 2 110,-	kr 2 638,-	kr 2 135,-	kr 2 669,-
Samarbeid renovasjon nedgravd løsning (100 %)	kr 2 638,-	kr 3 297,-	kr 2 669,-	kr 3 336,-
Stor familierenovasjon (130 %)	kr 3 429,-	kr 4 286,-	kr 3 470,-	kr 4 338,-
Hytterenovasjon standard sommer (65 %)	kr 1 715,-	kr 2 144,-	kr 1 735,-	kr 2 169,-
Hytterenovasjon samarbeid sommer (52 %)	kr 1 372,-	kr 1 715,-	kr 1 388,-	kr 1 735,-
Hytterenovasjon standard helårs (100%)	kr 2 638,-	kr 3 297,-	kr 2 669,-	kr 3 336,-
Hytterenovasjon samarbeid helårs (80%)	kr 2 110,-	kr 2 638,-	kr 2 135,-	kr 2 669,-
Gebyr for tilleggstjenester				
Tillegg for nedgravd/brannsikret løsning				
Gangtillegg standard renovasjon, pr 10 m	kr 400,-	kr 500,-	kr 400,-	kr 500,-
Gangtillegg storfamilie renovasjon, pr 10 m	kr 400,-	kr 500,-	kr 400,-	kr 500,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon, pr 10 m	kr 200,-	kr 250,-	kr 200,-	kr 250,-
Gangtillegg samarbeid renovasjon 4-hjulsbeholder pr. 5 m	kr 200,-	kr 250,-	kr 200,-	kr 250,-
Ekstrasekk, pr stk.	kr 64,-	kr 80,-	kr 64,-	kr 80,-
Fradrag for hjemmekompostering	-kr 300,-	-kr 375,-	-kr 300,-	-kr 375,-

Vedlegg 7 – Kommunale tilskuddssatser for ordinære ikke-kommunale barnehager

Satser for kommunalt tilskudd 2018	Per heltidsplass		
	Drift inkl. adm.	Kapital	Totalt
Ordinære barnehager, små barn	177 150	*8 600*	185 750
Ordinære barnehager, store barn	82 802	*8 600*	91 402
Familiebarnehager, små barn	*156 100*	*13 100*	169 200
Familiebarnehager, store barn	*118 900*	*13 100*	132 000

Tall i kursiv er nasjonale satser for 2017. Departementet har per dato ikke kommet med nye satser for familiebarnehager eller kapitaltilskudd 2018.

Det tas forbehold om at satser for drift kan bli justert på grunn av endringer fra regjeringen.

Vedlegg 8 – Obligatoriske oversikter

Hovedoversikt drift 2018-2021

1000 kr.	R2016	B2017	B2018	B2019	B2020	B2021
Driftsinntekter						
Brukerbetalinger	58 462	52 896	Spesifiseres etter vedtak			
Andre salgs- og leieinntekter	57 036	61 127				
Overføringer med krav til motytelse	312 607	99 755				
Rammetilskudd	517 698	531 724				
Andre statlige overføringer	36 810	27 169				
Andre overføringer	526	0				
Skatt på inntekt og formue	817 487	822 817				
Eiendomsskatt	0	0				
Andre direkte og indirekte skatter	0	0				
Sum driftsinntekter	**1 800 627**	**1 595 488**	**1 676 039**	**1 681 210**	**1 684 089**	**1 686 772**
Driftsutgifter						
Lønnsutgifter	733 462	677 451	Sesifiseres etter vedtak			
Sosiale utgifter	194 386	194 891				
Kjøp av varer og tj som inngår i produksjon	199 086	195 546				
Kjøp av varer og tj erstatter egenproduksjon	422 027	333 771				
Overføringer	98 322	75 552				
Avskrivninger	74 714	0				
Fordelte utgifter	-2 865	-9 390				
Sum driftsutgifter	**1 719 131**	**1 467 821**	**1 561 403**	**1 563 737**	**1 564 087**	**1 564 337**
Brutto driftsresultat	**81 496**	**127 667**	**114 636**	**117 473**	**120 002**	**122 435**
Finansinntekter						
Renteinntekter og utbytte	33 568	22 780	21 780	21 780	21 780	21 780
Mottatte avdrag på utlån	64	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansinntekter	**33 633**	**22 780**	**21 780**	**21 780**	**21 780**	**21 780**
Finansutgifter						
Renteutgifter og låneomkostninger	59 695	54 774	47 461	43 519	49 172	58 970
Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	76 388	72 504	61 775	67 808	68 533	71 025
Utlån	216	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansutgifter	**136 299**	**127 278**	**109 236**	**111 327**	**117 705**	**129 995**
Resultat eksterne finanstransaksjoner	**-102 667**	**-104 498**	**-87 456**	**-89 547**	**-95 925**	**-108 215**
Motpost avskrivninger	74 714	0	0	0	0	0
Netto driftsresultat	**53 543**	**23 169**	**27 180**	**27 926**	**24 077**	**14 220**
Netto driftsresultat i % av inntekten		1,45 %	1,62 %	1,66 %	1,43 %	0,84 %
Interne finanstransaksjoner						
Bruk av udisponert fra tidligere år (overskudd)	10 414	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	5 996	4 017	0	0	0	0
Bruk av bundne fond	2 452	338	0	0	0	0
Sum bruk av avsetninger	**18 862**	**4 355**	**0**	**0**	**0**	**0**
Overført til investeringsregnskapet	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000	10 000
Avsatt til dekning fra tidligere års underskudd	0	0	0	0	0	0
Avsatt til disposisjonsfond	27 472	12 524	7 180	7 926	4 077	4 220
Avsatt til bundne fond	6 947	0	0	0	0	0
Sum avsetninger	**44 419**	**27 524**	**27 180**	**27 926**	**24 077**	**14 220**
Resultat etter interne finanstransaksjoner	**27 987**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Regnskapsmessig mer/mindreforbruk	**27 987**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Hovedoversikt investering 2018-2021

1000 kr.	R2016	B2017	B2018	B2019	B2020	B2021
Inntekter						
Salg av driftsmidler og fast eiendom	6 094	0	0	0	30 000	0
Andre salgsinntekter	0	0	0	0	0	0
Overføringer med krav til motytelse	10 968	0	0	0	0	0
Refusjoner	22 507	18 478	17 669	27 804	31 048	29 261
Statlige overføringer	113 394	50 000	10 000	69 200	0	50 000
Andre overføringer	490	0	0	0	0	0
Renteinntekter og utbytte	37	0	0	0	0	0
Sum inntekter	**153 489**	**68 478**	**27 669**	**97 004**	**61 048**	**79 261**
Utgifter						
Lønnsutgifter	3 584	0	0	0	0	0
Sosiale utgifter	206	0	0	0	0	0
Varer og tjenester i komm. egenproduksjon	156 810	216 178	137 071	203 045	218 763	232 831
Kjøp av tjenester som erstatter egenprod.	0	0	0	0	0	0
Overføringer	30 607	8 073	4 312	4 312	4 312	4 312
Renteutgifter og omkostninger	0	0	0	0	0	0
Fordelte utgifter	0	0	0	0	0	0
Sum utgifter	**191 207**	**224 251**	**141 383**	**207 357**	**223 075**	**237 143**
Finanstransaksjoner						
Avdrag på lån	33 927	15 000	20 000	20 000	20 000	20 000
Utlån	19 735	35 000	80 000	80 000	80 000	80 000
Kjøp av aksjer og andeler	3 421	3 213	3 066	3 066	3 066	3 066
Dekning av tidligere års udekket	0	0	0	0	0	0
Avsatt til ubundne investeringsfond	5 561	0	0	0	0	0
Avsatt til bundne fond	10 751	0	0	0	0	0
Sum finanstransaksjoner	**73 395**	**53 213**	**103 066**	**103 066**	**103 066**	**103 066**
Finansieringsbehov	**111 113**	**208 986**	**216 780**	**213 419**	**265 093**	**260 948**
Dekket slik:						
Bruk av lån	55 231	178 986	176 780	173 419	225 093	230 948
Salg av aksjer og andeler	100	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag	15 141	15 000	20 000	20 000	20 000	20 000
Overført fra driftsregnskapet	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000	10 000
Bruk av tidligere års udisponert	0	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne investeringsfond	30 000	0	0	0	0	0
Bruk av bundne fond	641	0	0	0	0	0
Bruk av likviditetsreserve	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0
Sum finansiering	**111 113**	**208 986**	**216 780**	**213 419**	**265 093**	**260 948**
Udekket/udisponert	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

* Tidligere har tilskudd vært regnet inn som del av prosjektet under linjen for «varer og tjenester i komm. egenproduksjon». For å gjøre dette mer oversiktlig viser vi nå tilskudd under «statlige overføringer».

BUDSJETTSKJEMA 1A						
1000 kr.	**R2016**	**B2017**	**B2018**	**B2019**	**B2020**	**B2021**
Skatt på inntekt og formue	817 487	822 817	859 346	859 346	859 346	859 346
Ordinært rammetilskudd	517 698	531 724	550 268	550 268	550 268	550 268
Skatt på eiendom	0	0	0	0	0	0
Andre direkte eller indirekte skatter	0	0	0	0	0	0
Andre generelle statstilskudd	36 810	27 169	38 225	38 117	38 007	37 898
Sum frie disponible inntekter	**1 371 995**	**1 381 710**	**1 447 839**	**1 447 731**	**1 447 621**	**1 447 512**
Renteinntekter og utbytte	33 568	22 780	21 780	21 780	21 780	21 780
Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	59 695	54 774	47 461	43 519	49 172	58 970
Tap finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	76 388	72 504	61 775	67 808	68 533	71 025
Netto finansinntekter/-utgifter	**-102 515**	**-104 498**	**-87 456**	**-89 547**	**-95 925**	**-108 215**
Til dekning av tidligere års regnskapsmessige merforbruk	0	0	0	0	0	0
Til ubunde avsetninger	27 472	12 524	7 180	7 926	4 077	4 220
Til bundne avsetninger	6 947	0	0	0	0	0
Bruk av tidligere års regnskapsmessige mindreforbruk	10 414	0	0	0	0	0
Bruk av ubunde avsetninger	5 996	4 017	0	0	0	0
Bruk av bundne avsetninger	2 452	338	0	0	0	0
Netto avsetninger	**-15 556**	**-8 169**	**-7 180**	**-7 926**	**-4 077**	**-4 220**
Overført til investeringsbudsjettet	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000	10 000
Til fordeling drift	**1 243 924**	**1 254 043**	**1 333 203**	**1 330 258**	**1 327 619**	**1 325 077**
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	**1 243 924**	**1 254 043**	**1 333 203**	**1 330 258**	**1 327 619**	**1 325 077**
Merforbruk/mindreforbruk	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

BUDSJETTSKJEMA 1B						
1000 kr.	**R2016**	**B2017**	**B2018**	**B2019**	**B2020**	**B2021**
Grunnskole-, barnehage- og kulturutvaget	511 261	518 826	529 814	534 264	537 214	537 214
Helse-, sosial- og omsorgsutvalget	517 660	535 577	559 542	557 078	557 078	557 078
Miljøutvalget	18 207	26 414	29 192	28 992	27 492	27 492
Planutvalget	6 764	8 058	7 465	6 515	6 365	6 365
Formannskapet	84 019	88 372	91 309	91 859	91 209	91 459
Formannskapet, fellesområder (utover skjema 1A)	106 013	76 796	115 881	111 550	108 261	105 469
Sum fordelt	**1 243 924**	**1 254 043**	**1 333 203**	**1 330 258**	**1 327 619**	**1 325 077**

NOTER TIL DRIFTSBUDSJETTET						
1000 kr.	**R2016**	**B2017**	**B2018**	**B2019**	**B2020**	**B2021**
1) Grunnlaget for skatteanslaget og anslått beløp for inntektsutjevningen						
Skatteanslag	-817 487	-822 817	859 346	859 346	859 346	859 346
Rammetilskudd	-517 698	-531 724	550 268	550 268	550 268	550 268
2) Andre forventede fiskale inntekter						
Ingen			0	0	0	0
Sum			**0**	**0**	**0**	**0**
3) Forventede generelle statstilskudd						
NAV	2 289	1 536	1 576	1 576	1 576	1 576
Lier bibliotek	50	0	0	0	0	0
Investeringstilskudd reform 97	1 376	797	0	0	0	0
Komp. tilskudd omsorgsboliger/sykehjem	1 784	1 320	1 644	1 628	1 612	1 596
Rentekomp. skolebygg	1 264	1 503	681	599	516	434
Rentekomp. Kirkebygg	240	303	146	136	125	114
Integreringstilskudd	29 807	21 710	34 178	34 178	34 178	34 178
Sum	**36 810**	**27 169**	**38 225**	**38 117**	**38 007**	**37 898**
4) Forventet utbytte fra kommunalt eide selskaper						
Lier e-verk AS	20 000	10 700	10 700	10 700	10 700	10 700
Eidos	0	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Annet						
Sum	**20 000**	**11 700**	**11 700**	**11 700**	**11 700**	**11 700**
5) Avsetninger og bruk av avsetninger						
Avsetning til disposisjonsfond	-27 472	-12 524	-7 180	-7 926	-4 077	-4 220
Sum			**-7 180**	**-7 926**	**-4 077**	**-4 220**

BUDSJETTSKJEMA 2A						
1000 kr.	**R2016**	**B2017**	**B2018**	**B2019**	**B2020**	**B2021**
Investeringer i anleggsmidler (se også skjema 2B)	191 207	224 251	141 383	207 357	223 075	237 143
Utlån og forskutteringer	19 735	35 000	80 000	80 000	80 000	80 000
Kjøp av aksjer og andeler	3 421	3 213	3 066	3 066	3 066	3 066
Avdrag på lån	33 927	15 000	20 000	20 000	20 000	20 000
Avsetninger	16 312	0	0	0	0	0
Årets finansieringsbehov	**264 602**	**277 464**	**244 449**	**310 423**	**326 141**	**340 209**
Finansiert slik:						
Bruk av lånemidler	55 231	178 986	176 780	173 419	225 093	230 948
Inntekter fra salg av anleggsmidler	6 193	0	0	0	30 000	0
Tilskudd til investeringer	113 884	50 000	10 000	69 200	0	50 000
Kompensasjon for merverdiavgift	22 507	18 478	17 669	27 804	31 048	29 261
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	26 109	15 000	20 000	20 000	20 000	20 000
Andre inntekter	37	0	0	0	0	0
Sum ekstern finansiering	**223 961**	**262 464**	**224 449**	**290 423**	**306 141**	**330 209**
Overført fra driftsbudsjettet	10 000	15 000	20 000	20 000	20 000	10 000
Bruk av tidligere års udisponert	0	0	0	0	0	0
Bruk av avsetninger	30 641	0	0	0	0	0
Sum finansiering	**264 602**	**277 464**	**244 449**	**310 423**	**326 141**	**340 209**
Udekket/udisponert	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

BUDSJETTSKJEMA 2B						
1000 kr.	**R2016**	**B2017**	**B2018**	**B2019**	**B2020**	**B2021**
Grunnskole-, barnehage- og kulturutvaget	2 066	1 379	2 700	2 239	2 239	2 239
Helse-, sosial- og omsorgsutvalget	1 746	1 907	1 742	242	242	242
Miljøutvalget	3 964	3 560	4 844	3 344	2 503	2 503
Planutvalget	0	2 215	695	695	695	695
Formannskapet	1 334	5 822	8 343	5 743	5 743	5 743
Formannskapet, fellesområder (utover skjema 1A)	255 492	262 581	226 125	298 160	314 719	328 787
Sum fordelt	**264 602**	**277 464**	**244 449**	**310 423**	**326 141**	**340 209**

Vedlegg 9: Oversikt over interkommunale selskaper og flerkommunale samarbeid

I det følgende gis en oversikt over interkommunale selskaper og utvalgte flerkommunale samarbeid. Oversikten skisserer videre en prioritering (rødt, gult og grønt) for arbeidet med å følge opp alle selskaper og samarbeid i pågående kommunereform.

Interkommunale selskaper:

	Navn	Formål	Eiere og eierandel
	Viva IKS, Vestviken interkommunale vei-, vann- og avløpsanlegg	Utfører offentlige tjenester for eier-kommunene innenfor vei, vann og avløp.	**Lier, 46,7 %** Røyken 36,4 % Hurum 16,9 %
	Legevakta i Drammensregionen	Selskapets formål ivareta plikt til å ha legevaktsordning i samsvar med helselovgivningen og sentral avtale, samarbeide med andre helseforetak med sikte på å etablere et best mulig akuttmedisinsk tilbud til publikum uavhengig av ansvarsnivå og etter avtale ivareta andre medisinske eller sosiale akuttjenester, som voldtektsmottak, barnevernsvakt, sosial vakttjeneste mv.	Drammen 51 % Nedre Eiker 18 % **Lier 19 %** Sande 7 % Svelvik 5 %
	Drammensregionens Brannvesen (DRBV)	Har det brannfaglige ansvaret for deltagende kommuner.	Drammen 40,1 % **Lier 15,9 %** Nedre Eiker 15,3 % Øvre Eiker 11,7 % Sande 6,2 % Svelvik 4,9 % Sigdal 3 % Krødsherad 2,2 %
	RfD, Renovasjonsselskapet for Drammensregionen	Sørger for innsamling, transport og avsetning av husholdnings-avfall fra husstander, retur punkter og gjenvinnings-stasjoner. I de 9 eierkommunene er det pr. oktober 2013 ca. 85 000 husstander og hytter, 150 returpunkter og 7 gjenvinningsstasjoner. I tillegg driver RfD en begrenset virksomhet med innsamling og behandling av næringsavfall, i det alt vesentlige knyttet til skoler og barnehager.	Drammen 33,8 % **Lier 13,2 %** Nedre Eiker 12,6 % Røyken 10 % Østre Eiker 9,3 % Modum 7,7 % Hurum 5,1 % Sande 4,5 % Svelvik 3,8 %
	Glitrevannverket	Levere tilstrekkelig vann til deltagerkommunene, herunder å sørge for forsvarlig beredskapsnivå som sikkerhet mot ekstraordinære situasjoner, samt salg av vann til andre.	Drammen 49 % Nedre Eiker 21,86 % Røyken 14,72 % **Lier 14,42 %**

	Navn	Formål	Eiere og eierandel
	Vestviken 110	Vestviken 110 IKS (V110) skal ivareta innbyggernes behov for profesjonell hjelp ved brann, ulykker, akutt forurensing og andre kriser gjennom et regionalt samarbeid med brannvesen og andre nødetater.	Det er 28 kommuner pluss Vestfold interkommunale brannvesen med i foretaket. **Liers eierandel er 4,7 %**
	Kommunenes opplæringskontor Buskerud	Har ansvar for planlegging og koordinering av fagopplæringen. Skal bidra til opprettelse av læreplasser hos eierne, rekruttere lærlinger og kvalitetssikre opplæringen på arbeidsplassene.	Det er 16 kommune pluss Buskerud fylkeskommune med i foretaket. Lier kommunes **eierandel er 24 %**

Flerkommunale samarbeid (§ 27-samarbeid):

	Navn	Oppgave	Deltager kommuner
	Lier og Hurum IKT (Er besluttet oppløst og er under avvikling)		Lier og Hurum Lier er vertskommune.
	Tilsynskontoret for små avløpsanlegg i Drammensregionen	Føre tilsyn med avløpsanlegg, behandle søknader om utslippstillatelse, veilede anleggseiere, administrere slamtømming, kartlegge forurensing fra små avløpsanlegg.	Lier, Drammen, Nedre Eiker, Øvre Eiker, Modum, Røyken, Hurum, Sande, Svelvik. Lier er vertskommune.
	Landbrukskontoret	Landbrukskontoret tar seg av landbruksrelaterte saker og vilt saker.	Lier, Drammen, Røyken og Hurum. Lier er vertskommune.
	Felles lønningskontor for Øvre Eiker, Nedre Eiker og Lier	Felles lønnssamarbeid	Lier, Øvre Eiker og Nedre Eiker. Nedre Eiker er vertskommune.
	Drammen Havn[1]	Driver havn- og logistikkvirksomhet på Holmen og Tollbukaia.	Drammen (55%), Lier (18%), Svelvik (9%), Røyken (9% og Hurum (9%). Drammen er vertskommune.
	Region Vestviken. (Er besluttet oppløst i henhold til vedtektene § 9 møte 24. mai 2017		Lier, Røyken og Hurum. Røyken er vertskommune.

[1] Drammen Havn eier og 30 % Av Eidos Eiendomsutvikling AS, Lier kommune 55 % og Rom Eiendom AS 15 %.

	Navn	Oppgave	Deltager kommuner
	Kontrollutvalgssekretariatet i Buskerud og omegn IS-KUBIS	Samarbeidets formål er å gi kommunene og fylkeskommunen en tilfredsstillende sekretariatsløsing for kontrollutvalgene og ivareta kontrollutvalgenes behov for sekretærbistand.	16 kommuner pluss Buskerud fylkeskommune er med i samarbeidet. **Liers andel er 1/17.** Drammen er vertskommune.
	Drammensregionens interkommunale lavterskeltilbud (Betzy) (BRiS)	Skal sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud til kvinner, menn og barn som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner, og å sikre at lovens krav til krisesentertilbud etterleves.	Det er 24 kommuner med i samarbeidet. **Lier kommunes andel er 1/24.** Drammen er vertskommune.

Vedlegg 10 Leseveiledning for dokumentet

Tre i ett - om dokumentet
Rådmannens beslutningsgrunnlag er tre forskjellige dokumenter i ett.

- *Økonomiplanen* er obligatorisk og skal være fireårig.
- *Årsbudsjettet* er også lovpålagt og gjelder det første året etter vedtak.
- *Handlingsprogrammet* knytter økonomiske størrelser sammen med mål og rammebetingelser.

I Lier kommune praktiseres en ordning der rådmannen utarbeider et grunnlag for den politiske behandlingen, men det er formannskapet som former forslaget til vedtak som etterhvert blir innstilling overfor kommunestyret.

I tillegg til dette heftet er det utarbeidet følgende:

- Virksomhetskatalog – rammer, budsjettinnspill og nøkkeltall for hver virksomhet
- Salderingsark – regneark som simulerer ulike endringer i budsjettet (sendes gruppelederne)

Kommuneplanen er kommunens viktigste strategiske styringsdokument, og inneholder overordnede målsetninger og retningsvalg for kommunens utvikling. Handlingsprogrammet skal bidra til å realisere kommuneplanens målsetninger og inneholder mål, tiltak og økonomiske rammer for kommende fireårsperiode, samt budsjett for kommende år.

Handlingsprogrammet for Lier kommune omfatter fire strategiske hovedområder:

- Samfunn
- Tjenester
- Organisasjon og medarbeidere
- Økonomi

Hovedområdene er omtalt i hvert sitt kapittel med sentrale utfordringer og arbeidet med disse. Under de enkelte tjenestene fremkommer mål og driftsbudsjettet for tjenesteområdene.

Faktadel/underlag
I virksomhetskatalogen er det på en del tjenesteområder utarbeidet sammenlikninger med andre kommuner av behovskorrigerte netto driftsutgifter. Alle kommuner med mer enn 10.000 innbyggere er benyttet og gjennomsnittet i kommunegruppe 13 er markert. Regnskapstallene er hentet fra KOSTRA mens behovskorrigeringen er basert på data fra grønt hefte.

Alle kommuner rapporterer tjeneste- og økonomidata til Statistisk sentralbyrå (SSB). Dataene rapporteres slik at det skal være mulig å sammenligne kommunene uavhengig av organisering. Kommunedataene blir kalt KOSTRA (KOmmune STat RApportering), og benyttes for å vise hvordan kommunene prioriterer, kostnaden på ulike tjenester og kvalitet.

Økonomioversikter

Lier kommune, som de fleste andre kommuner, bruker rammebudsjettering. Dette betyr at de ulike virksomhetene får en ramme å drive etter. Virksomhetene gjennomfører sine tjenester innenfor denne rammen.

I handlingsprogrammet beskrives hvilke endringer som gjøres i forhold til de gjeldende rammene. I behandlingen av rammene for 2018 – 2021 tas det utgangspunkt i de rammene som ble vedtatt for 2017. Hvis det ble bevilget midler til tiltak i 2017 ligger dette inne i rammen for 2018 og vises ikke i oversiktene. Det er kun endringer i forhold til rammen i 2017 som behandles i handlingsprogrammet.

Rammen fra 2018 justeres for pris/lønnsvekst, nye tiltak, innsparinger osv.

For hvert tjenesteområde er det utarbeidet to økonomiske oversikter som viser:

- *Driftsbudsjett* - regnskap og økonomiske budsjettrammer
- *Rammeendringer* - forslag til endringer i rammene i handlingsprogramperioden

Driftsbudsjett

	Regnskap	Vedt. Bud	Just. Bud	Rammer i faste 2018-kroner			
Eksempel	**2016**	**2017**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
10 Utgifter	1 000	1 000	1 020	1 580	1 680	1 580	1 580
30 Inntekter	-100	-100	-100	-100	-100	-100	-100
Netto ramme	900	900	920	1 480	1 580	1 480	1 480
			Endring pr. år	*560*	*100*	*-100*	*0*
			% endringfra forrige år	*60,87 %*	*6,76 %*	*-6,33 %*	*0,00 %*

Alle tall er oppgitt i 1000 kr. Venstre side av tabellen viser regnskap forrige år, vedtatt handlingsprogram og justert budsjett for inneværende år. Høyre side viser de økonomiske rammene blir i henhold til rådmannens beslutningsgrunnlag.

Rammeendringer

	Endringer i 2018 kr.				
Eksempel	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**Sum**
Konsekvensjusteringer					
Overføring mellom ansvar	100	0	0	0	100
Pris- og lønnsvekst	30	0	0	0	30
Sum konsekvensjust	*130*	*0*	*0*	*0*	*130*
Nye tiltak					
Ett nytt årsverk	500				500
Prosjekt	0	100	-100	0	0
Sum Nye tiltak	*500*	*100*	*-100*	*0*	*500*
Innsparing/omstilling					
Flatt kutt	-50	0	0	0	-50
Sum innsparing/omstilling	*-50*	*0*	*0*	*0*	*-50*
Sum Eksempel	**580**	**100**	**-100**	**0**	**580**

Oversikten viser

- Konsekvensjusteringer – Flytting av rammer mellom ansvar, lønns-/prisvekst, konsekvens av fattede vedtak osv.
- Nye tiltak – tiltak utover det som tidligere er vedtatt
- Innsparing/omstilling – krav til innsparing/omstilling

Summene på de ulike tiltakene viser hvordan rammene endrer seg i forhold til året før. Eksempelet viser

- I 2018 øker rammene totalt med 580.000 kr, denne økningen ligger inne i alle årene
- I 2019 er det lagt inn et prosjekt med 100.000 kr som kun gjelder 2019. Dette medfører at rammen økes med 100.000 i 2019 (i forhold til 2018), og reduseres med 100.000 i 2020 (i forhold til 2019)